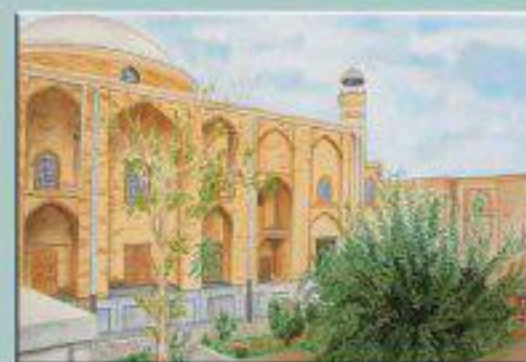
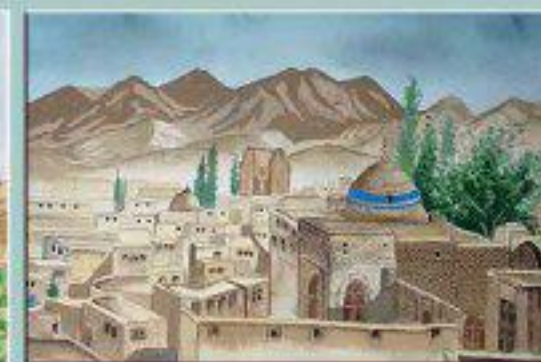

صاحب الامر

ساعات عمارتی

قدیم تبریز

تبریزین باجاریقلى رسام و طراحى

اولدوز خانیم طهماسب پور

۱۳۶۲ - جی گونش ایلى تبریزده ایشیق دونیا یا گؤز آچیب. دیپلم آلاتدان سونرا تبریز بیلیم یوردوندا اکیچیلىک اختصاصیندا یوکسک لیسانسا قدر تحصیلینه دوام اندیب. اوشاقلیقدا رساملیغا چوخ ماراقلی اولدوغو اوجون، ۱۳۸۲ - جی ایله آکادمیک تحصیلینین قیراغیندا تصویرسازی هابنله کارتونی ایشلرین هنرینی استاد «رحیم بقال اصغری» دن و طراحى صنعتینی استاد «صابر بقال اصغری» دن اؤیرنیر.

۱۳۸۴ - ده اوشاق رسیمی و کارتون ساحه سینده مربی لیک کلاسلا رینی کئچیریپ او کلاسلا رلا بیرگه «آرسوی» هنری آموزشگاهیندا اؤیرتملیگه باشلاییر.

اؤز آنادیلینه سونسوز ایستگی اولدوغونا گؤره «عصر آزادی» گونده لیگینده چالیشان هنری قروپا قاتیلاراق، امکداسلا رلا بیرلیکده تورکجه اولان اوشاق ادبیاتی صفحه سینى حاضیرلا ییب، رسیملرینی چیزیرلر. «شهرین چاتیشمازلیقلاری» آدی آلتیندا «حیدربابا» هفته لیگینده کاریکاتورلاری یاییلییر.

بیر آن اؤیرنمکدن دایانمایان صنعتکار «اولدوز» خانیم مینیاتور هنرینده استاد «ارفعی» جنابلارینین درس لریندن فایدالانیپ، ایرانین مینیاتور هنری نین زیروه سینده یترلشن «تبریز مکتبی» ایله همین اوستادین کلاسلا ریندا تانیش اولور. اؤزو دنییر: «سو بویاسی تکنیکینده دوزلوک، تمیزلیک و آیدینلیق اولدوغو اوجون اونو چوخ سئورم، چالیشارام ایشلریمین چوخونو سو بویاسی ایله ایشله ییم بو تکنیکی اؤیرنمگیمی تبریزین بؤیوک و تاپسیز استادى «کریم صدق روحی» جنابلارینا بورجلویام».

ذیرلی صنعتکاریمیز چالیشیر، ائلیمیزین گؤزل آیدهلرینی، دبلرینی و دوغا صحنهلرینی تصویره چکمکله ائلینه اولان بورجونو اؤده میش اولسون. بوگونه کیمی تبریزین فرهنگ و ارشاد اداره سینده قورولان بیر چوخلو سرگی لرده اور تاقلیق اندیب، اونون ذیرلی ایشلریندن «مهد تمدن» گونده لیگین اوشاقلارا مخصوص اولان «مونجوق» صفهلرینده، «وارلیق» درگیسی نین اوشاقلارا عاید بؤلومو «تومورجوق» ضمیمه سینده چیزدیگی رسیملری چاپ اولوب. ایندی یه قدر «آئل بیلیمی» بولتنی نین ان آزی، بش جیلدی اولدوز خانیمین ذیرلی طرحلری بزه نیپ و گؤزل ایشلریندن الینیزده اولان سایین ضمیمه سینده «سناتور» ناغیلی نین تصور سازی دیر. اولدوز خانیم دئییر: آئل بیلیمی یله امکداسلیق ائتدیگینه هر زامان گووئیر. حرمتلی صنعتکاریمیز شخصی باشامیندا هابنله رساملیق ایشلرینده اوغورلار آرزیلاییرق!

■ دکتر حسن امین لو	■ پرویز شاهمرسی	■ رضا همراز	■ علیرضا صرافى
■ اسماعیل سالاریان	■ خدیجه خانی	■ محمدعلی اوجاقی نیارق	■ بهروز صدیق
■ تانسو خیاولی	■ ذکیه ذولفقاری	■ رامین جبرائیلی	■ جولفالی
■ محرم یریزاد (سورگون)	■ رضوان حاجی قاسملو (جانای)	■ حسین محمدزاده گونلیلی	■ ناصر زارع
■ رسول کاریرینی	■ حسن رشتبر	■ ووقار نعمت	■ محمد صولتی (صودنف)
■ اولدوز طهماسب پور	■ جمیله امام دوست (گون آی)	■ سولماز محمدرضایی	■ رحیم قابل نژاد

اللهين آدى ايله

آذربايجان ائل بيليمي
درنگي نين آيليق ايچ بولتني

Azərbaycan Elbilimi 103- 104

۱۰۳ و ۱۰۴ – جو ساي

قوبروق دوغان آبي (مردادماه) و زومار آبي (شهر يورماه) ۱۳۹۷

باش بازار: احد فرهنگدي
يازارلار هئيتي: علي رضا صرافي. سوسن نواده رضي. گونش امانلي. علي برازنده

جيلد اوز شكيللي:
اولدوز طهماسب پور

صفحه، جلد تنظيمي:
مهدي ميمندي

موسسه فراغتفاي
آذربايجان ائل بيليمي
شماره ۱۰۳-۱۰۴

E_mail. info@azelbilimi. Com

مقاله‌لر

- باياتى
ديوانه‌هاى تبريز (قديمكى دلى لر)
اوزرليک
نير شهرينه باغلى «آغلاغان» چايى
بهرز صديق ۷
جولفالى ۱۰
ناصر زارع ۱۵
محمد صولتى (صودنف) ۱۹

يئرل سۆزلر، آدلار، توپونيملر، اؤزل سۆزلر

- گلينله باغلى تورک سۆزلرى
فولکلوروموزدا «سو»
«شؤيگه» سۆزو حاقددا قيساجا معلومات
نگاهى کوتاه به کاربرد کلمات آغا، دده و آتا در نيارق و....
ننه قيز
پرويز شاهمرسى ۲۳
رضا همراز ۳۰
محمدعلى اوجاقى نيارق ۳۵
محمدعلى اوجاقى نيارق ۳۷
رامين جبرائيلي ۳۹

ناغيل‌لار

- مئشين کندينده روايتلر - حکايه‌لر
خارى بولبول. (آذربايجان شفاهى خالق افسانه‌سى)
آيى اوغلو
تولکوايله قارغا
خان ايله جوتجو
جين دره‌سى
حسين محمدزاده گونشيلي ۴۳
ووقار نعمت ۴۶
سولماز محمدرضاىي ۴۸
سولماز محمدرضاىي ۵۳
جميله امام‌دوست (گون‌آي) ۵۵
خديجه خانى ۵۷

يئمکلر، ايجه‌جکلر

- تهيه نان در وايقان
چيلوکباب
سامان شورباسى
دوز تۆرنى
دوشاب بيشيرمک
توربا تېکمه تورنى
دکتر حسن امين‌لو ۶۱
ذکيه ذولفقارى ۶۴
رضوان حاجى قاسملو (جاناى) ۶۶
رضوان حاجى قاسملو (جاناى) ۶۸
رضوان حاجى قاسملو (جاناى) ۶۹
رضوان حاجى قاسملو (جاناى) ۷۱

آذربایجان کئیملری

ناصر زارع ۷۵

پاپاق

ناصر زارع ۸۰

دولقلار یا ساریقلار

راپور / گزارش

رحیم قابل نژاد ۸۵

چؤمچه خاتین جیغا کندینده

۸۸

جشنواره استانی شعر روستا به گویش محلی

حسن رشتبر ۹۱

برگزاری مراسم آئین سنتی «قوزو قیر خیمی» در بیلاقات خاروانا

اسماعیل سالاریان ۹۳

گزارش پنجمین نشست ماهانه فرهنگی ترکان در خطه خراسان

محرم پریزاد (سورگون) ۹۹

یئنی نشر اولان اوغوزنامه آتالار سؤزو کتاببندان قیسا بیر بؤلوم

کتاب تافیتیمی

صامت علیزاده / محرم پریزاد (سورگون) ۱۰۳

اوغوزنامه

پرفسور مورااد اوراز / روحاله صاحب‌قلم ۱۰۵

اساطیر تورک

۱۰۴- جو سای. زومار آیی (شهریورماه) ۱۳۹۷

صاحب سلطان خانیمین ناغیل‌لاریندان:

سناور پادشاهین ناغیلی

یا خود (سناورگوله نئيله‌دی، گول سناوره نئيله‌دی؟)

علیرضا صرافی ۱۰۹

سناور پادشاهین ناغیلینا بیر باخیش

۱۱۴

سناور پادشاهین ناغیلی

مقاله‌ر

- بایاتی. بهروز صدیق
- دیوانه‌های تبریز (قدیمکی دلی‌ر). جولفالی
- اوزرلیک. ناصر زارع
- نیر شهرینه باغلی «آغلاغان» چایی. محمد صولتی (صودئف)

باياتى بھروز صدیق

دوغرودان دا دنیازین دادینی، تامینی وئریر بو دۇرد کۆورک مصراعدان یارانان دکی - دولو دادلی دئییم. هر مصراعسیندا اولو بیر خالقین آغیر، یانقیلی سیزیلتی لارینی دویورسان. دوشونورسن، دورورسان، اولو کچمیشینی گۆرورسن. آغ ساققال ددهنین دوغرولمایان ایستگینی، آغ بیر چک آنانین درده بویلو دۆزولمگین گیلئینی و بیرسۆزله اورکلرده یووالانمیش سئوینج، کدر. گاه سئوینجین باھاریندان فرحلیر چیلغین اورک، گاه کدرین یوروشوندن یاغمالانیر و بۆیلهجه دۇرد مصراعلیق سۆز یارانیر.

«فدریکو گارسیا لورکا» اسپانیا خالقینی گۆرکملی شاعیری اۆز اۆلکەسینده یارانمیش copia شعرى حاقدا (کچیک شعرلر کی اوندان ملى ماھنلار موسیقی دیلیله سۆیلنیر) فیکرینی بۆیلهجه ایفاده ائدیر. شعرلرین درینلگینده بیر سورغو چیرپینیر. قورخولو و جاوابسیز بیر سورغو. هامی بیرى - بیرلریندن سوروشورلار:

• بو شعرلری کیم دیر سۆیلهین؟

جاوابی یوخدور. اوزاق نسیل لردن گلیر. ایلرین قیبرسانلیق آرخاسیندان و سولوموش کولکلرین بوداقلاریندان. ایلک گۆز یاشیندان دونیا یا گلیر و ایلک اؤپوشدن. انسان دوغرودان دا بیر آدسیز شاعیرین نغجه ملتین یاشاییش آنلارینین دویغولارینی اوچ یا دۇرد مصراعدا بئله ییغجام سۆیلهیه بیلدیگینی دویدوقدا حیرته دالیر.

حالقاسی واردیر آیین

سؤگیلیم جان وئرمیش.

«انسانلارین حیس، هیجان و ایچری اضطرابلارلا یارانان باياتی شفاهی خالق ادبیاتیمیزین چوخ گئنیش یاییلان و ان اؤنملی شعر فورمالاریندان بیرى ساییلیر. ادبیات

بیلگینلری بایاتی‌نی هردن سبک، بیر ده فورما کیمی قبول ائدی‌رلر. «پاشا افندیون» فیکرینجه بایاتی یاراتماق چوخ دا قولای دئییلدیر. چونکو دؤردجه مصرع دا بدییی و تاثیرلی شکیلده تاماملانمیش بیر فیکیر ایفاده ائتمک طلب اولونور. بایاتی نسیلدن، نسيله و سینه‌دن سینه‌یه کؤچمکله اؤزونه او یغون ساده‌لیگی و عین حالدا آنلام باخمیندان دورو دولغونلوغویلا چاغداش زامانیمیزا قدر یاشاما امکانی تاپا بیلیمش‌دیر و بو قالارقیلیغی و اؤلمه‌مزلگی‌ن تکجه سببی بایاتی‌نین صاف، صمیمی و ساده‌لیگینده آختارماق اولار. کسین‌لیکله دئمک اولار کی بایاتیلار اساسا جمعی بیر دوشونجه‌نین یئتیشمه‌سی اولاراق اؤز قالارقیلیغینی گؤستریش اولای بیلیمش دیر».

«شفاهی خالق ادبیاتی خالقین توپلو حالدا یارادیجیلیق محصولو اولوب، اونون ایستک و آرزولارینی، کدر و سئوینجینی، یاشاییش طرزی، عادت و گلنک‌لرینی، ذوق، اینام و دنیا گؤروش‌لرینی عکس ائتدیرمکده دیر».

«بشر توپلوموندا بوتون خالق‌لارین تاریخده معلوم اولان دؤورلریندن بللیدیر کی بوتون یازیلی ادبیاتلاردان قباق خالق‌لار داخیلینده هر خالقین اؤزونه خاص آغیز شفاهی ادبیاتی، فولکلورو اولموش و بو آغیز ادبیاتی هم یازیلی ادبیاتلارین ایلک تمل داشلارینی قویמוש یازیلی ادبیاتلار اونلارین اساسیندا شکله دوشوب فورمالاشمیش، هم ده زامان کئچدی‌کجه اوندان قیدالانمیش دیر». دئمک بو گونکو آذربایجان خالق‌ی‌نین آغیز ادبیاتیندا گئنیش یاییلان بایاتی آزى دؤرد، بش مین اولدن تدریج‌له فورمالاشاراق حال حاضرکی شکله دوشموشدور. بایاتی‌نین یارنما تاریخی سبب‌لریندن بیرى و ان اؤنملیسی حادثه‌لر و اولای‌لار اولموشدور. آلپ ارتونقانین وفاتینا حصر اولونموش آغیلارین هامیسی‌نین معین شکیل، فرم، حجم و وزن ده اولماسی آیدین گؤستریر کی بایاتی آلپ ارتونقا زامانیندا تاماميله شکله دوشوب، فورمالاشمیش ایدی. بو گونکو بایاتیلاریمیز دا ۱۰۲ و ۴۰۲ بیر‌گه قافیه اوچونجو مصرع‌نین قافیه‌سی آزاد دیر. آ-آ-ب-آ- . آلپ ارتونقا زامانیندا کی بایاتی‌لار آ-آ-آ-ب شکیلینده ایدی. یعنی ۱، ۲، ۳ مصرع بیر‌گه قافیه و دؤردونجو مصرع‌نین قافیه‌سی آزاد ایدی. بایاتی‌نین قافیه‌سی سون اوچ مین ایل سوره‌سینده دیشمیش و حال حاضرکی حالا دوشموشدور. م. ق ۷-۸- جی یوز ایل‌لیکرده آلپ ارتونقانین وفاتيله علاقه‌دار خالق طرفیندن قوشولموش آغیلارین وزنی تاماميله بو گونکو بوتون تورکلر، او جمله‌دن آذربایجان تورکلری بایاتی‌لارینین وزنی دیر. یعنی هر مصرع‌سی یئددی هیجadan عبارت اولموش داخلی بؤلگولری ۴×۳ یا ۴×۳دن عبارت‌دیر. بو گون بوتون آذربایجان و تقریباً بوتون تورک دیللی ملت‌لرین آغیز ادبیاتیندا گئنیش شکیلده یاییلان بایاتی‌نین آنادولو تورک‌لرینین

دیلی له دئسک «شرقی» مختلف تورک خالقاریندا چئشیدلی آدلارلا آدلانیر و مختلف مضمونلو نوعلاری بایاتی، آغی، لای لای هامیسی نین وزنی عینی دیر. یعنی آلپارتونقایا یازیلیمیش آغیلارین وزنی کیمی هر مصراعسی یئددی هیجا و داخلی بؤلگولری ۳×۴ و یا ۴×۳ دن عبارت دیر.

بو ژانردا ایشلنیلن اوخشاتمالار، گوجلو و چتین قافیهلر دوزگون یئرینده اوتوردوغوندان بایاتی نی داها گؤزل و اورگه یاتیملی انده بیلیمیش دیر. «شعرده تصویر انسانین اولماغیلا یاناشی داها آرتیق آنلاما بیه لنییر و بیر سؤزله انسانلا اشیانین رابطه سی قوروناندا».

یورولدوم آغلاماقدان

آرخا سو باغلاماقدان

باغدان یارپاق قوتاردی

یاراما باغلاماقدان.

※

داغلارا دولو دوشر

قار یاغار دولو دوشر

قبریمی یول اوسته قاز

آنامین یولو دوشر

※

بایاتیلاریمیز زامانلا بیرگه آددیملامیش و انکشاف اندرک یئنیلمز بیر بایراق کیمی آذربایجان خالق نین اورک زیروه سینه ائله محکم سانجیلیمیش دیر کی اونون ائتمگی بیر خالقین، معنویات و عادت عنعنه سی نین زاوالا اوغرا دیغی و محکوم اولونماسی دئمک دیر. بایاتیلاریمیزین قورونوب ساخلانیلماسی، بو زوالین قارشسی سینی آلاقلا یاناشی او دؤردولوک چرچیوه سینده یاشایان نازلی بیر وارلیغا یئنی دن یاشام باغیشلاماق دیر.

قایناقلار:

- ۱- فدریکو گارسیا لورکانین سئچیلیمیش شعرلری.
- ۲- تورکلرین تاریخ و فرهنگینه بیر باخیش دکتر جواد هئیت.
- ۳- ایران تورکلری نین اسکی تاریخی بیرینجی جلد پروفیسور محمد تقی زهتابی.

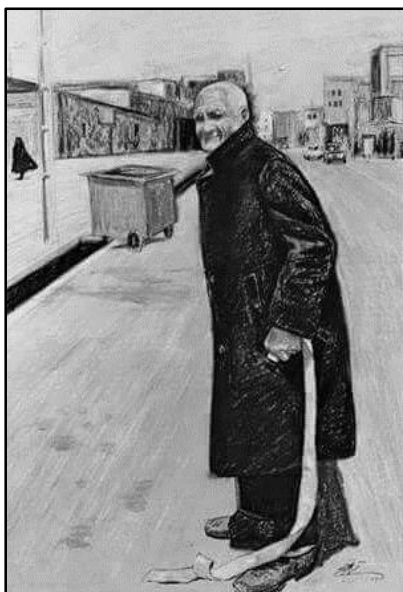

دیوانه‌های تبریز (قدیمی دلی لر)^۱

جولفالی

در قدیم‌الایام و در سال‌هایی لاقلاً پنجاه سال قبل از این در محلات مختلف تبریز دیوانه‌های زیادی با رفتارها و ادا و اصول خاصّ خود در کنار سایر مردم زندگی می‌کردند و رفتارهای عجیب و غریب آنها از بس در طی روزها و ماه‌ها و سال‌ها تکرار شده بود که برای مردم محله به شکل عادی در آمده بود و به عنوان بخشی از هویت و یکی از نشانه‌های شناسایی آن منطقه و محل در افکار عموم به شمار می‌رفت. . .

یکی از این دیوانه‌ها در محله قدیمی «دوه‌چی / شتربان»، «علی بدوام» نام داشت که گویا در جوانی یلی اسم و رسم‌دار بود. عاشق دختری می‌شود و به وصالش نمی‌رسد و بدین خاطر دیوانه می‌شود. مقام و موقعیت و شهرت پهلوانی را از دست می‌دهد و به (علی بدوام- فاقد توان) معروف می‌گردد. کار روزانه‌اش این بود که یک دسته تربچه و یک شیشه الکل صنعتی (که از داروخانه می‌گرفت و سهمیه‌اش بود) و گاهی مقداری «آغ جییر- جگر سفید» پیچیده در لای سنگ در بغل می‌گرفت و پا برهنه و درهم

۱- «روزی روزگاری» سیرا یازیلارین ۳۹- جو بؤلومو.

ریخته در حالی که بلند بلند با خود حرف می‌زد، می‌رفت و در گوشه خلوتی زیر درختی کنار جوب می‌نشست، یک تربچه را می‌کند و در دهانش می‌گذاشت جرعه‌ای الکل می‌نوشید و گازی به لقمه سنگ می‌زد. . . الکل صنعتی سمی است کشنده، اما در مورد او تاثیری نداشت شایع کرده بودند که بیمارستان آمریکایی‌ها در آخر خیابان شهناز بدن او را پیش خرید کرده بود تا بعد از فوتش کالبد شکافی کنند و وضعیت کبدش را بررسی نمایند. . . الله و اعلم.

... آن سالها در چهارراه منصور و اطراف «میرزا رضا دالانی» یک شخصی هم بود که «دلی حسن» نام داشت او که خانواده محترم و برادران تحصیل کرده‌ای داشت، در خیال خود هواخواه «سید» نامی بود و عجیب او را دوست داشت به طوری که وقتی با قصد و غرض قبلی به او می‌گفتند: «حسن سید اؤلدی - حسن سید مُرد» روی زمین ولو می‌شد به سر و صورت خودش می‌زد و با صدای بلند گریه و زاری می‌کرد تا یکی پیدا شود و آرامش بکند. . .

در همان دور و بر «دلی مقصود» هم زندگی می‌کرد که با قد بلند و هیکل درشت و چهره‌ای شبیه گوریل (استغفرالله) خیلی ترسناک بود دلی مقصود همیشه خودش را در هیبت رانندگان خط واحد تصور می‌کرد و رانندگان هم خیلی هوایش را داشتند و سوارش می‌کردند. مقصود در قسمت جلوی اتوبوس می‌ایستاد و ژست‌های جالبی می‌گرفت و رفتارهای خاص خود را انجام می‌داد او را بیشتر در اتوبوس‌های خط ۲، میدان قطب بطرف بازار به یاد دارم. . .

«واسواسی بؤیوک‌آغا» (بیوک آقای وسواسی) دیگر شخصیتی است که برای خود عالمی و ادا و اصولی داشت. وضو گرفتنش کمتر از دو ساعت طول نمی‌کشید. بیشتر در وضوخانه مسجد «شهیدی» (نزدیک میدان ساعت) که در کنار سرویس بهداشتی‌هایش حوض بسیار زیبایی قرار داشت اقدام به اینکار می‌کرد. . . از دیگر خصلت‌های او طمع و تنگ نظر بودنش در هنگام غذاخوردن بود. . . وقتی که او را برای ناهار یا شام (که بیشتر جنبه احسان و اطعام داشت) دعوت می‌کردند ایشان در ظرفی بزرگ هر چی در سفره بود از انواع غذاهای موجود مانند برنج، خورش، مربا، ماست ترشی و . . همه را باهم مخلوط و بعد شروع به خوردن می‌کرد (با توهم اینکه مبدا دیگران بخورند و تمام شود) و آنقدر از این معجون می‌خورد که سر سفره بی‌حال می‌افتاد. . . اشخاصی که یک بار پیه بؤیوک‌آغا به تنشان مالیده شده بود بار دوم او را در گوشه‌ای از سفره می‌نشاندد و از همه اطعمه و اشربه یک ظرف بزرگ کنارش قرار می‌دادند و می‌گفتند که اینها مال بؤیوک‌آقا هست کسی به

این‌ها دست نزد! آنوقت بود که بؤیوک‌آقا با خیال راحت غذایش را می‌خورد و دیگر خرابکاری نمی‌کرد. . .

از دیگر شخصیت‌های بسیار جالب و دیوانه‌های معروف تبریز شخصی است مشهور به جناب «میر فیندیق» (میر فندق) ایشان همیشه کت و شلوار سرمه‌ای به تن می‌کرد و کلاه و عرق‌چین مشکی رنگ به سر می‌گذاشت. . . آن روزها تیرهای چراغ برق، چوبی بودند (حدود ۱۳۳۰). . . میرفیندیق همواره مصمم و خیلی موقر قدم بر می‌داشت و با سنگ‌ریزه مخصوصی که همیشه به همراه داشت به بدنه تیر چراغ برق چوبی می‌کوبید و گوش خود را به تیر چراغ برق می‌چسباند و با طرف مقابل (خیالی) صحبت می‌کرد و گاهی دستوراتی صادر و بالعکس دریافت می‌نمود و جالب اینکه گاهی به مسئولین شهر دستوراتی از همان تربیون و تیر چراغ می‌داد مثلاً می‌گفت: «بلدیه‌نین رئیسینه دئیین کی منصور خیوانی‌نین قیر قومی خراب اولوب بورانی تنز قیرقوم ائله‌سین (به رئیس شهرداری بگویید که آسفالت خیابان منصور خراب شده زود بفروستد اینجا را درست بکنند!) و جالب تر اینکه چند روز بعد خیابان منصور آسفالت می‌شد و یا هر موردی که مورد نظر ایشان بود انجام می‌شد. . . نقل می‌کنند زمانی که قوای روس تبریز را اشغال کرده بودند دو سالدات روس (سرباز) در خیابانی کشیک می‌دادند که ناگهان سر و کله «میرفیندیق» در آن خیابان پیدا می‌شود. خود را به نزدیکترین تیر چراغ برق رسانده و با سنگ مخصوصش چند ضربه به تیر زده و بلند می‌گوید: اون - اون بش‌دانا منیم سربازلاریمنان یوللی‌یین، بوگنده‌لری داغیتسینلار (ده، پانزده نفر از افراد منو بفروستید اینهارو رد کنند. . .) می‌گویند که دو تا سالدات روسی پس از شنیدن این مکالمه، چند لحظه به همدیگر نگاه کردند و فوراً از محل دور شدند. . .

خانه ما اما در خیابان باغشمال تبریز بود که معمولاً شش روز هفته را از هر جای دیگر شهر خلوت‌تر می‌شد و جان می‌داد برای بازی، اما جمعه‌اش شلوغ‌ترین جای تبریز بود با صدای بلند هزاران نفری که، عصرهای جمعه، فراز و فرودش من و هم‌سن و سالانم را جذب فوتبال کرد و آنچه از آنروزها به یاد دارم پاسبان‌هایی سوار بر اسب است که دور دیوارهای بلند باغشمال می‌گشتند و با چوب‌های نازک بلندی که در دست داشتند مردم بی‌بلیط را از کنار دیوارها دور می‌کردند. محل ما باغشمال و آن دورو بر هم دیوانه‌های خاص خودش را داشت، از جمله در محله غیاث‌مارالان یک پیرزن مجنونی در «پیر» بغل دبیرستان شهید مسافری فعلی زندگی می‌کرد که مردم (دلی شکوفه) صدایش می‌کردند، با هیچکس و هیچ چیز کاری نداشت، مات و بی‌حرف و بی‌صدا از صبح تا نیمه‌شب جلوی «پیر» می‌نشست و فقط نگاه می‌کرد. . . گویا فارغ از این دنیا بود و در عالم دیگری سیر

می‌کرد. هر سال تابستان که به تبریز می‌آمدیم، «دلی شکوفه»، بدون کوچکترین تغییری سرجایش بود. راه نمی‌رفت، حرف نمی‌زد و مات و مغموم نگاه می‌کرد. روزی از روزها که با مادرم و مادر بزرگم رفته بودیم بازار، از خیابان تربیت که می‌گذشتیم یکدفعه «دلی شکوفه» را دیدیم که کنار پیاده رو، تکیه داده بر دیوار نشسته است! بسیار تعجب کردیم. مادر بزرگم جلو رفت و متعجب روبرویش کمی خم شد که: شکوفه خانیم، نه عجب بوردا؟! (چه عجب اینجا؟) دلی شکوفه نگاه بی‌حوصله‌ای به مادر بزرگم کرد و جواب داد: بورادا، آورداندی دلا! (اینجا هم آنجاست! چه فرقی می‌کنه) چیزی نفهمیدیم، برو بر همدیگر را نگاه کرده راه افتادیم غافل از اینکه «دلی شکوفه» چه جواب فلسفی و دندان شکنی به ما داده است. . .!! (حالا هم در فامیل ما معروف است که اگر کسی پرسید «بوردا نییَه؟ جواب همه مان یکسان است: بورادا آورداندی دلا!)

یک دیوانه مشهور دیگری که اسمش یادم نمانده، مرد میانسال لاغری بود که همیشه خدا چوب بلند نازکی در دست داشت و به نوک چوب با نخی یک سیب یا پرتغال آویزان می‌کرد و از پیاده رو چهار منصور به طرف ساعت تند (به حالت نیمه دو) حرکت می‌کرد و در این حال چوبش تکان می‌خورد و باعث چرخیدن سیب و پرتغال می‌شد که این، همه لذتی بود که پیرمرد سال‌های سال از زندگیش می‌برد و آزارش به هیچکس نمی‌رسید. تا یادم نرفته بگم که همان حوالی چهارراه منصور یک پیرمرد سفیدمویی با ریش‌های پرپشت درهم زندگی می‌کرد که در زمره دیوانه‌های ترسناک به شمار می‌رفت و قیافه عصبانی و اخمو و نگاهی خشمگین داشت. هیکلش بزرگ بود کت پارچه‌ای می‌پوشید با زیر شلواری گشاد رنگارنگ و زیر شلوارش را تا زیر بغلش بالا می‌کشید و با قدم‌های بلند راه می‌رفت و با خودش حرف می‌زد و غرغر می‌کرد و همیشه هم سیگاری گوشه لبش داشت. هر وقت از دور این پیرمرد زیرشلواری را می‌دیدم فوری می‌رفتم پیاده‌رو مقابل، کافی بود یکبار زل بزند به من، سه شب خوابم نمی‌برد! اما دیوانه محله ما «دلی جاواد» از همه دیوانه‌های دیگر تبریز معروفتر و با معرفت‌تر بود و کمتر کسی می‌توان یافت که او را نشناسد. او را با قد و قواره بلند و فیلم عکاسی سیاهی که همواره در دست داشت و همیشه خدا در حال بستن و باز کردن آن بود به یاد می‌آورم. البته «دلی جاواد» در تبریز زیاد داشتیم اما «دلی جاواد» اصلی در واقع جوانی تقریباً قد بلند بود که خودش را ماشین تصور می‌کرد طوری که هیچوقت وارد پیاده رو نمی‌شد، اگر صدایش می‌کردی یا باهاش کاری داشتی، به آرامی می‌آمد بغل خیابان، پارک می‌کرد و سوئیچ را می‌چرخاند صدای موتور (که با دهانش درمی‌آورد) خاموش می‌شد و بعد حرف می‌زد! بارها دیده بودم که پول خرده‌هایی که مردم

بهش می‌دادند بنزین می‌خرید و در جیب کتش می‌ریخت و در حالیکه بنزین از آستر کتش چکه می‌کرد با دهانش صدای موتور ماشین در می‌آورد و با یکدستش مثلاً فرمان را می‌چرخاند و با دست دیگرش دنده عوض می‌کرد و بین ماشین‌های دیگر در خیابان‌های باغشمال و شاهپور و شاه سابق ویراژ می‌داد. دیوانه آرامی بود و معمولاً با کسی کاری نداشت. یکبار که با مادرم و زن عمویم از عرض خیابان باغشمال رد می‌شدیم، دلی جاواد نمیدانم چه فکری کرد و چه چیزی به عقلش رسید که با سرعت آمد طرف ما و ترمز محکمی کرد و عقب جلویی رفت، راستش خیابان خلوت بود کمی ترسیدیم اما زن عمو پیش دستی کرد: جاواد آقا مرد خوبی، زن و بچه‌ها را اذیت نمی‌کنه، تازه با ما همسایه هم هست، عصری بیاد دم خونه‌مون، پول می‌دم بره بنزین بزنه... آفرین آقا جاواد... دلی جاواد تا این‌را شنید ماشین را برگرداند و گاز داد و رفت... .

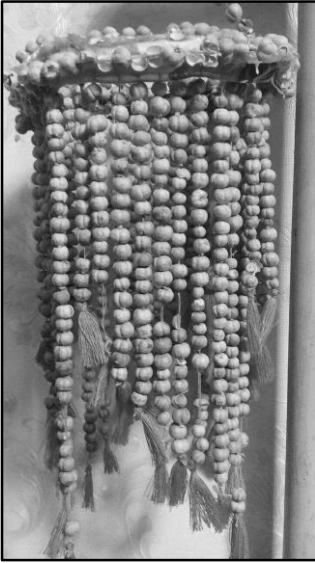
سال‌ها بعد که دانشجوی دانشگاه تبریز بودم «دلی جاواد» را آخرین بار در خیابان طالقانی تبریز کنار بانک صادرات دیدم، پیر و درهم شکسته شده بود. موهای سرش سفید و قدش خمیده شده اما از رانندگی دست نکشیده بود. بغل خیابان نگه‌داشته و پیرمرد فقیری را که روی سکوی بغل بانک نشسته بود نگاه می‌کرد، بعد گاز داد و رفت چند دقیقه بعد دیدم که دارد برمی‌گردد یک جفت کفش نیمداری دستش بود، رفت کنار پیرمرد ماشینش را پارک کرد و بعد دمپایی‌های زوار دررفته پیرمرد را از پایش درآورد و کفش‌ها را پای پیرمرد کرد... چند دقیقه‌ای ایستاد و پیرمرد فقیر را با کفش‌های جدیدش برانداز کرد و بعد ویراژی داد و رفت... رفت که رفت... همراه با زندگی‌های ساده و شیرین سال‌های دور، همراه با درختان سر به فلک کشیده بلوار تبریز و همراه همه صفا و صمیمیت زندگی در محلات قدیم و بوی بلال‌های خوش طعم شاهگلی و لذت بستنی‌های خوشمزه باغ گلستان و همه خاطرات خوش آن سال‌ها، دیوانه‌های قدیم تبریز هم از بین مان رخت بر بستند و رفتند و ما را تنها گذاشتند... .

توضیح:

«خاطره «علی بدوام» را خانم نکوفر و خاطره «میرفیندقیق» و «واس واسی بؤیوک‌آغا» و «دلی مقصود» و «دلی حسن» را آقای احتشامی راد در کامنتی برایم نوشته‌اند. با تشکر)

اوزرلیک

ناصر زارع

آذربایجانین بیر چوخ یئرلرینده خصوصیه خوجا و ورزقان کندلرینه عاید عادت عنعنهلرده چوخ چتین بیر واریانتلا راستلاشماق اولار کی هم یاخشی و شیرین گونلر هم ده پیس هابئله آجی گونلر عینی شکله قورونوب، ساخلانیب و اجرا اولسون.

۵۰ یا ۶۰ سانتیمتر اوچالیقدا کوللاردان عمله گلن بیر سانت قطری اولان بیتگی نین آدی «اوزرلیک» اولوب، بو بیتگی چوخ سحیرلر (اووسونلار) بلیب چوخ سحیرلری باشاریب، چوخ سحیرلری ده آرادان آپاریر، آنجاق بو بیتگی یئمک اوچون دئییل. بونو یئین شخصلر اونون ایچینده اولان مادهلردن دولایی عاغیلدان آز مدته ده اولموش اولسا جایارلار. ان قدیم زمانلار اوزرلیگین ایچینده اولان دنهلردن ایپ و ایپک بویاماق اوچون

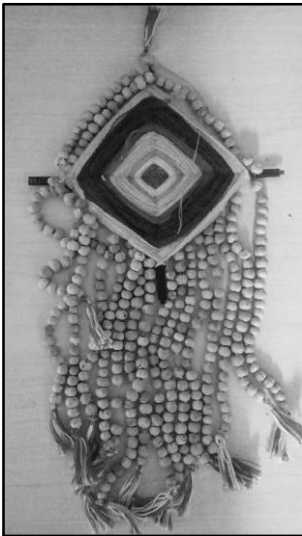
استفاده ائلردیلر، اما اوزرلیگین ایشی تک سحیر- جادو آرادان آپاریب و ایپ، ایپگی قیرمیز بویاماق دئییلدی. بو گون عالملر دئییرلر کی اوزرلیک یاندرماقلا اونون توسوسو هاوا دا اولان میکروبلاری اؤلدوروب، هاوانی ضد عفونی ائلهیر، دئمک عالملر اوزرلیگین ایش گۆرمه سی و فایداسینی اونون هاوایا قاتیلما سیندا اولدوغونو ایندی باشا دوشوبلر، اما دئمک اولار کی بیزیم آنالار بو سؤزو چوخداندی بیلیردیلر، اونا خاطرده اوزرلیک یاندراندا دئییردیلر:

اوزرلیکسن هاواسان

مین بیر درده داواسان

یعنی اوزرلیگین مین بیر درده داوا اولدوغون هاوا واسطه سبله بیلیردیلر. او اوزدن هر وقت اوزرلیگین درمانینا احتیاج گؤرونوردو اونو یاندیریب، توستوسون هاوایا بوراخاردیلار. اوزرلیگی یاش واختی دریب، ساپلا بیر- بیرنین دالیسیجا دوزوب، گؤزل بیر ال ایشی یاراداردیلار. بو ایشه «اوزرلیک تورلاماسی» دئییردیلر. اوزرلیک تورلاماسینی چوخ واختلار آداخلی قیزلار دوزوب اؤزلریله بخت ائولرینه آپاراردیلار، آخی بئله بیر سؤز واریدی کی «تزه ائوه نئز گؤز دیر» هر نه قدر بو تورلامادا چوخ اوزرلیک ایشلنسهیدی و او واسطه ایله بو تورلامایا گؤزل فورم وئرلیسهیدی، او خانیم قیزین الی سولو و باجاریقلی اولدوغونو نشان وئریدی. هر سیرا اوزرلیک دوزمه سی نین ایلکینده یا اورتاسیندا یا سونوندا (تورلامانین شکلی ایله باغلی دی) ایپدن دوزلمیش «قوتاز» آدلی بیر سیمگه وی بزک اشیاسی دا آساردیلار. قدیم زمانلار اوندا کی یئکه حیوانلارین نسلی آذربایجاندا آرادان گئتمه میشدی هر کیمسه بو یئکه حیوانلارین بیرینی یا هر نچه سینی اؤلدورسهیدی اونون قویروغون قاپیسی نین باشیندان یا ائوین بیر بوجاغیندان آسیب، ائلدن قوتازلیق آدین آلاردی. قوتاز رشادتلی باجاریقلی گوجلر قورخماز دئمکدی بوگونکو معادلی تقریباً پهلوان دئمک و بو قویروقلار قوتازلیق سیمگه سی اولدولار. بو گونده بئله بیر سؤز وار ائل ایچینده دئییرلر: «فلان کسین بیر قیزی یا اوغلو وار قوتاز کیمین»

آداخلی قیزلار اؤز آدخیلارین قوتازلیغا لایق گؤروب ایپدن حیوان قویرغو کیمی قوتاز سیمگه سی دوزلدیب اوزرلیک تورلاماسینان آسلا بییلار کی قوتاز بییه گؤز دیمه سین قوتاز نه تک بورادا بلکه گلین خانیملار بییه توخودوغو جوراب، دولاق، پئتاوا یا دا قوتاز تیکردیلر. اما دئدیگیمیز کیمی اوزرلیگی یاندیریلماغیندان ایدی کی اونون چوخ خاصیت لریندن فایدالانماق اولوردو.

اؤده بیرینه سویوق ددیکده اوزرلیک یاندیراردیلار. هر هانسی مراسم ده ائو گئت- گللی اولان چاغلار توی یا دا یاس فرق ائلمه زدی اوزرلیک یاندیریب قوخوسونو دؤرد بوجاغیندا دولاندیریب توستوسون پوفرلدیلر، اوزرلیک دنه لری یاندیقجا پاتلاردیلار هر پاتلادیقجا دئییرلر:

«بد نظرين گۆزو چيرتلادى».

اوزرلىك دانا - دانا

اود اوسته يانا - يانا

قوهوم اولا ياد اولا

نظرى بوردا يانا

اوزرلىكسن، هاواسان

هزار درده داواسان

چيخديم اوجا بير داغا

چوخ يالوارديم آلاها

دردين نهدى بيچاره؟

دنديم بيچاره چاره

دندى ممهلى اوزرلىك

ديى گوللو اوزرلىك

دررسن اوددا چاتلاسين

يامان گۆزلر پيرتلاسين

يامان گۆزلر پيرتلادى

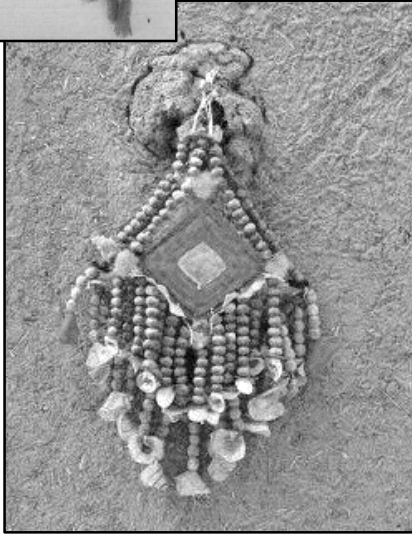
اوزرليگيم چيرتالادى

باشى بۆركلو اوزرلىك

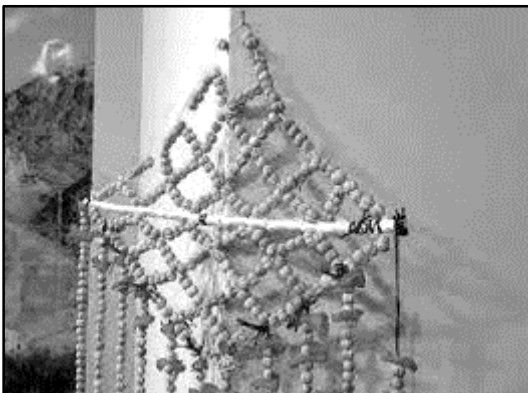
كۆمجلى، كۆكلو اوزرلىك

سنى ساليрам بو اودا

گۆرست حكمون اوزرلىك.

كىچىك اوشاقلارين پالتارلارينا اوزرلىك تورباسى تىكردىلر و بو توربانين ايچينده بير آز اوزرلىك دنهسى قوياردىلار، اوشاق چوخ آغلايىندا اونا اوزرلىك ياندىراردىلار بىله كى اوزرليگين دنهلىرىنى باشينا دولاندىرانان سونرا، اوزرلىك ياندىرماغا اۋۇل بير قابداكى آدىنا اوزرلىك قابى دئىيلردى اودون اوستونه قويوب بىله بير شعر اوخوياردىلار:

اوززلىكسن ھاواسان،
 مېن بېر دردە داواسان
 ھانسى ائودە سىن اولسان
 قادا - بالا سووا(ر)سان
 درد قايدان گلندە
 سىن باجادان قووارسان
 باشى بۇركلو اوززلىك
 دىيى كۆكلو اوززلىك
 سىنى سالارام اودا
 گۆرم حكمون اوززلىك

بعضا اوشاغىن باشى نىن آلتىنا دوزلا اوززلىك قوياردىلار و صاباحىسى گون ياندىراردىلار
 و بو شعرى اوخوياردىلار:

شېرىن شىكر بالامدى
 دشمن باسماز قالامدى
 گۆزو قالان قودودوزدور
 آلاھ، اوخا توتوزدور

گۆزون دئشسىن اوززلىك
 بورنون ائشسىن اوززلىك
 اوززلىك دانا، دانا
 اوجاقدان گۆتور سانا
 نظرى بد او لانىن
 گۆزلىرى اوددا يانا

اوززلىك ياندىراندىن سونرا اگر او اوشاغى اۋپسەيدلر يا ايكي دمىرى بېر - بېرىنە
 وورسايدىلار اوززلىگىن اثرى آرادان گئىردى.
 گئىجەلر بېر دە جمعە آخشاملارى اوززلىك ياندىرمازدىلار، چون اينانيردىلار اثرى اولماز.
 بلكە دە بونلار گولمەلى نظره گليرلر، بلكە دە يالاندىلار، بلكە دە بېر گون اوززلىكسن
 ھاواسان كىمى بونلار يىن دا نەدىنى تاپىلدى.

نیر شہرینہ باغلی «آغلاغان» چایی

محمد صولتی (صودئف)

اردبیل دن ۴۵ کیلومتر آralی اولان «نیر» شہریندن ساوالانا ساری گئندنه «وییرسق» «Viyərsəq» کندیندن سورا «گۆیرچین» «Göyərçin» کندینه چاتمامیش «گۆگه» «Gögə» کندى بیزیم کندیمیز.

بیزیم کندیمیزده خالقین یاشامی نین ان چوخ فایزی اکینه باغلی اولاراق سو، ان اوستون دَیری اؤزونه عایید ائدیدی.

دئدیگیم دوروما باغلی اولاراق هر ایل بایرامدان سونرا خالق آرخ ایشله مک قرارینا گله. بئله کی آغ ساققال وریندن سئچیلن بیر یسی کندین اورتاسیندا چیخار بیر دام اوسته کنده های سالار کی: «آیییی کند اهاالیسی صاباح صبح دن آرخا گئدجیک هاااااا». آرخ ایشله مگه بوتون کند آداملاری اکین یئرلرینین سایینا باغلی اشتراک ائدرلر. بئله کی چرگه بیر نفر، یاریم ۲ نفر و باتمانا ۴ نفر.

بیر یئددیلیکده ۳ ساعت سو پای اولان اکین یئرلرینه چرک (تقریبی ۱۶ پارچا یا ۷ هکتار)

۶ ساعاتلیق سویو اولانا یاریم باتمان (مریین یکی قاتی)

۱۲ ساعاتلیق سویو اولان باتمان آدلانیلیر

بئله لیکله عموما گنج یاشلی اولانلار توپلانیب و گونده سحر تزدن یئمک ایچمک هئیهلرینی، قارا چاپنیکلرینی بئللرینه آسیب گئدرلر «آغلاغان» ین ان باشلانقیج یئرینده آرخین بندینه.

آغلاغان:

بیزیم و باشقا نئچه کندی یاپیشیغیندا چوخ اسکی زاماندا اوزانیب، هر زامان آغلایب بو کندلری گۆزونون دوم - دورو یاشیندان دویوروب، باغلارین بارلاندریب، اکینلرین یئتیروب و نهایت اوشاقلارینا اؤزوندە یویوندوروب بیر فیدان سایاق گول لندیرن ان گۆزل بیر دره.

ائله کی آدیندان دا بللی دیر هر زامان آغلایب.

ایلین ان قوراق چاغلاریندا دا کی کند آدمالاری گئجه هئی چیخارلار چۆله کی گۆرسونلر نم وار یا یوخ، ائشیدرلر کی آغلاغاندان ائله بیر سس گلر سانکی چای پؤسکوروب سئل یوللانیب. بئله لیکله اورکلری قیزاردی.

ائله آدی دا بو دوروموندان یارانمیش.

آغلاغانین آغلار گۆزلری نئچه پارچا کندی دویوراردی.

او سایدان «ایرینجی İrinci»، «سیرخاب Sırxab»، «لای Lay»، «گون دوغان Gün doğan»، «مزره Məzrə»، «گۆیرچین Göyərcin»، «گۆگه Göğə»، «بوران Boran»، «وییرساق Viyərsəq»، «ولزاغارد Vələzağard»، «قره تپه Qərətəpə» و نهایت نیر ده «بالیقلى Balıqlı» چایا قوشولاردی.

گۆز یاشی خالقین تاخیلینی بئجریب، خرمنلرین بول ائدیپ قیش زومار انبارلارین دولدوروب، گنجلره یایدا بالیق اوولاغی و قیش دا کهلیک اوولاغی اولان آغلاغان.

یایین ایستی چاغلاری کند اوشاقلاری سویون قاباغین توتوب اؤزلرینه «گۆرمنج Görmənc» (اوزمک یئری) دوزلدیب اوزردیلر.

بالیق: آغلاغانین قارا بالیغی بوتون محلدە آد آچمیش بالاجا بالیق.

آخ هله ده دادی داماغیمدا قالیر.

گۆزل کهلیکلری سانکی آغلاغانین یاز خالچاسییدیلار کی قیشا قالمیشدیلار.

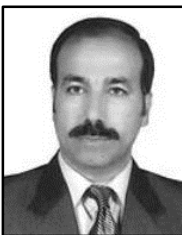
اوزون سۆزون قیساسی: آغلاغان سۆزه، دوشونجه یه سیغمايان بیر گۆزلیک کی هر ایل بایرامدان سونرا هر کندی گنجلری بیرلشیب یولداش اولوب آرخلارین تمیزلمکله آماجیلا سویون بندینده آغلاغانا قوشولاردیلار.

بلی قوشولاردیلار و ۱۵ گون گونش چیخاندان باتانا قدر آرخ اوستونده دئییب، گولوب چالیشاردیلار.

نه یازیق کی بو گون بللی نندلره گۆره آغلاغان دورومو دیشیب و کئچمیشلر کیمی گۆزل آنلاری اونون یام- یاشیل چئوره سینده آز گۆرمک اولور.

يئرل سۆزلىر، آدلار، توپونىملر، اۆزل سۆزلىر

- گيلينله باغلى تورک سۆزلىرى. پرويز زارع شاهمرسى
- فولکلوروموزدا «سو». رضا همراز
- «شويگه» سۆزو حاقدا قيساجا معلومات. محمد على اوجاقى نيارق
- نگاهى کوتاه به کاربرد کلمات آغا، دده و آتا در نيارق و..... محمد على اوجاقى نيارق
- ننه قيز. رامين جبرائيلي

گلىنلە باغلى تورك سۆزلىرى

توپلايان: پرويز شاھمىرسى

گېرىش

گلىن گۆزلىگىن گوزگوسودور. بو نه دئىمكىدەر؟ بوتون ائل لرین ياشامىندا اؤزونه بؤيوك يئر توتان گلىن، بىر ائودن باشقا ائوه گلىر. يىنى ائوه گلركن گۆزل دويغولار، شن گونلرى گتىرىر. سئوگى بىر ايشيغىنى گلىندە تاپىر. يىنى بىر ائو قورولور. سئوگى تۇرنركن، سى دورور. ياشايش آيلانىب، دىرىم سورور. گلىن بىر سۆزلە گۆزلىك، اينجەلىك، گلىشىكىدەر. ھابىلە گلىنلە باغلى سۆزلەر دە قايقالدىر. تورك ائل لرین ياشامىندا، گلىنلە باغلى آيرىجا تۇرەلەر قوراللار وار. توركلر آيرىشىق بىتكى يوخسا دىرگىلدە گۆرن گۆزل وارلىقلار، گلىنلە باغلايدىب اونلار آد قويوبلار. بو آدلارین چوخوندا گۆزلىك، دادىلىق آنلامى گۆرسنىر. بو آنلاملار اؤز يىرىندە گلىنە قايىدىر. بو توپلامدا بو سۆزلرین بىر پاراسى سونولوب، سايقين اوخوجولارین بو قونويا گلىنمەسى اومولور.

«گلىن»لە باغلى تورك سۆزلىرى: كلمات تركى كه با گلىن ساخته مى شوند.

آغلايان گلىن - (گيا) (Ağlayan gəlin) (عروس گريان) گل عروس. اۆلمز اوتو نيز مى گویند.

آل گلىن - ا. (Al gəlin) لكه های سرخ روى پوست.

آللى گلىن - (گيا) (Allı gəlin) نوعى زردآلوى سرخ.

اوزون گلىن - اص. (Uzun gəlin) (عروس قدبلند) مار.

تئلى گلىن - ا. (Telli gəlin) عروس بزك كرده. زن ژيگول، شيك و آراسته.

چۆپ گلین - (Çöp gəlin) عروسکی که از چوب نازک ساخته شده باشد. در اصطلاح به آدم بسیار نحیف و لاغر گفته می‌شود.

چۆمچه گلین - ا. مر. (Çömçə gəlin) جارویی که بچه‌ها به شکل عروس درآورند و با آن بازی کنند.

چیلله لی گلین - (Çilləli gəlin) عروسی که از عروسی‌اش هنوز چهل روز نگذشته باشد.

دیللی گلین - ص. (Dilli gəlin) حاضر جواب.

ساری گلین - (Sarı gəlin) عروس گندمگون. عروس زردپوش. یک رقص و ترانه مشهور آذربایجانی.

شیطان گلینی - ا. مر. (Şeytan gəlini) توفان.

قوجا گلین - ا. مر. (Qoca gəlin) مادر شوهر.

قوللو گلین - (Qollu gəlin) عروسک.

کوسا گلین - (Kosa gəlin) کوسه و عروس. نوعی نمایش مردمی آذربایجان. نمایشنامه مضحک و خنده‌داری است که در هنگام قطع نزول باران به اجرا درمی‌آورند تا باران ببارد.

گلین - (Gəlin) عروس. عروسک. زیبا. عروس وار. مانند عروس. نقطه عبور زه چرخ ریسندگی.

>> گلین آبا / گلین آبالا - ا. مر. (Gəlin aba) پئنگه. مشاطه.

>> گلین آتلاندی - (Gəlin atlandı) (عروس سوار اسب شد). نوعی رقص آذربایجانی.

گلین آرتداماز - (Gəlin artdamaz) معده کوچک در حیوانات.

>> گلین آردی - (Gəlin ardı) ضیافتی که خانواده عروس پس از شب زفاف برای داماد و خویشاوندانش دهند.

گلین آرمودو - ا. مر. (Gəlin armudu) (گلابی عروس) نوعی گلابی کوچک با رنگ مایل به سرخ.

گلین آغلتما - (Gəlin ağlatma) (گریاندن عروس). ترانه‌ای عبرت آموز که در شب حنابندان برای عروس بخوانند و موجب اندوه و گریه او شود.

گلین آلائی - (Gəlin alayı) جمعی که برای آوردن عروس بروند.

گلین آلدادان - (Gəlin aldadan) (عروس فریبک) هنگام غروب. معده کوچک در حیوانات.

گلین آلماسی - (گیا) (Gəlin alması) نوعی آلوچه.

گلین آلیجی - (جان) (Gəlin alıcı) نوعی حشره قرمز با خالهای سیاه.

>> گلین آنا - ا. مر. (Gəlin ana) ینگه. مشاطه. نامادری.

گلین اثرته سی - ا. مر. (Gəlin ertəsi) مراسمی که برای بازدید عروس یک روز قبل از آوردنش به خانه داماد ترتیب دهند.

گلین الی - ا. مر. (گیا) (Gəlin əli) آلاله.

گلین اوتو - (گیا) (Gəlin otu) عروس پس پرده. کاکنه. کذراقدس. عروسک پشت پرده. فناری. فتر چیچگی نیز می گویند. (Phjsalis alkakengi)

گلین اوزو - ا. مر. (Gəlin üzü) (چهره عروس) مجلس زنانه یک روز پیش از عروسی.

گلین اوغورو - ا. مر. (Gəlin uğuru) (برکت عروس) چیزهای مانند آرد، انگور و کشمش که هنگام آوردن عروس به خانه داماد روی روبند عروس افشاندند.

گلین اوفورمز - (Gəlin üfürməz) هیزم بسیار خشک و راحت سوز.

گلین اؤلدورن - (Gəlin öldürən) (عروس گُشان) استخوان زانوی حیوانات حلال گوشت.

گلین اؤنو - (Gəlin önü) نوعی شیرینی لذیذ.

گلین باجی - (Gəlin bacı) خطابی برای عروس خانم کوچک از طرف خویشاوندش.

گلین بارداغی - (Gəlin bardağı) ظرف شربت.

گلین بارماغی - (گیا) (Gəlin barmağı) پنجه عروس. انگشت عروس. خار تیغال. لوبیای شیطان. خارفر. سردار سرشکافته. سیون. برفک. چرخک. زیرک. علف زحمت. سیوان چیچگی و چیرتدیق نیز می گویند. همچنین نام نوعی انگور به اندازه و شکل انگشت.

گلین بالا - ا. مر. (Gəlin bala) عروسک.

گلین بوجگی - (جان) (Gəlin bücəyi) نوعی کفشدوزک. (Coccinella septempunctata).

گلین بودو - ا. (Gəlin budu) (لنگ عروس) نوعی کوفته. کوفته برنجی که با تخم مرغ آغشته شده و در روغن سرخ نمایند.

گلین بوغان - (جان) (Gəlin boğan) مارمولک. استخوان. دنبالچه گوسفند. عروس خفه‌کن. استخوان نرم. غضروف. معدۀ کوچک حیوانات.

گلین بوغان - (گیا) (Gəlin boğan) داربھوک. سورہ چيو. آت گوٽو نیز می‌گویند.

گلین بیگیم - (Gəlin bəyim) عروس خانم. دوشیزہ.

گلینت - (Gəlinət) دورۀ عروسی.

گلین تیمک - اص. (Gəlin təpmək) روییدن دمل بر پشت پای کودکان.

گلینتی - ا. (Gəlinti) عروس خانم کوچولو. آنکه خود به خود آمده باشد. کسی که اسالتش به درستی معلوم نباشد. از جای دیگر وارد شونده. واردات. وارداتی.

گلینجک - ا. (Gəlinçək) عروس جوان. تازه عروس.

گلینجیک - ا. (جان) (Gəlinçik) عروس کوچک. عروسک. راسو. (Mustela niralis) همچنین نام گلی است که داغ لاله‌سی نیز می‌گویند. (Papaver rhoeas) به معنای دمل نیز استفاده می‌شود.

گلینجیک بالیغی - (جان) (Gəlinçik balığı) نوعی ماهی شبیه به مارماهی با گوشتی خوردنی. (Mustela tricirrata)

گلین جیگری - (گیا) (Gəlin ciyəri) آلاله.

گلین چرزی - (Gəlin çərəzi) نُقل یا آجیلی که هنگام پیاده شدن عروس از اسب بر سرش پاشند.

گلینچی - ا. (Gəlinçi) گروهی که برای بردن عروس از خانۀ پدر بیایند. مادیاں سه سالہ.

گلین چیچگی - (گیا) (Gəlin çiçəyi) سلمه. سلمه ترہ. حریف املس. عصا ہرمس. خصی ہرمس. حشیشہ الزنبق. تاج خروس. زلف عروسان.

گلین خانیم - (Gəlin xanım) عروس خانم.

گلین داستاری - ا. مر. (Gəlin dastarı) رنگین کمان.

گلین دایزا - ا. مر. (Gəlin dayza) زن دایی.

گلیندش - (Gəlindeş) چاق. جاری. زنان دو برادر.

گلین دوشدو - (Gəlin düşdü) جشنی که به هنگام آوردن عروس در خانۀ داماد برگزار می‌شود. گلین گتیرمہ نیز می‌گویند.

گلین دوگمه‌سی - ا. مر. (گیا) (Gəlin düyməsi) گل پیغمبر زرد. (Centaurea solstitialis).

گلین دولو - (Gəlin dulu) زنی که در فاصله کمی پس از عروسی بیوه شود.

گلین دوواغی - (Gəlin duvağı) مراسم یا جشنی برای دیدن عروس.

گلین دیرناغی - (گیا) (Gəlin dırnağı) ← گلین ساچی.

گلین دیلی - (گیا) (Gəlin dili) نوعی گل سرخ.

گلین سئرچه - (جان) (Gəlin serçə) شانه بسر.

گلین ساچی - (گیا) (Gəlin saçı) زلف عروس. نوعی گیاه انگلی شبیه به طناب و بدون برگ.

گلین سلام - (Gəlin səlam) (عروس سلام). مراسمی که صبح فردای عروسی، عروس به قوم و خویش داماد معرفی می‌شود. در این مراسم زنی به هریک از نزدیکان داماد بیت‌های مناسب حالش می‌گوید و بعد عروس به طرز خاصی به او تعظیم و سلام می‌کند.

گلین سلطان - (Gəlin sultan) خطابي به عروس خانم از طرف خویشاوندان داماد. (گویش منطقه مینگه چئوبر).

گلین سیرا - (Gəlinsıra) آمدنی. به محض آمدن.

گلین فنری - (گیا) (Gəlin fənəri) نوعی گیاه. قوش کیرازی نیز می‌گویند. (Frillaria impesrialis).

گلین قادین - ا. مر. (جان) (Gəlin qadın) راسو.

گلین قالاق - (Gəlin qalaq) هوای ساکن.

گلین قایتاران - (Gəlin qaytaran) نوعی چارق با پنجه‌های بلند.

گلین قوشاغی - (Gəlin quşağı) (کمرعروس) رنگین کمان.

گلین قوشو - (جان) (Gəlin quşu) طاووس. (Otocoris pencillatus). زنبور خوار. پرستو. تانری قوشو و آلا قوشو نیز می‌گویند.

گلین قویروغو - ا. مر. (گیا) (Gəlin quyruğu) گیاهی خودرو در بیابان و کوهپایه که گاه طول آن به ۳ متر رسد. گلهایش پس از رسیدن به شکل فندق و حاوی چند تخم است. ساقه آن نیز صاف و صیقلی است.

گلین قیرخی - ا. مر. (Gəlin qırxı) چله عروس. در برخی نقاط آذربایجان عروس را تا ۴۰ روز مراقبت می‌کنند که تنها به جایی نرود و پس از تاریک شدن هوا، از خانه بیرون نشود.

گلین قیز - ا. مر. (Gəlin qız) دختر نامزد.

گلین قیزجیق - (Gəlin qızciq) خواهر شوهر.

گلین کسک - ا. (Gəlin kəsək) دختران و زنان جوان.

گلین کؤچورتکم - (Gəlin köçürtmək) عروس به خانه داماد فرستادن.

گلین کؤینگی - ا. مر. (Gəlin köynəyi) (پیراهن عروس) صفای صبح.

گلین کیرپیگی - ا. مر. (Gəlin kirpiyi) (گیا) (مژگان عروس) نوعی گل زینتی. قاسم پاتی نیز گویند.

گلین گئدی - ا. مر. (Gəlin gedi) ← گلین ائره‌سی.

>> گلین گتیرمه - ا. مر. (Gəlin gətirmə) (عروس آوری) نوعی رقص آذربایجانی.

گلین - گلین - ا. (Gəlin gəlin) عروسک بازی.

گلین گۆرمه‌سی - (Gəlin görməsi) رونما. بازدید و آشنایی با تازه عروس.

گلین گۆره - (Gəlin görə) کادوی عروس.

گلین گۆروشو - (Gəlin görüşü) مراسم مهمانی که در آن عروس برای اولین بار از زمان رفتن به خانه بخت، به خانه پدری دعوت می‌شود.

گلین گولدورن - (Gəlin güldürən) (عروس خندانک) نوعی درخت خوشبو از تیره پرتقال.

گلین گولو - (Gəlin gülü) (گیا) گل عروس. اؤلمز اوتو نیز می‌گویند.

گلینگه - (Gəlingə) مشاطه. یئنگه.

گلینلنمک - (Gəlinlənmək) زیبا شدن.

گلینلیک - (Gəlinlik) عروس وار. مربوط به عروس (لباس و یا لوازم عروس). دختری که به سن عروسی رسیده است.

گلینلیک ائتمک - اص. (Gəlinlik etmək) صحبت نکردن و خود را پوشاندن عروس تازه از خویشانان شوهر تا مدت زمانی پس از عروسی.

گلینلیکچی - ا. (Gəlinlikçi) مغازه یا فروشنده لوازم عروس.

گلینلیک گۆره- (Gəlinlik görə) سوغات یا هدیه‌ای که از طرف خانواده داماد به عروس فرستاده شود.

گلینمک- (Gəlinmək) وارد شدن.

گلین موغامی- (Gəlin muğamı) (مقام عروس) مقام بیات شیراز. از دستگاه‌های اصلی موسیقی آذربایجانی.

گلین مومو- (گیا) (Gəlin mumu) نوعی گل سرخ.

>> گلین هاواسی- (Gəlin havası) (آهنگ عروس) نوعی رقص آذربایجانی. هوای سبک دریا.

گلین یئمیشی- (گیا) (Gəlin yemişi) پاپاتیا. گیاهی با گل‌های زرد. درختی شبیه درخت به.

گلین یازما- ا. مر. (Gəlin yazma) آرایش عروس.

گلین یاللیسی- ا. (Gəlin yallısı) آخرین رقص عروس در جشن عروسی که دختران نیز بر گرد برقصند.

گلین یاناغی- (Gəlin yanağı) (لپ عروس) نان برشته و سرخ شده. نوعی قارچ خوراکی پرتقالی رنگ.

گلین یانی- ا. مر. (Gəlin yanı) (همراه عروس) جشن کوچک زنانه پیش از عروسی.

گلین یانیسی- ا. مر. (Gəlin yanısı) روبند عروس.

گلینین آش بوغازی- (Gəlin aş boğazı) جهیزیه عروس.

گلین یولو- (Gəlin üzü) (راه عروس) ← گلین اوزو.

گلین یوماز- (Gəlin yumaz) معده کوچک در حیوانات.

یئتدی گلین- (Yetdi gəlin) معده کوچک.

فولکلور و موزدا «سو»

رضا همراز

سو گلر آخار گئدر
دورنالار باخار گئدر
بو دونيا بير گوز گودور
هر گلن باخار گئدر.

«خالق باياتيسى»

سو طبيعت ده دورد عنصر و بيريدير. ائله اونا گوره ده بويوك بير اهميته مالكدير. سو ياشايشلا برابردير. سو اولماسا حياتين آنلامى اولا بيلمز. بوتون دينى آنلام داشييان اوزلليكله پيغمبرلر يميزين كتابلاريندا سويا احترام گوزو ايله باخميشديلار. تانرى اوز قرآندا سويا گوره بير چوخ آيه لر گوندريپ.

شاعيرلر يميز ده ائله هامى دوشونلر كي مى، سويا حرمتله ياناشميشلار. اؤرنك اولاراق بويوك فضولى ميز بو قونودا «سو» باشليقلى قصيده سينده كى اسلام پيغمبرينه عايددير ۳۲ بيت بير گوجلو شعر يازماغا موفق اولموشدور. حكيم فضولى نين نظرينجه نجه سو انسانى پاكا چيخارار، ائله اسلام پيغمبرى نين ده رسالتى انسانلارى پاكا چيخارتماقدير. نيسگيل ائديرم همين قصيده يه توجه بو يوراسينيز.

ساچما اى گوز اشكدن كؤنلومده كى اودلاره سو
كيم بو دنلى توتوشان اودلاره قيلماز چاره سو
آب گوندور گنبد دؤار رنگى، بيلمزم
يا محيط اولموش گوزومدن گنبد دؤاره سو
دؤوق تيغيندن عجب يوخ اولسا كؤنلوم چاك- چاك

کیم مرور ایلن بوراخیر رخنه لر دیواره سو
 وهم ایلن سؤیلر دل مجروح پیکانین سؤزون
 احتیاط ایلن ایچر هر کیمده اولسا یاره سو
 سویه وئرسین باغبان گلزاری زحمت چکمه سین
 بیرگول آچیلماز یوزون تک وئرسه مین گلزاره سو
 اوخشادا بیلمز غبارینی محرر خطینه
 خامه تک باخماقدان ائسه گوژلرینه قاره سو
 عارضین یادی ایله نمناک اولسا مژگانیم نولار؟
 ضایع اولماز گول تمناسی ایله وئرمک خاره سو
 غم گونو ائتمه دل بیماردان تیغین دریغ
 خئیردیر وئرمک قارانقو گنجه ده بیمار سو
 ایسته پیکانین کؤنول هجرینده شؤوقوم ساکن ائت
 سوسوزام بیرکز بو صحرا ده بنیم چون آره سو
 بن لبین مشتاقی یام، زهّاد کوثر طالبی
 نجه کی مسته می ایچمک خوش گلیر، هوشیار سو
 روضه ی کوپونا هر دم دورمایب ائیلر گذر
 عاشق اولموش غالبا اول سرو خوش رفتار سو
 سو یولون اول کوبدان توپراق اولوب توتسام گرک
 چون رقیبیمدیر داخی اول کویه قویمان وار سو
 دست بوسی آرزوسی ایله گر اؤلسم، دوستلار
 کوزه ائیلین توپراغیم سونون اونونلا یاره سو
 سرو سرکشلیک قیلیر قمرین نیازیندان مگر
 دامنن توتا آیاغینا دوشه یالواره سو
 ایچمک ایستر بولبولون قانین مگر بیر رنگ ایله
 گول بوداغی نین مزاجینه گیره قورتاره سو
 طینت پاکینی روشن قیلیمیش اهل عالمه
 اقتدا قیلیمیش طریق احمد مختاره سو
 سید نوع بشر دریای درّ اصطفای
 کیم سپیدیر معجزاتی آتش اشراره سو
 قیلماق ایچون تازه گلزار نبوت رونقین

معجزون دن ائيله مېش اظهار سنگ خاره سو
 معجزى بير بحر بى پايان ايميش عالمده كيم
 يئتميش اوندان بين - بين آتسخانه كفاره سو
 حئيرت ايلن بارماغين ديشلر كيم ائتسه استماع
 بارماغيندان وئردىگى شدت گونو انصاره سو
 دوستولا گر زهرمار ايچسه اولور آب حيات
 خصمى سو ايچسه دؤنر البته زهر ماره سو
 ائيله مېش هر قطره دن مين بحر رحمت موج خيز
 ال سونوب اورقاج وضو ايچون گول رخساره سو
 خاك پايينه يئتم دئر، عمرلردير متصل
 باشيني داشدان - داشا اوروب گزر آواره سو
 ذره - ذره خاك درگاهينا ايستر سالا نور
 دؤنمز اول درگاهيدان گر اولسا پاره - پاره سو
 ذكر نعتين ويرديني درمان بيلير اهل خطا
 ائيله كيم دفع خمار ايچون وئره ميخواه سو
 يا حبيب الله يا خير البشر مشتاقينام
 ائيله كيم لب تشنه لر يانبيديلار همواره سو
 سن سن اول بحر كرامت كيم شب معراجدا
 شبنم فيضين يئتيرميش ثابت و سياره سو
 چشمه ي خورشيددن هر دم زلال فيض ائير
 حاجت اولسا مرقدين تجديد ائدن معماره سو
 بيم دوزخ نار غم سالميش دل سوزانما
 وار اميديم ابر احسانين سپه اول ناره سو
 يمن نعتيندن گهر اولموش «فضولى» سؤزلى
 ابر نيساندان دونن تك لولوى شهواره سو
 خواب غفلتدن اولان بيدار اولاندا روز حشر
 اشك حسرتدن توكنده ديده ي بيداره سو
 اومدوغوم اول دور كى روز حشر محروم اولمايم
 چشمه ي وصلين وئره من تشنه ي ديداره سو.

سو عبارتینه دڼديگيميز کيمی فولکولوروموزدا دا خوش باخيلميشدیر. دفتریمه گوز گزديرديکده سويآ عايد بو ترکيبلری گوردوم کی بورادا سيز ايله پايلاشماق ايستردیم.

۱- **الی سولو:** بیر کيمسه کی اردملی، لياقتلی اولوب اليندن خطا چيخمايب، تاپيشيريلان ايشی گوزل باشا وئرسه، دئيرلر فلان کس الی سولودور.

۲- **سودا داد وار، بوندا يوخ:** بیر خورگه کی نه دادی اولآ، نه ده دوزو اونا ايشلنر. يعنی دادسيز دير. طعم سيزدير.

۳- **سو دادی وئير:** ائله اوست سطيرده دڼديگيميز سوز آنلاميندادير.

۴- **سويو قاشماق:** بیر پيچاگی، خنجری يا کسرين آغزين آچديراندا مراعات ائتمه سهر اونون سويو قاچار. يعنی درده دین بیر شئی اولماز.

۵- **سو سسی:** سو سسی ان گوزل سسلردن دير. هامی نين خوشو گلندير. بیر نوع موسيقي هارمونوسو اورادا وار.

۶- **سويآ چيخماق:** اسکی دؤورلر سويون بوگونکو معنادا اولماماغينا گؤره حرمتی ده داها آرتيقي ایدی. کنکالنار قويونو قازاندا سويآ چيخاندا قويودان ائشيگه چيخيب، مولک صاحبيندن انعام آليب، قويونو سويآ چيخارتميشام دئيرديلر.

۷- **سويآ تۆکمک:** بیر زادی اوجوز ساتماقدان کنياه دير. اودا تۆکمک دئمکدير.

۸- **سويو قيمتی:** بیر زادی ان اوجوز قيمته ساتماقدان کنياه دير.

۹- **سوسوزدان ملر:** سوسوز بیر يئرده اولان مال - حيوانا ايشله نيلرکی سو تاپماديقلارينا گؤره ملرلر.

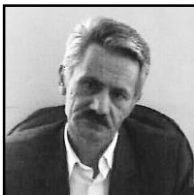
۱۰- **آج آپاريب، سوسوز گتيرر:** زرنگليک آنلاميندا ايشلنير. بیر آدام کی اؤزونه اعتماد به نفسی اولوب، او بیری طرفی ايسه عاجز بيلسه اوندا دئيرکی: «من فلان کسی آج آپاريب، سوسوز گتيررم».

۱۱- **ايچمه لی سو:** او سو منظور دور کی يالنيز ايچمک اوچوندور. تمیز سو يعنی.

۱۲- **سويآ گئتمه:** بوندان قديم بیر سيرا ياوا پارچالار وار ايديلار کی يوواندان سونرا سووا گئدرديلر يا قيسالاردی. بو آنلام داها چوخ او آدام لاردا ايشلنير کی خسته ليک ياتاغيندا اولوب، جسمی ايسه آريقلابار. سونرالار او آدامی گؤرنلر دئيرلر فلان کس سويآ گئديب.

۱۳- **تازآ کوزه سرين سو، ايچديکجه اورک يانار:** بوندان قديم آدخيلاری گورنده بو عبارتی ايشلدرديلر. . .

- ۱۴- **بیر ایچیم سو:** بیریندن دیرسیز بیر شئی ایسته‌ینده او یوخ دئینده، دئییرلر: «فلان کس بیر ایچیم سو وئرمز!!».
- ۱۵- **دیبی سودادیر:** بیر شئی چوخ ایشلننده دئییرلر. کنایه بونداندر کی هله ایشله‌دین قورتولماز، چالیشین قناعتله ایشله‌دین.
- ۱۶- **سودا بیشیرمک:** طب عالمینده او خسته‌لر کی یاغ یئمک زیان ائدیر اونلارا دئییرلر: «فلان خوره‌یی سودا بیشیرین».
- ۱۷- **باخ سویون آخارینا:** بیر ایش کؤندمسیز اولاندا دئییرلر. «بو یاوا ایش یئنی‌دن قاییداجاق اول کی حالینا».
- ۱۸- **سو سوناسی:** بیر گؤزل گؤرنده ایشلنیلر. سو سوناسی بیر صفت‌دیر کی معمولاً کچیجک یا شلی قیز اوشاق لارینا ایشلنر.
- ۱۹- **سو سودان ترپنمه‌دی:** بیرسی بیر قولای ایش گؤروب هئج کسین خبری اولماییب، اونا بیر اعتراض‌دا اولونمادان دئییرلر: «سو سودان ترپنمه‌دی».
- ۲۰- **الینه سو تۆکدی:** بیر دیرلی شئی بیرسی نین الیندن موفته‌سینه چیخارداندا دئییرلر: «الینه سو تۆکدو».
- ۲۱- **سو قانتارماق:** بیر کیمسه سویو باشینا چکیب، آغینا - بوزونا باخمادان، قورت، قورت ایچنده ایشلنیلر.
- ۲۲- **سو سووورماق:** گمان کی بیر ایضاح وئرمه‌یه لازیم اولمایا.
- ۲۳- **گؤنو سویا وئرمک:** داها آرتیق بیر مثل‌دیر. بونون آنلامی هامییا بللی - باشلیدیر.
- ۲۴- **جاناماز سویا چکمک:** یعنی اؤز سهو و خطاسینی پاكا چیخارتماق. بیر سهوکار اؤز عیبینی داناندا دئییرلر کی: «فیلان کس جاناماز سویا چکیر».
- ۲۵- **وریانی سویا وئرمک:** بو عبارت ده بیر بیر سهو ایش گؤرنده دئییرلر.
- ۲۶- **سویو دوشمک:** بیر بلدسیز یئرین، بیر کیمسه‌نی سویو خسته‌لندیرمه‌سه دئییرلر: «سویو دوشور».
- ۲۷- **سویو دیشیلیب:** بیر کیمسه بیر باشقا یئرده آلیزلاسا دئییرلر: «بلکه سویو دیشیلیب».

«شۋيگە» سۆزۈ ھاقدا قىساجا مەلۇمات

محمدەلى اوجاقى نيارق

دىلېمىزىن اتىمولوژىسى اوزرىندە تورک عالملىرى طرفدن گئىش تدقیقات آپاریلیب، مختلف سۆزلۈکلر بارانیب، یاییلسا دا، یئنه بعضی کند و حتا شەرلردە ایشلنن سۆزلر وار کی سۆزلۈکلرە کئچمەمیشدیر.

مثال اوچون «کورزین» kəvərzin سۆزۈ اردبیلین باغیرو داغلاری اتکلریندە یئر سالان کندلردە او جملە نیارا niyara کندیندە «بلال و مکە» آنلامیندا ایشلنمکدەدیر، آنجاق الدە اولان سۆزلۈکلردە قید اولماییدیر. بیر نئچە مدت بوندان اول «لغتنامە اتىمولوژیک ترکی-فارسی» کتابینی یازان اوستاد اسماعیل ھادی ایله دانیشیردیق ، او کورزین کلمەسینە اشاره اندرک دئدی:

- بئله یئرلی و حتا گلە سۆزلری کی محلی دئیملردیر، توپلاییب و ایشلتمەلی بیک کی بیزیم معنوی وارلیغیمیزدیر.

ھر حالدا بورادا «کورزین» دن یوخ بلکە آیری بیر کلمەدن قیساجا دانیشماق ایستردیم. او دا «شۋيگە» کلمەسیدیر. ترپنن، یئرین کۆلگە آنلاملی بو کلمە آز - چوخ قولاغیما دیمیشدی اما او قدر ایشلتمەمیشدیم. آنجاق یعقوب نیکزاد «شاعیر» دئییر کی بو سۆز، مشکین شەر و اطراف کندلریندە ایشلنیر.

مثال:

«ماشینین شۋيگەسى دوشدو آنجاق اۋزونو گۆرمەدیم»

و یا

«کۈچەدن بیر نفر کئچدی شۋيگەسیندن خانیم اوخشایردی»

بو مثاللاردان معلوم اولور کی «شؤیگه» حرکت ائدن کؤلگه معناسیندا ایشلنیر. باکی دا چاپ اولان «اوغوز ائلی آنزو oğuz eli anzov» آدلی کتابدا دا همین کلمه کؤلگه معناسیندا گلیب. «فیس بوک – yardımlının anzov kəndi» بو کتابدا دیالکتولوژی لغتلر آنلامی وئریلمیشدیر کی فیسبوکدا یایملانان بو کتابین ۲۷۵ – ۲۹۵ جی صحیفه لرینده درج اولان سؤزلره راست گلدیم کی «شؤیگه» سؤزو ده او صحیفه لرین ایچینده و کؤلگه آنلامیندا گلیمیشدیر. بو کلمه نین کؤکو حاقدان منیم کی او قدر معلومایم یوخدور و بلکه اوغوزدان قالما اولسون.

.. اوستاد علیرضا صرافی «ائل بیلیمی مؤسسسه سی نین مدیری» بئله بیر کلمه لر حاقدان منه یازدیغی مکتوبون بیر بؤلومونده قید ائدیر کی: «لغتنامه یه کئچمه یین یئرل سؤزلری کی شفاهی قایناقدان آلینمیش و بعضی شهر، کند و یا ائل لرده ایشلنیلیر، گرک بیر یئنی تاپینتی کیمی علم عالمینه تانیتماق».

قایناق:

https://m.facebook.com/permalink.php?story_fbid=724029657626249&id=709968439032371

نگاهی کوتاه به کاربرد کلمات آغا، دده و آتا در نیارق و ... محمدعلی اوجاغی نیارق

بنابر سنگ نوشته‌های اورخون لفظ «آغا» به معنی پدر می‌باشد که در دوره‌های گذشته کلمه احترام‌آمیزی بوده و این لفظ به خاندان سلطنتی اطلاق می‌شده است. در ترکی عثمانی آغا به مفهوم رئیس، ارباب و گاهی صاحب ملک و همچنین به معنی سرپرست خانواده هم آمده است و بعضاً با کلمات دیگر نیز بکار می‌رود. مانند: چاووشی آغاسی، آغا بیگ = برادر ارشد. در میان اهالی ویلکیچ از جمله روستای نیارق از گذشته‌های دور از لفظ آغا به معنی پدر استفاده می‌شود.

مقبره‌ای از سده‌های گذشته در قبرستان عمومی نیارق به یادگار مانده که در میان اهالی به آغا قبیری مشهور است. اهالی می‌گویند نام شخصی که در اینجا آرام گرفته «میر باغیر» است و به‌خاطر اینکه مورد احترام عام و خاص بوده «آغا» به نامش اضافه شده است. «آغا قبیری» یا همان (میرباغیر آغا) نین قبیری. آغا معمولاً به معنای بزرگ هم استعمال می‌شود مثل آغا قارداش = برادر بزرگ این ترکیب قدیمی اکنون هم در نیارق رایج است.

آتا کلمه دیگر ترکی است که به معنی پدر به‌کار می‌رود بنا بر داده‌های تاریخ این لفظ در میان اوغوزها به عنوان احترام بدنبال نام اشخاص آورده می‌شده است کتاب دانشنامه ایران و اسلام به مقدس بودن این کلمه اشاره دارد و می‌نویسد:

این کلمه معنی فرعی حکیم و حتی مقدس نیز دارد. «آتالار سوزو» که سخنان نغز و پر مغز پدرانمان است ترکیبی از کلمه آتاست.

دده لفظ دیگری است که در نیارق و سایر نقاط آذربایجان به مفهوم پدر مورد استفاده قرار می‌گیرد. این کلمه از قدمت بیشتری برخوردار است. کتاب دده قورقود نزدیک به هزار سال قدمت دارد. با این حال این کلمه در میان نسل حاضر در حال فراموشی است و کمتر جوانی می‌توان یافت که پدرش را با لفظ زیبا و مقدس دده صدا کند.

در حوالی نیارق چشمه‌ای با آب شیرین و گوارا به نام دده بولاغی وجود دارد که گویا در گذشته شخصی که مورد احترام و علاقه اهالی منطقه بوده از این چشمه استفاده می‌کرده است. وی هر که بوده با نام دده شناخته می‌شود.

ننه قیز رامین جبرائیلی

بوتون تورک ائل لرینده اؤز للیکله آذربایجان تورک لرینین چوخلوغونو و اولوشدوران اوغوز ائل لرینده قدیمدن بو گونوموزه دک گلیب یئتیشن بیر سیرا اینانجلار وار کی، اوشاقلارلا آتا- آنالارین حاقیندادیر.

«اوشاغی آتا- آناسیلا تانییارلار»

تورک ائل لرینده بیر اوشاغا آد وئرمک ده آتا- آنا سایغیسینا تای چوخ- چوخ اؤنم داشییر. «ددهم قورقود بویورموش اوشاغا بیر آد قویارلار، بیر آد دا اوشاق اؤزو قازانار.» «ایکی آدلیلیغین اؤزل ندنلری وار.»

اوشاغا آد قویماغین اؤزو بیر یانا دورسون، اوشاغین هانسی دورومدا دنیایا گؤز آچماسی یلا باغلی دا اوشاغا آد قویارلار!

اؤرنک اوچون بیر ائوده بیر اوغلان اوشاغی دنیاسینی دیشمیش اولسا اوندان سونرا او ائوده دنیایا گلمیش اوشاغین آدی نه اولورسا اولسون قاباقجا دنیاسینی دیشمیش اولان قارداشین سایغیسینا یئنی دنیایا گؤز آچمیشی هامی «قارداش/ قردش» چاغیرار. مثال اوچون: «داییمین آدی «قادر» دی آما شهید داییمین احترامینا هامیمیز کیچیک داییمی قردش سسلریک».

قارداش سایغیسینا تای باجی سایغیسی دا تورک ائل لریندن وار اولماقدادیر! دنیاسینی دیشمیش بؤیوک باجی دان سونرا دنیایا گؤز آچمیش بالاجا باجی نین آدی نه اولورسا اولسون ائل آراسی هامی او قیز اوشاغینی «باجی» سسلهیر. مثال اوچون: «قونچا خانیم هامی باجی دئیر آدینی هئچ چوخ آدام بیلمز».

سايغى اينانجلارينين سىراسىندا يئرلشن بىر سىرا آيرى اينانچ دا آتا-بابالار اولان سايغى اينانچىدېر! بىر ئوده بۇيوك آتاي (ھمان بابا) دونياسىنى دېيشمىش اولسا يىنى دونيا يا گۇز آچمىش نوھلرين ھرھانىسى سىنا باباسى نىن آدىنى قويמוש اولسالار او اوشاغين آدىنا باخمايلاق ھامى اونو «بابا» سسلەير.

«اوغلا نىن آدى يدا للھ دىر آما چون باباسى نىن آدى دىر بوآد، ھامى اونون اۋزونو دە بابا دئير».

بابا آدىنا تاي بۇيوك آنا اوچون دە سايغى اينانچى وار!
«قدىمدن دونياسىنى دېيشمىش بۇيوك آنانين آدى ھانسى قىز نوھسى نىن اوستونھ قويولسا اوقىزىن اۋز آدىنى دئمكدن قاباق بۇيوك آناسىنا سايغى دويماقدان اۋترو ھامى او قىز اوشاغىنا {ننھبىم} دئير».

سايغى دويماق تورک اينانجلارينين ايکىنجى قاتىندا يئرلشن «تۋرھ چىلىک» اينانچى نىن کۈکو سايىلير. سايغى اينانجلارينين سىراسىنى سايماق ايستھسک بونلار اولايىلر.
۱. دونيا يا گلھمىش آتاسى اۋلن اوشاق سىنىقماسىن دئىھ، آدىنا «خان» اکلھيرلر. اۋرنک اوچون: {تارىخان، عليخان، خىزرخان، خانلار...}.

۲. دونيا يا گلھمىش آتاسى دونياسىنى دېيشمىش اولان قىز اوشاغى نىن آدىنى «خاتىن» قويارلار. ھردن ايسھ آدىنا خاتىن آدىنى اکلھيرلر! اۋرنک اوچون: {قىز خاتىن، حلھمھ خاتىن، ناز خاتىن، آنا خاتىن و...}.

۳. دونيا يا گلر- گلھمز آناسى اۋلن اوغلان اوشاغى نىن آدىنا «جان» اکلھيرلر. اۋرنک اوچون: {جانخان، جانلار، جانعلى، جان اوغل، جان قولو و...}.

۴. دونيا يا گلر- گلھمز آناسى دونياسىنى دېيشن قىز اوشاغىنا آدى نھ اولورسا اولسون آناسىنا سايغى دويماق اوچون اونو «ننھقىز» سسلەيرلر.

{ننھ قىز آناسى نىن نىشانى!}

ناغیل لار

- مئشین کندینده روابتلر - حکایه لر. حسین محمدزاده گونئیلی
- خاری بولبول. (آذربایجان شفاهی خالق افسانه سی). ووقار نعمت
- آبی اوغلو. سولماز محمدرضایی
- تولکو ایله قارغا. سولماز محمدرضایی
- خان ایله جوتچو. جمیله امام دوست (گون آی)
- جین دره سی. خدیجه خانی

مئشین کندینده روایتلر - حکایه لر حسین محمدزاده (گونئیلی)

بوتون باشقا کندلر و شهرلر کیمی مئشینده ده بیر سیرا روایتلر، حکایتلر، گولمه جهلر، هجولر واردیر.

بونلارین بیر سیراسینی بیر آز فرقارله باشقا یئرلرده ده گۆرمک اولارسا، بیر سیراسی یالنیز بو کندین اؤزو و بو کئنده یاشامیش و یاشاماقدا اولان آدمالار ایله باغلی دیر.

• حکایه ایله روایتین فرقی نه دیر؟

حکایه، آرتیق بیر تاریخی اولایین تأثیرینده یارانمیش و یا بیر یارادیجی انسانین دوشونجه سی و ذهنی نین یاراتدیغی بیر قۇنودور. باشقا سؤزله دئسک، - حکایه نین بعضاً تانینان و بعضاً ده ایتیپ- باتمیش و تانینمایان یارادیجیسی واردیر؛ بیر حالدا کی، روایت، یارادیجیلیق محصولو اولمایاراق، باش وئرمیش بیر اولایین دیله گلمه سی، دیالوگ، فیلم، و یا یازماقلا باشقالارینا چاتدیرماسی دیر. باشقا سؤزله دئسک روایت یارادیجیلیق دئییل، باش وئرمیش بیر اولای گؤسترک و سؤیله مک دیر.

بورادا مئشین کندی ایله باغلی چۇخلو روایتلرین ایکیسینی و بو کئنده سؤیله نیلن حکایه لرین بیرینی آشاغیدا سایین اۇخوجولارا سۇنوروق:

۱- روایت

• اللى تومن مشه میرحیدره وئرمیر!

مئشینده: «مشه‌دی» آدی‌یله تانیان محمدعلی جعفری‌نی اوشاق‌لیق‌دا مدرسه‌یه گۆندریلر. درس اۇخوماق بونا چۇخ آغیر گلیر. گوندە معلیم‌لردن کۆتك یئیر. چۇخ گونلر مدرسه‌دن قاچیر. اما مدرسه‌نین خیدمتچی‌سی اۇلان رحمت‌لیک مشه‌میرحیدر (حاجی میرحیدر موسوی) بونو بوراخمیر. اۇغلان قاچان کیمی بو دا گئدیپ اۇنو آل دیل ایله، بعضاً ده قۇلوندان تۇتوب گوج ایله مدرسه‌یه قایتاریر. مشه‌میرحیدرین خئیر نیتینی باشا دوشمه‌ین اۇغلان بیر گون دئییر:

آیری اوشاقلارین دا دده‌سی وار، منیم ده.

اۇنلارین دده‌لری اۇغلانلارینی ایکی ایلیک سرباز‌لیق‌دان قورتارماغا گۆره کدخدایا یوز تومن پول وئریلر؛ منیم دده‌م منی آلتی ایلیک مدرسه‌دن قورتارماغا اللى تومن مشه‌میر حیدره وئرمیر!

۲- روایت:

• آغلایان - آغلایان بیر باتمان بوغدانى وئره جک‌دیر.

گونئی بۆلگه‌سی‌نین «ت. . .» کندینده بیر رسم واریدی.

- وفات و عزا گونلرینده، هم ده مذهبی بايراملاردا مجلس‌لرده مرثیه و مدیحه اۇخوماغا تعیین ائدیلمیش آدمالار وئرمک اوچون ائوین بیرى ایله بیر باتمان (۱۵ کیلو) بۇغدا وئرمه‌لی ایدی. او بوغدالار مسجده تحویل وئریلندن سۇنرا اۇنچە نفر اۇنلاری اۇز آرالاریندا بۇلردیلر.

بیر ایل عاشورا گونونده همین مرثیه اۇخویان آدمالارین بیرى اۇلان رحمت‌لیک «کربلائی میر. . .» منبرین آشاغی ییللە‌سینده اۇتوروب، مرثیه اۇخویوردو؛ اما هئچ کس آغلایمیردی. او کیشی مجلس‌ده اۇنلاری آغلتماق اوچون نئچه مرثیه‌نی بیر- بیرینه دویونله‌سه ده کیمسه‌نین آغلایمغینی گۆرمه‌دی. بوناگۆره ده عصبی‌لشیب مجلسه خطاباً اۇجادان دئدی: من سیزی آغلتماق اوچون بوغازیمی ییرتیرام؛ سیز ده کی آغلایمیرسیز. اما بونو بیلمه‌لی‌سیزکی، آغلایان- آغلایان بیر باتمان بۇغدانى وئره جک‌دیر. وئرمه‌نین ده دده‌سی‌نین سومویونو سی- . . . م.

● حكاية:

بیر گون بیر کیشی بیر آت نالی تاپیب، الینده ائوه گتیردی. قاپیدان گیرن کیمی آروادینی چاغیریب دئدی:

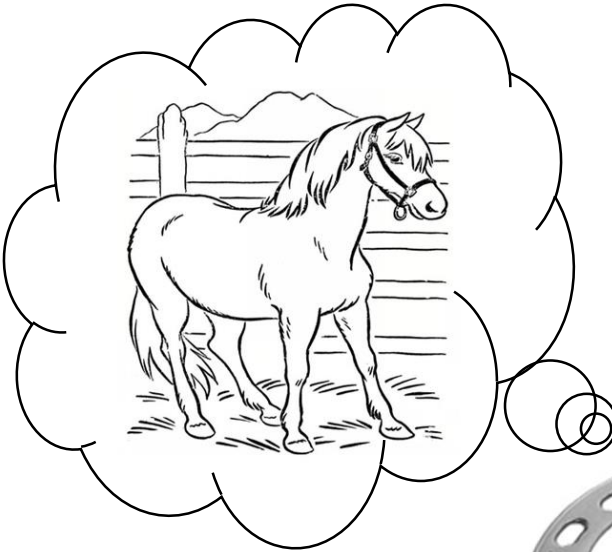
- آرواد، آل بو نالی ساخلا، انشالله بیر آت آلاجاغام. بونو دا چالاجاغام اؤنون آياغینا، مینم گندم کر بلایا.

آرواد نالی اؤندان آلا- آلا دئدی:

- کر بلادان گلندن سؤنرا منی ده آتا میندیره جکسن؟

بو سؤزو ائشیدن کیشی آغاچی قاپیب دوشدو آروادین جانینا:

- «کۆپگین قیزی»، هله قوی آتین تری سؤیوسون اؤندان سؤنرا مین، نه تلسیرسن؟!

خارى بولبول^۱ (آذربايجان شفاھى خالق افسانەسى) ووقار نعمت

آذربايجانين قديم شەرلريندن بيرى اولان شوشادا، آدينا «خارى- بولبول» دئييلن بير گول واردير.

روايتە گۆرە، بير گون بولبول اۆز سئوگيلىسى گولون گۆروشونە گئتمەك ايستەديگى واخت برک بير کولک اسير. کولگين مقصدى گولو بولبولون گۆزلىرى قارشى سيندا آلچالتماق ايميش.

کولک اۆز گوجونە، قوۋەسینە حدیدن آرتيق گوۋەنيرميش. او اسنده، حرکتە گلندە، عالمى توزاناغا بورويندە بوتون جانلىلار اونون قارشى سيندا آييلرميش، مقاومت گۇسترمەك ايستەينلرى نەچە يئره شاخ- بوداق ائله ييب يئره ساليرميش.

بير گون يئنە کولک وار قوۋەسى ايله اسيرميش. نهنگ چينارلار، اوجا سرولر، سالخيم سۇيودلر اونون قارشى سيندا دۇنە- دۇنە آييليرميشلر. يالنيىز، ظريف، گۆزل و عطيرلى گول کولگين آزغين ليغينا، ظولمونه تابع اولمورموش. بونو گۆرن کولک حيرتە گلير:

- ائى اينجه، ائى جانسيىز گول! سن هانسى جسارتلە منە باش آيميرسن؟ سن بو گوجونو هارادان آليرسان؟!

گول ايناملا جاواب وئير:

- محبتدن! محبتين گوجو يئنيلىمز اولور. سئون ووقارلى اولور، او هئچ كسه باش آيمك ايستەمير. من بولبولو سئويرم. اونون صاف محبتى منى باش آيمگە قويماز.

۱- مؤلفين چاپا حاضيرلاديغى «گۆيدن اوچ آلما دوشدو» كتابى نين ايكنيجى جيلديندن.

- باخاریق، گۆزریک! . سن محبتینی سینا، من ده نفرتیمی. . .

کولک بو سۆزلی دئییب کورہ ییر. ائله بو واخت بولبول سئوگیلیسی گولون گۆروشونه گندیرمیش. کولگین غضبی ایسه یئرہ- گۆیه سیغمیرمیش. ظریف اوتلاردان توتמוש فیل گۆدہلی آغالارلا قدر اونا باش آیردی. گول ایسه اونون زوراکیلیغی قارشیسیندا آیلیمیردی. آرتیق گول سون قوۋہ سینی توپلاییر. آنجاق، اونون مقاومتی توکنمگہ باشلامیشدی. چونکو او تک قالمیشدی. کنشکہ بولبول یانیندا اولسایدی! .

گول، بیر یارپاق آیلدی. کولک غلبہ سیندن سئوینرک داها برکدن اوغولدادی. بیر آز دا قالسا، کولک گولو اؤز گوجو قارشیسیندا ایکی قات ائده جکدیر. بولبول اؤزونو واختیندا گولون هارایینا چاتدیریر. او، سینہ سینی یاواش- یاواش آیلن گولون کؤکسونه سؤیکہ ییر. کولک داها دا حدت لنیر. بولبول گولون آزاجیق آیلن قامتینی دوزلدیر. آنجاق کولک محکم ایتہلہ یرک گولون خاری تیکانینی اونون سینہ سینہ سانجیر. بولبول محو اولورسا دا، بیر آدیم گئری چکیلیب گولو آیلیمگہ قویمور. ائله همین واخندان اؤزونو سئوگی و محبت اوغروندا فدا ائدن بولبولون جانی گولون لچگینہ هوپور.

گولون آدی خاری- بولبول قالیر. گول، خاری بولبول گؤرکمینده گوللر آچیر. گولون بیر لچگی اوستہ ائله بیل کی بیر بولبول یاتیب.

آیى اوغلو

توپلايان: سولماز محمدرضاى

فايناق شخص: سكىنه بيگلى، دوغوم ايلي: ۱۳۲۹، دوغوم يئري: خياو شهري، قوردتپه كندى (قوردتپه مشگين شهري مركزى نين شمال غربى طرفينده (او طرفه دهستان دشت دئيرلر) و مشگين شهردن ۲۰ كيلومتر فاصيله سى وار)، ايندى ياشاديغى يئر: خياو، ناغىلى اناسى، مرواريد فتاحى دن اؤيرنيپ، قلمه آلينان تاريخ: ۱۳۸۷ ايل.

• ناغيل استاندارد ديده يازيا آلينيدير.

چرشنه آخسامى شهري قيزلارى گئجه اود يانديرماق اوچون چؤله گئديب اودون ييغماق ايسته ييرديلر. خانين قيزى «ماهى»نى چوخ سئويردى قيزلارلا گئتسين اودون ييغماغا آنجاق آتاسى ايزين وئرمزدى. بو دفعه ماهى او قدر يالواردى كى آتاسى راضى اولدو. ماهى ايله قيزلار بيرليكه چؤله گئتديلر. بونلار اودون ييغاركن بير آيى گلدى. هامى قورخوشوب بير طرفه قاچديلار. اما ماهى نين پالتارلارى چوخ اوزون اولدوغونا گؤره تيكانلارلا ايليشيب قالدى. آيى ماهينى توتوب يوواسينا آپاردى. آيى ماهى دن خوشلاندغيغا گؤره اونونلا ائولنمك ايسته دى، اما ماهى قبول ائتمه دى. ائله بونا گؤره ده آيى ماهى نين آياقلارينين آلتيني او قدر يالادى كى يارا اولدو و ماهى يئرييه بيلمه دى. سونوندا ماهى آيى ايله ائولنمگى قبول ائتدى.

آيى هر گئجه اون گتيرردى و صاباحيسى آيى گلينجن ماهى چؤرك بيشيرمك ايله مشغول اولاردى. گونلر بئله كئچيردى و نئچه آي سونرا ماهى بويلو اولوب بير اوغلان دوغدو.

ماهى آيى يا بيرآز دانيشماق اؤيرتميشدى. بئله كى چؤرك بيشيرنده يا اوشاق آغلاندا آيى اونو بئله چاغيراردى:

«خمير پيرت- پيرت. به به اى- اى. هاى ماهى- هاى ماهى»
ايل لر كنچدى و آيى اوغلو ياشا دولدو. بير گون ماهى بوتون اولانلارى اوغلونا ايضاح ائديب
و آيى اوغلو آتاسيندان چوخ اينجيدى. آناسينى گؤتوروب خانين ساراينا قاچديلار.
خان نئجه ايل ايتگين دوشن قيزينى گؤروب چوخ سئويندى و قيرخ گون، قيرخ گنجه
شنليك ائديلر.

خان، آيى اوغلونا درس اوخوماق اوچون مكتبه گؤندردى، آنجاق آيى اوغلو هر گون بيرينى
دؤيوب قولاغينى چكيپ چيخارارميش. هئچ كيم ده بير سؤز دئينميرميش.
بير گون خان مردومون گيلئيندن يورولوب دوشوندو:
- من بونا آچيقلا نسام منى ده باشقالارينين گونونه سالار، ياخشيسى بودور بير تهر بونو
اؤلدوروم».

خان آيى اوغلونا دئدى:
- گئت شهرين قيراغينداكى چايين يولونو دئيش.
آيى اوغلو گنديب چايين باشقا طرفيندن قازماغا باشلادى، سو دۇندو آيى اوغلو اولان طرفه
اما سو نه قدر ده گوجلو گليرديسه آيى اوغلونا گوجو چاتيب آپاراميردى.
خان بونو گؤروب هويوخدو و آيى اوغلونا دئدى يئننى دن چايى اؤز يولونا قايتارسين.
گلن دفعه خان آيى اوغلونا دئدى:
- ۳۰ آرابالى ات گؤتور گنجه به قدر آرابالارين هاميسينا اودون ييغ، ييغا بيلمه سن ائوه
گلمه.

آيى اوغلو اوچ ساعاتا بوتون آرابالارى اودون ايله دولدوروب گلدى. خان لاپ هويوخوب
چاره سيز قالدى.
آيى اوغلو بو ايشلردن آنلاميشدى كى بؤيوك آتاسى اونوك اليندن قورتارماق ايسته يير.
بونا گؤره اينجيب آناسينا دئدى:

- سيز ينله قالماق ايسته ميرم و بوردان گنده جگم.
ماهى چوخ يالواردى آنجاق آيى اوغلو قبول ائتمه ييب گئتدى.
آيى اوغلو يولدا گئدركن دمير يئين بير اوغلان گؤروب دئدى:
- آى اوغلان منيمله دوست اولارسان؟

اوغلان دئدى:

- ياخشى من سنه يولداش!

آيى اوغلو دا دئدى:

- من ده سنه قارداش.

آيى اوغلو خورجونندان بير فتير گۆتوروب دمير يئين اوغلانلا پايلاشيپ يولا دوشدولر.
يولدا داغى داغ اوستونه قويان بير اوغلان گوردو. آيى اوغلو بونونلا دا دوست اولوب، بير
فتيرينى اونونلا پايلاشيپ و يولا دوشدولر.

بير آز دا يول گئتديكدن سونرا، گونو گون اوستونه قويان بير اوغلان گوردولر. بونونلا دا
دوست اولوب هاميسى بيرليكه يولا دوشدولر. بو دورد دوست بير يئكه قويويا يئتيشديلر.
بو قويويا نه قدر باخيپ ايچينى گۆره بيلمهديلر.

دمير يئين اوغلان دئدى:

- منه بير سيجيم باغلايىن و بو قويويا بوراخين.

اوغلانى قويويا بوراخديلار و بير آزادان ائشيتديلر كى قيشقيرير:

- آي پارتلادىم/ آي چارتلادىم/ منى چيخارين دوستلاريم

اونو قويودان چيخاريپ داغى داغ اوستونه قويان اوغلانى قويويا آتديلار. بو دا دوستو

كىمى تئز قيشقيردى: «آي پارتلادىم/ آي چارتلادىم/ منى چيخارين دوستلاريم»

بونو دا چيخاريپ گونو- گون اوستونه قويان اوغلانى قويويا آتديلار. بو دا باشقالارى كىمى

او قارائلىق قويونو گۆرمهيه دؤزنمهيپ تئز چؤله چيخدى.

بو دفة آيى اوغلو آشاغى گئدهجكى.

آيى اوغلو دوستلارينا دئدى: «من نه قدر يالواريپ سىتقاسام منى قويودان چيخارمايىن».

آيى اوغلو دا دوستلارى كىمى قويويا دوشجهيىن اونو چيخارماقلاريني ايستهدى آما

دوستلارى بونو قويودا بوراخيب گئتديلر.

آيى بير قارائلىق دونيايا دوشموشدو. بير نئچه آددىم يئريبيپ آغلاماق سسى ائشيتدى.

ياخينلاشيپ بير آغلايان قيز گوردو. قيزدان آغلاماغى نين ندينى سوروشدو و قيز دئدى:

«بوردا بير ديو ياشايير، هر كيم بورا گلسه اونو يئير. تكةج منى ساخلايىپ كى ايشلرينى

گۆرم».

آيى اوغلو دئدى كى ديوى اؤلدورهجك.

ديو بو سسلرى ائشيدىپ دئدى:

«آدام بادام اييسى گلير

نه گؤزل آدام اييسى گلير»

قيز دئدى آدام منم بو قوخو منيم قوخومدور.

ديو قيزين سؤزونه اينانمايىپ نئچه دفة اؤز سؤزونو تىكرار ائتدى.

سوندا آیی اوغلو قاباغا گلیب دیو ایله یاخلاشدیلار. بیر چوخ توتوشماقدان سونرا آیی اوغلو دیوی اۆلدوروب قیزی آزاد بوراخدی. قیز چوخ سئوینجک آیی اوغلونا دئدی: «مندن نه دیله بیرسن دیله».

آیی اوغلو دئدی: بو قارانیلق دونیادان چیخماق ایسته ییرم. قیز دئدی: بو یولدان گئت، ایکی آت گۆره جکسن بیری آغ بیری قارا. قارا آتا مینرسن او سنی آغ آتین اوستونه آتاجاق و آغ آت سنی ایشیق دونیاسینا آتاجاق. آیی اوغلو سئوینجک گئدیپ، آغ آتین اوستونه میندی و آغ آت اونو قارا آتین اوستونه آتیب، قارا آت ایسه لام قارانیلق دونیایا آتدی آیی اوغلانو. آیی اوغلو بیردن گۆردو چوخ قارانیلق، آدمالاری چوخ کدرلی و چوخ قار- قاریشیق بیر دونیادادی. و هر یئردن سو یئرینه قان آخیر.

آیی اوغلو بیر نفردن بو دورومون ندنینی سوروشوب او دا دئدی: بو شهرین چاپیندا بیر اژدرها یاشاییر او هر گون بیر اوغلان یئیر و ایزین وئریر شهره سو گل سین. اوغلان یئممه سه سو یئرینه چاپدان قان گله جک. بو گون شاه اوغلونون نۆبه سی دیر. آیی اوغلو دئدی: من او اژدرهانی اۆلدوره جم و گئدیپ چوخلو دؤیوشدن سونرا اژدرهانی اۆلدوردو.

هامی سئوینیب آیی اوغلونا دئدیله بیزدن نه دیله بیرسن، دیله. آیی اوغلو دئدی: ایشیق دونیاسینا قاییتماق ایسته ییرم. شاه بیر یول گۆستریب دئدی: بو یولدا ایکی آت گۆره جکسن، قارا آتی مینرسن او سنی آغ آتین اوستونه و آغ آت دا سنی ایشیق دونیاسینا آتاجاق. آیی اوغلو یئننه ده یولدا ایکی آت گۆردو آنجاق یئننه ده یانیلیب آغ آتا میندی. آغ آت دا قارا آت اوستونه و قارا آت دا لاپ چوخ قارانیلق دونیایا آتدی اونو. آیی اوغلو بو قدر قارانیلق دونیایا گلدیگینه گۆره چوخ کدرلندی. بیر آز یول گئتدیکن سونرا آغاجین باشیندا بؤیوک بیر قوش گۆردو کی چوخ کدرلی ایدی.

قوشا یاخینلاشیب سوروشدو نییه کدرلی سن؟ قوش دئدی: من یاشادیغیم آغاج آلتیندا بیر گورزو (چوخ بؤیوک ایلان) یاشاییر. هاجانسا یومورتا قویورام او تئز گلیب یومورتانی یئیر و جوجه لریم ناکام قالیر.

آیی اوغلو دئدی: من بو گورزونو اۆلدوره جم. گئتدی خئیلک ساواشدان سونرا گورزونو اۆلدوردو.

قوش دئدی: آی ایگید اوغلان مندن نه دیله بیرسن، دیله!

آبی اوغلو دئدی: من ایشیق دونیاسینا گئتمک ایسته ییرم.
 قوش دئدی: سن بیر آرات و سو گۆتور بئلینه مین. هاچان دئدیم یاندیم منه سو وئر و
 هاچان دئدیم قاندیم منه ات وئر. بئله لیکله سنی اؤز دونیانا قایتارارام.
 آبی اوغلو بئله ائتدی آنجاق یولون سونلاریندا ات قورتاردی.
 قوش دئدی قاندیم. آبی اوغلو چاره سیز قالدی. داها ایسته میردی قارانلیق دونیا یا قاییدی
 پیسلیکلرله اوزلشسین. ایشیق دونیاسی اونون آنادان دوغولدوغو یئر و یاخشیلیقلار
 دونیاسی ایدی. آبی اوغلو بونلاری دوشونوب قیچی نین اتیندن کسیب قوشا وئردی.
 یول سونا چاتدی و ایشیق دونیاسینا یئتیشدیلر. قوش اتی آبی اوغلونا قایتاریب دئدی: من
 بیلدیم بو آدام اتی دیر و یئمهدیم. آل بو سنیندیر.
 آبی اوغلو اتی آلیب قویدو قیچی نین اوستونه و قیچی دوزلدی.
 قوش آبی اوغلوندا و داعلاشیب گئتدی.
 آبی اوغلو اؤز دونیاسینا گلدیگیندن چوخ سئوینیپ کئچمیشده دوستلارینین نامردلیگی
 یادینا دوشدو و گئتدی اؤنجه دمیر یئین اوغلانی سونرا، داغی داغ اوستونه قویان اوغلانی و
 داها سونرا گونو گون اوستونه قویان اوغلانین قولاغینی چکیب چیخاردی.
 و بوندان بئله ایلرجه عایله سی ایله شن و سئوینج، یاخشیلیقلارلا یاشادی.

تولكو ايله قارغا

توپلايان: سولماز محمدرضاى

قائناق شخص: سكيينه بيگلىرى، دوغوم ايلى: ۱۳۲۹، دوغوم يىرى: خياو شهري، قورد تپه كندى، ايندى ياشادىغى يىر: خياو، ناغىلى اناسى، مروايد فتاحى دن اؤيرنيپ. قلمه آلىنان تاريخ: ۱۳۸۷يل.

- ناغىل استاندارد ديلده يازيا آلىنيبيدير.

قارغانين اوچ جوجهسى يومورتادان چىخاركن، تولكو اورايا گليب، دئدى:

- آى قارغا باجى يا جوجهلرين بيرىنى آت منه، يا دا من آغاجىمى كسىرم.

قارغا تولكويه آلدانيپ فيكر ائلهدى كى آغاج تولكونوندور، قورخوسوندان جوجهلرىنين بيرىنى تولكويه آتدى.

تولكو، بير گون سونرا يئنه ده گليب، آغاجى كسمك ماهاناسى ايله قارغانين ايكينجى جوجهسىنى ده آپاريپ يئدى.

اوچونجو گون، قورد اورادان كئچركن قارغانى آغلایارق گؤردو. قورد، قارغانين آغلاماق ندىنى سوروشوب، قارغا ايسه بوتون اولايلارى قوردا ايضاح ائتدى.

قورد دئدى:

- اگر تولكو گئنه گليب، دئسه جوجه وئرمه سن آغاجىمى كسه جگم، سؤزونه قولاق وئرمه. دئ گىنين باشايرسانسا گل آغاجى كس!

بو دفعه تولكو گلنده قارغا دئدى:

- بيليرم سن منى آلدایيرسان، باشاريغين وارسا آغاجى كس!

تولکو قارغانی قورخودماق اوچون قویروغو ایله آغاجی مثلن کسمگه باشلادی. آنجاق گۆردو قارغا اونا اینانمیر. تولکو دوشوندو کی یقین بونو قورد اؤیردی و گئتدی قوردون سوراغینا.

قورد آغاجین آلتیندا یاتمیشکن، تولکو فرصتی قوللاناراق اونو توربایا سالیب، دره دن چایا ساری دیغیرلاتدی.

چایین قیراغیندا بیر گنج قادین قاب- قاشیق یویردو. بیردن سویون ایچینده بیر یئکه توربا گۆروب، دوشوندو کی بلکه موتالدير. قادین توربانی توتوب، ائولرینه دوغرو آپاردی. ائوه یئتیشدیکدن سونرا قایین آناسینا دئدی:

- سودان بیر موتال تاپمیشام.

قایین آنا سئوینرک توربانین آغزینی آچماغا باشلادی. بو آندا توربادان قورد چیخیب قارینی پارچالاییب قاجدی.

خان ایلہ جوتچو

توپلایان: جمیلہ امام دوست (گون آی)

قابناق شخص: اسمعیل کیانی نصرت آباد
سولدوز شہرین گوران آباد کنڈی، اسمعیل بی کیانی ۱۳۸۴- دہ دونیاسینی دییشیب.

قدیم زامانلاردا بیر اؤلکده بیر خان یاشاییردی کی اوچ آروادی وار ایدی، بو خانین یثری، یوردو چوخ اولدوغونا گؤره، جوتچوسو چوخ ایدی. بیر جوتچوسو واریدی کی داییم شاد و شن دولانیب و ہمیشہ چیلتیک چالاردی، بو جوتچونون بیر خانیمی واریدی کی اخلاقی چوخ یاخشی ایدی.

خانین دا اوچ آروادی وار ایدی، بیرى اوغرو، بیرى اخلاقسيز، بیرینین دہ دیلی بتر آجی ایدی. شاه بو آروادلاریندان قاجماق اوچون، هر گون گنڈیب، یئرلرینده و زمیلرینده گزردی و بئکار واختین زمیده، داغدا، داشدا کئچیردیردی.

آنجاق هر زامان جوتچونو گؤرنده، گؤروردو کی جوتچو فیشقیراق و چیلتیک چالا - چالا جوت سورور و حالی چوخ خوشدور.

خان ایلہ جوتچو بتر یولداش اولموشدولار و هر گون بیر- بیریلہ گؤروشوب، دانیشاردیلار و خان چوخ یاخشی حیس لر تاپیردی.

بیر گون خان آروادلارین اوچون دہ گؤتوروب، گئتدی جوتچونون ائوینہ، گؤردو کی جوتچونون خانیمی خانى سایمادان ارینین پالتارلارین چیخاردیب، یورولمویاسان دئییب، چوخلو محبت ائلہیب، سونرا خانا خوش گلدین دئدی.

خان بو داورانیشى گؤرندن سونرا جوتچویہ عجیب بیر فرمان وئردی، دئدی:

- من بو اوچ آروادی بوشاییم سن آل و سن دہ آروادینی بوشا، من آلیم.

جوتچو راضى دئيلىدى، آما خاندان قورخدوغونا گۆره، ناچار قبول ائىدى. خان جوتچونون خانيمين آپاردى و اۆز خانىملارين وئردى جوتچويه. جوتچو گئىدىردى زىمى باشىنا آروادلارين اوچونه ده دئدى، منله برابر گلين بير كۆرپويه يئتىشىدىلر كى آلتىندان بير گور چاي آخىردى، آروادلارنى ايسىتهدى بير به بير كئچىرتسىن كۆرپونون او بىرى طرفينه، اول كى آرواد كۆرپونون اورتاسىنا چاتاندا سوروشدو:

- دوزون دئ گۆروم خان نيه سندن آجىقلى ايدى؟

خانيم دئدى:

- من اوغورلوق اندرم.

جوتچى خانىمى كئچىرتدى كۆرپونون او بىرىسى لىنه، ايكىنجى خانيم يئتىشىدى كۆرپونون اورتاسىنا جوتچو بوندا دا سوروشدو: خان سندن نيه آجىقلى ايدى؟

خانيم دئدى: من اخلاقسىز بير آدامام.

جوتچى اونو دا كۆرپودن كئچىرتدى، اوچونجو خانيم يئتىشىدى كۆرپونون اورتاسىنا. جوتچى دئدى: سن دئ گۆرك، نه يه گۆره بىزىم خان آجىقلى سندن ايدى.

خانيم دئدى: منىم هر نه يىم ياخشىدى، آنجاق دىلىم بتر آجىدى. جوتچو بو خانىمى آتدى سويا، دئدى گئت بالا، من سندن چالا بىلمرم.

آخشام چاغى جوتچو، ايكى خانىملا قايتىدى ائوه، خان دويونجا سىككه وئرمىشىدى جوتچويه. جوتچو بير بالا ائو تىكدى و ايكى قاپى آسدى اخلاقسىز آروادىنا دئدى:

من هميشه اؤسكوره - اؤسكوره گله جگم سن ده هر كس ائوده اولسا، او بىرى قاپىدان يولا سال گئىسىن كى من گۆرمه يىم.

سونرا بير ترزى آلىب گتىردى و اوغرو خانىمىنا وئردى و بير بالاجا ائوده اونون اختيارىندا قويدو و ائوين هر نه يىن تاپشىردى اونا دئدى آى آرواد، مندن نه قدر اوغورلوق ائله يىرسن ائله، آما خالقا جنس ساتاندا بو ترزى يله چك كى، خالقا شولوزوممه (مشمول ضمه) اولموياسان، اوغورلوق ائله سن تك مندن اوغورلوق ائله. كىشى بونلارنى دئيىپ، گئتىدى زىمى باشىنا.

آروادلار كىشى نىن بو اخلاقىنى گۆرندە پئشمان اولوب و بير- بىرىنه دئدىلر:

آى بالا خان بىزى قورويوب و حبسه سالىردى، آما بو كىشى بىزى آزاد قويدو گل بو ايشلىرىمىزدن ال چكك!

بونلار ايكىسى ده ياخشى آرواد اولدولار، آما آمان دىل آجى آدامىن لىندن.

جین دره‌سی توپلایان: خدیجه خانی

قایناق شخص: احمد خانی، ۱۳۲۶- جی ایل اردبیل شهرینین غرب یۇنونون ۳۵ کیلومترلیگینده یئرلشن گندیشیمین ده دوغولوب ایندیلیکده اردبیل شهرینده یاشاییر.
ناغیلین قلمه آلینان تاریخی: ۹۷/۲/۲۰

• ناغیل استاندارد دیلده یازیا آلینیب

بیری وارمیش بیری یوخموش. آلاهدان سونرا هئج کیم یوخ ایمیش. هر ناغیلین بئله باشلانماسی آداما بال تکین یاپیشیر.

بیر کیشی شهرده چوخلو اوزاقدا اولان کتدده یاشایارمیش. بیر گون گلینینه دئییر:

- منیم چکمه‌لریمی گتیر، گندیرم خُشه سووارماغا.

گلین اوزونه تعجب‌له باخیر دئییر:

- فاناری دا گۆتور، گۆز گۆزو گۆرمیر.

کیشی باشی سویوقلوق ائلییر گلینه های وئرمیر. چکمه‌لرین گئییر، دوزلیر یولا. کتدده بیر دره وارمیش «جین دره‌سی» دئیرمیشلر. از قضا کیشی‌نین خُشه یئری او دره‌نین اوستونده ایمیش. بئلی چالیر آرخا، سویون یولون آچیر. دؤندیر خُشه‌یه ساری. بیر واخت دره‌دن سس ائشیدیر، قولاق‌لاری شَه‌لنیر (دریندن قولاق وئیر، دیقتلی اولور). اورگینده دئییر:

- گئجه‌نین بو واختی دره‌دن ساز - بالابان سسی گلیر! خئیر اولسون؟!

لاپدان بیر سس دره‌ده یاییلیر. اوجادان چیغیریر:

- ھای رحمان رحمان! ائن گل آشاغی شام یئ.

کیشی ھوشنیر (دیکسیب، قورخویا دوشور). او یان- بو یانا باش دولانديرير. گۆز تیکیر درەنین ایچینه. الین قویور قولاغی نین دالینا بیر آز دقتن قولاق آسیر. آرخاین اولور کی سس اوردان گلیر. الینده کی بئلی قویور، آرخین قیراغینا. انئیر درەنین ایچینه. یتیشیر دوموخور سیرفایا. بو باشدان او باشاجاق یاغلی تویوق پیلو دوزولوب. جاماعات اللرینن تپیریر آغیزلارینا. باخیر سیرفایا دوزە بیلیمیر. الین چالیر پیلووا تئز - تئز آپاریر آغزینا. بارماقلارینان یاغ دامیر. گۆز دوشور اورتادا بورجودان آروادا. بیر قیرمیز مخمل یل^۱ گئییب چوخلو اوخشاری وار گلینین یلینە. قیرواق آیاق چکیر آروادا ساری. یاغلی الین دالدان یاپیشدیریر آروادین کۆرگینە. آرواد قاوریلیب دالینا باخیر. کیشی اونون پیس میریتی (چیل- چوپور، اوزو چیرکین، عیبەجر) اوزون گۆروب دیسگینیر چکیلیر دالیا.

کیشی یە او گئجه نی یامان خوش کئچیردیر. داھا ایشیقلا نیردی چاتیر ائو. آنجاق یلین فیکری باشیندان چیخمیردی. گلینی سسلە ییر دئییر: گلینیک یلین ھاردادی؟ گلین دئییر: بوچامدا صانديقین ایچینده.

کیشی نین اورگی قیزمیر، دئییر گتیر گۆروم. گلین بوچاسین صانديقدان چيخاردیب، یلینی گتیریر وئیرر قایناتاسینا. کیشی تلەسیک دؤندریب کۆرگینە باخیر. گۆرور یاغلی بارماقلارینین یئری دوشوب کورگینە. گلین تعجوبونن دوموخور کیشی نین اوزونە. کیشی دئییر: بوندان سونرا صانديقداکي گئیمه لی پالتارینا سانجاق وورارسان، یوخسا جین لر آپاریب گئییب، سس سیز قایتاریب قویولار یئرینە. آتا- بابامیزدان قالیب بو نصیحتلر: «جین لر دمیردن قورخولار». بو سۆزلری گرک سیرغا ائله ییب آسلا یاسان قولاغیندان. گلین قورخا- قورخا پالتارینا سانجاق سانجیب قایتاریب صانديغینا.

۱- یل: قادینلار ھابئله قیز- گلینلر دون اوستوندن گئین قیسا آرخالیق.

یئمکەر ، ایچه جکەر

- تهیه نان در وایقان. دکتر حسن امین لو
- چیلوکباب. ذکیه ذولفقاری
- سامان شورباسی. رضوان حاجی قاسملو (جانای)
- دوز تۆرنی. رضوان حاجی قاسملو (جانای)
- دوشاب بیشیرمک. رضوان حاجی قاسملو (جانای)
- توربا تیکمه تورنی. رضوان حاجی قاسملو (جانای)

تهیه نان در وایقان

دکتر حسن امین‌لو

در ایام سابق در وایقان نانوايي نبود. همه خانوارها نان مصرفی خود را در خانه‌های خود شان تهیه می‌کردند. بعضی‌ها علاوه بر تهیه نان مصرفی خانواده خودشان، برای فروش در بازارهای شب‌بستر و خامنه یا به سفارش بعضی از ساکنین شهرهای فوق نان می‌پختند. بدون اغراق باید بگویم کیفیت نان وایقان یکی از بهترین‌ها بود و رنگ، طعم و بوی خاصی داشت و به علت داشتن گلوتن زیاد در گندم‌های وایقان، نان‌های خیلی بزرگ از نظر سطح و نازک از نظر ضخامت تهیه می‌شد. ظرافت نان‌های وایقان به حدی بود که مانند کاغذ آن طرفش پیدا بود. البته غیر از مرغوبیت گندم عمل‌آوری آن نیز بسیار مهم بود بعضی از زنان وایقان در این کار مهارت زیادی داشتند. مرحومه مادر من از جمله زن‌هایی بود که بهترین نانها را تهیه می‌کرد. نانی که در وایقان تهیه می‌شد حتی اگر یکسال هم نگه می‌داشتند باز طعم و رنگ و عطر خود را از دست نمی‌داد و قابل خوردن بود.

در تمام خانه‌ها آشپزخانه‌ای بود که به آن «موبّاخ» می‌گفتند که تغییر یافته کلمه مطبخ می‌باشد. مطبخ نیز در عربی به محل طبخ غذا اطلاق می‌گردد. در هر "موبّاخ" علاوه بر چند اجاق، یک تنور هم وجود داشت. به تنور در وایقان «تندیر» می‌گفتند. تنور را از خاک مخصوصی که از کوه‌های شانجان می‌آوردند، درست می‌کردند. به استادکار تنور «تندیرچی» می‌گفتند، در وایقان هم تندیرچی بود ولی تندیرچی‌ها بیشتر اهل شانجان (چَنَوان) بودند. تنورهای وایقان در روی زمین بودند و تنور دیواری در وایقان وجود نداشت. هر تنور حدود یک متر قطر و حدود یک ونیم متر عمق داشت. سوراخی از عمق تنور به صورت آریب به بیرون می‌آمد که به آن «کوله» می‌گفتند. عملکرد «کوله» به مثابه «خفک» بخاری بود و هر وقت می‌خواستند لهیب آتش بیشتر شود در آن را باز می‌کردند و برعکس.

روز قبل آرد را پس از الک کردن خمیر می‌کردند. به خمیر مقداری مایه می‌زدند. مایه در واقع باقیمانده‌ای از خمیر دفعه قبل بود گاهی نیز مایه را از همسایه که تازه نان پخته بود می‌گرفتند.

خمیر بدون مایه ور نمی‌آید و همین موضوع منشأ ضرب‌المثلی شده است بدین مضمون که «مایاسیز فتیردی» معادل این ضرب‌المثل در فارسی هم وجود دارد که می‌گویند «بی مایه فتیر است».

خمیر بسته به فصل و درجه حرارت هوا بین پنج تا دوازده ساعت می‌ماند تا «وَر» بیاید. البته نباید بیش از حد می‌ماند چون در این صورت می‌ترشید و به درد نمی‌خورد یا نان‌های حاصل از آن خوشمزه نمی‌شد.

از روز قبل به قدر کافی مواد سوختنی مثل برگ خشک درخت، هیزم یا فضولات خشک شده حیوانات کنار تنور می‌ریختند. از صبح زود تنور را روشن می‌کردند تا دیواره‌های تنور خوب داغ شود. وسایل پخت نان عبارت بود از «وردنه»، «نیمدان»، «روفیده» و یک سفره که اکثراً چرمی بود. زنی که استادکار بود سر تنور می‌نشست و زن دیگری خمیر را «کُنده» یعنی چونه می‌کرد. در طی یک روز معمولاً پنجاه الی شصت کیلو نان پخته می‌شد. به زنی که استادکار بود معمولاً به‌ازای پخت هر ده کیلو نان دو یا سه عدد نان می‌دادند همین موضوع منشأ ضرب‌المثلی شده است که می‌گویند: «چۆرگی وئر چورکچی‌یه، بیر چۆرک ده آرتیق وئر» یعنی پختن نان را به استاد کار بده برای دستمزدش هم یک نان اضافه بده. کاربرد این ضرب‌المثل در جایی است که بخواهند بگویند کار را به اهلش بسپار ولو اینکه کمی هم گرانتر باشد. تا زمانی که دیواره تنور کاملاً داغ بود می‌شد نان پخت به محض اینکه از گرمای آن کاسته می‌شد دیگر خمیر به جداره تنور نمی‌چسبید همین موضوع منشأ ضرب‌المثلی شده است که می‌گویند «تندیر سوپومامیشدان چۆرگی یاپیشدیر» یعنی تا تنور داغ است بچسبان. کاربرد این ضرب‌المثل در جایی است که بخواهند بگویند فرصت را از دست مده.

در خانه‌ای که نان پخته می‌شد بوی معطر نان تا چندین همسایه دورتر می‌رفت. نانی که از تنور درمی‌آمد در یک اتاق پهن می‌کردند تا کاملاً خشک شود. سبدهایی از بید مخصوص که به آن «موسین» می‌گفتند توسط استاد کارانی که به آنها «موسینچی» می‌گفتند برای نگهداری نان بافته شده و در خانه‌ها وجود داشت. ارتفاع این سبدها حدود یک متر و دهانه آنها به شکل بیضی و به اندازه نان‌های خانگی بود. نان‌ها را پس از خشک شدن در این سبدها ذخیره می‌کردند و در هر وعده غذا به قدر نیاز بر می‌داشتند و با افشاندن مختصری آب مانند نان تازه سر سفره می‌آوردند.

بعضی از نان‌ها به علت چسبندگی کم خمیرشان از دیوار تنور به ته آن می‌افتادند. به این نان «کوددمه» می‌گفتند نان‌هایی که آرد آنها نامرغوب بود «کوددمه» شان بیشتر می‌شد. در پایان روز که خمیر تمام می‌شد با خمیر مخصوص دیگری که قبلاً تهیه نموده بودند «کوک» می‌پختند. به روی «کوک» گردو و بادام و زرده تخم‌مرغ می‌زدند که بسیار خوشمزه

می‌شد بچه‌ها طرفدار «کوکه» بودند. بعضی از کوکه‌ها بزرگ تهیه می‌شد و به خمیر آن روغن حیوانی و به‌روی آن زرده تخم‌مرغ زیاد می‌زدند و با بادام و گردو روی آن را تزئین می‌کردند به این «کوکه»، «یاغلی کوکه» می‌گفتند. خانوارهایی که پسر یا دختر نامزد داشتند حتماً برای عروس و داماد یک «یاغلی کوکه» می‌بردند.

بعد از این که پختن نان تمام می‌شد باقی ماندهٔ آتش تنور را به هدر نمی‌دادند. بر حسب نیاز و مقتضیات فصل از آن استفاده می‌کردند. اگر پختن نان در فصل زمستان بود باقیماندهٔ آتش را به تابه «تاوا» می‌کشیدند و زیر کرسی می‌گذاشتند حتی به همسایه‌ها هم خبر می‌دادند که برای کرسی خود از این آتش استفاده کنند. اگر نان پختن در فصل تابستان بود مقداری ساقهٔ درخت در آن آتش می‌گذاشتند و روی آن را با خاکستر می‌پوشاندند. ساقهٔ چوب بتدریج می‌سوخت و تبدیل به زغال می‌گردید. در فصل زمستان یکی از خوراکی‌های مردم برای صبحانه چغندر پخته شده (لبو) بود. روزی که در خانه‌ای نان تهیه شده بود مقداری چغندر را در خمره‌ای می‌گذاشتند و در خمره را نیز با گل محکم می‌کردند به‌نحویکه هیچ هوایی داخل آن نشود یا بخار آن خارج نشود این خمره را در تنور می‌گذاشتند با حرارت تنور چغندرها پخته می‌شد. مقصودم از بیان این کاربردها این است که سابقاً مردم از هر چیزی به نحو مطلوب استفاده می‌کردند و در واقع آنچه ما امروز بهره‌وری می‌نامیم و مفاهیم بهره‌وری را تنوریزه کرده‌ایم قدما در عمل در هر موردی بهره‌وری را بکار می‌بستند. مواردی که بیان کردم به عنوان مثال بود. حتی خاکستر باقی مانده در تنور نیز به عنوان کود در مزارع استفاده می‌شد.

ضرب‌المثل دیگری را هم در رابطه با گندم آقای مهندس ایوب غفوری یادآوری کردند که در اینجا می‌آورم. قبلاً گفتیم که در بازار شبستر و خامنه میدان‌هایی برای عرضه گندم بود از همهٔ آبادی‌ها از جمله وایقان کشاورزان گندم مازاد خود را برای فروش به این میدان می‌آوردند. زمانی که عرضه‌کنندهٔ گندم زیاد بود معمولاً در اثر رقابت، گندم به قیمت مناسب‌تر فروخته می‌شد ولی وقتی تعداد عرضه‌کننده کمتر می‌شد قیمت‌ها کمی بالاتر می‌رفت که اصطلاحاً می‌گفتند این هفته بازار گندم شیرین بود یعنی خریداران به قیمت بالاتر و خیلی سریع‌تر گندم را از کشاورزان می‌خریدند. حال اگر فروشنده فقط یکی دو نفر بود و خریدار زیادتر بود، فروشنده گندم خود را به قیمت دلخواه خود می‌فروخت و همین موضوع منشأ ضرب‌المثلی شده است بدین مضمون: «اُوزونو بوغدا میدانیندا تک گُزروب» یعنی خودش را در بازار گندم تنها دیده است. کاربرد این ضرب‌المثل در جاهایی است که کسی در کاری رقیبی نداشته باشد و در مقابل کالا یا خدمتی که می‌خواهد عرضه نماید مطابق خواستهٔ خود عمل کند.

چیلوکباب ذکیه ذولفقاری

چیلوکباب ایران و آذربایجانین ان اصل و مشهور یئمکلریندندیر، بو یئمک چیلو، کره، کبابدان اولوشور. عمومیتده، سوماق و بامادورلا یئیلر. بئله دئییلر، کبابین اوستونه سوماق سپیلسه، اتده اولان سم احتمالیینی آرادان آپارار. چیلو دویونون سوزولموش و یاغسیزینا دئییلر. پیلوون یاغی دمه قویاندا وورولور.

کئچمیشده کبابین مختلف نوعلاری بولار اولوردو:

دؤیمه کباب (کباب برگ) - قویونون فیله و راستاسینی یوموشالیدی، شیشه چکیلیر.

لوله کباب (کباب کوبیده): سوغانلا آتین چرخلنمیشی ائنلی شیشه چکیلیر.

شیشلیک: قابیرقانی تیکه لری شیشه چکیلیر.

سلطانی کباب: بیر شیش لوله کباب و بیر شیش دؤیمه کباب

سونرالار کبابین مختلف چئشیتلری، یئن آدلارلا چوخالیب، یئمک خانالاردا مشتریله

سونولور.

«تاریخ قاجار» کتابی نین یازاری «محمد رضا معتمد الکتابین» یازدیغینا گؤره، کبابین

آیاغین ناصرالدین شاه ایرانا آچیدیر. بو بیر قفقاز خورگی ایمیش. سونرالار دربار

آشچیلاری، اونو بیر از دیشیب، بوگونکو کباب شکلینده ایران و آذربایجانین قالارغی و

مشهور یئمکلرینه چئوریلیب.

ناصرالدین شاهین نوله ریندن بیر «دوستعلی خان معیر الممالک» نقل ائدیر. ناصرالدین

شاهین ۸۷ خانیمی واریدی، اونلاردان دوردو رسمی، قالانی صیغه اولوبدور. بیر جمعه گونو،

شاه حضرت عبدالعظیمی زیارت ائتمگی قصد ائدیر. قولوقچولاری مجبور اولور جمعه

آخسامیندان اورا گندیب و شاهین امریله ۱۰۰۰ - ۲۰۰۰ کباب، اؤزونه و ۱۰۰۰ نفر خانیملاری و خدم- حشملرینه حاضرلا سینلار. کبابلار دا همیشه یئمه‌لی گۆی و سوغانلا یئیلیلر مییش.

سونرالار یاواش - یاواش چیلوکباب دربار خور کلریندن چیخیب، بازاردا اوچ - دۇرد چیلوکباب بیشیرن ایشه باشلاپیلرلار. اونلاردان بیرى «نایب» دیر اونون قوروجوسو، تبریزلی حاج علی نایب اولوب. او تهراندا ناصرالدین شاهین دربارینا یول تاپیر و چیلوکبابی گۆروب بیشیرمگینی اؤیرشیر و ایلک چیلوکباب رستورانینی تهران بازاریندا آچیر.

تاریخده چیلوکبابین، سیاستده تاثیر لریندن ده، چوخ یازیرلار. دئییر: مشروطه دئورینده شیخ سلیم نطق اندیر مییش. چیلوکباب ساتانلارین بیرى سوروشور یانی نه؟ دانیشان دئییر: یانی اوجوز چلوكباب. سونرا کبابین هم اوزونلوعون الی یله گۆرسدیر، هم ده، قولونو گۆستریب دئییر: ائنلیلیگی ده منیم قولوم یوغونلوعوندا اولاجاق دیر!

مرندین ان قدیم چلوكبابچیلاریندان معرفت، اطمینان و اسلامی چیلوکبابچیلاری اولوبدور.

معرفتین چیلوکبابی مرندین گیریشینده، پهلوی خیوانیندا، اطمینان دا دوغو یؤنده شاه‌بختی ده ایدی.

اسلامی چیلوکبابچی، درى میدانین اوللرینده، ۱۳۴۷- جی ایلده، رحمتلیک، حاجی شیرین همت و زحمتیله آچیلدی. قدیمی، مرندلیلرین چوخو، یقین اونون چیلوکبابین عؤمورلرینده ان ازی بیر دؤنه ده اولسا یئییلر و بیر چوخلارینین دئدیگینه گؤره، ایندییه قدر دادی داماقلاریندان گئتمه‌ییب. اسلامی چیلوکبابچی ۵۰- ایلدن چوخ مرندده فعالیتدن سونرا، تاسفله حاج شیرین بی، رحمته گئندن سونرا، باغلاندى. آنجاق اونون لیاقتلی دامادی بو ایشه «غذاخوری حاج شیرین» آدیلا دوام ائتدیرمکده دیر.

بو گون مرندیمیزین چیلوکبابچیلاری و یئمک یئرلری چوخالسا دا، نه کبابلاری او کبابلاردی، نه چیلولاری...

سونوندا آرتیرمالیام، رحمتلیک حاجی شیرین، اصل آدی «آدی شیرین» دیر، سونرا قیسالیب اولوب حاج شیرین.

کئچمیشلرده کندلرین بیر چوخوندا «آدی شیرین»، «آدی گۆزل» کیمی آدلار اوغلانلارا قویولان گۆزل تورکجه آدلاراندیر.

آذربایجان ینمک کولتورونده آدلانان دبلردن سامان شورباسی^۱ رضوان حاجی قاسملو (جانای)

ایران و هابنله باشقا اؤلکهلرده آذربایجانین تانینمیش کولتورونون ساییسیز ماراقلی لاری وار، نییه کی کولتورو یاشادان دوغال، دیرلی و آنلاملی دبلریمیز اولوب، وار و یاشانیر. تانینمیش دبلریمیزدن اؤزلجه «سامان شورباسی» نین باره سینده آکینچی عزیزلرله کئچیردیگیمیز دانیشیغین اساسیندا هر ایل یای مؤوسومونه اون گون قالان آرپالار بیچیلیب، ییغیشدیریلار و یایدان اون گون گئدن بوغدا بیچیمی باشلانار، آرپالارین ساپلاغی آلچاق اولدوغونا گؤره قادینلار آرپا بیچیمینه گئدیپ، آریانی بیچیردیلر، بو ایشله بنزریلگی اولان بوغدا بیچمه ایشینی ده کیشیلر یئرینه یئتیردیلر، بو سئچیمین ندنی ده بوغدانیین اوجا اولدوغو و آشاغی دا آراجلار باره سینده یازیلان تانیتیم باغلی عواملدن آسیلی باشا گئدیردی.

آرپا- بوغدا بیچمه ایشی نین فرقی ایشلنیلن آراجلاریدیر کی هره سی ساپلاغی نین اوجا یا آلچاق اولدوغونا گؤره؛ آرپا اوراق لا («اوراق- چین» قیسا دسته لی و یاریم داییره وی / «داس دسته کوتاه» فارسیجا) بوغدا دا گرتی ایله («دَریاز- کرتی» اوزون دسته لی / «داس دسته بلند» فارسیجا) بیچیلیردی.

۱- بو یازنین و بوندان سونراکی «دوز تۆرنی»، «دوشاب بشیرمک» هابنله «توربان تیمک تۆرنی» یازیلارینین سونوندا گلن بایاتیلاری، سینیق - سالخاق اولراق رضوان خانیم حاجی قاسملو، آناسی «بتول خانیم شورابی زاده» انشیدیب، سونرا اؤزو بایاتیلارین وزنی ایله قافیله رینه دوزن وثریب، یئنی دن یازاراق ایندیکی حالا سالیب. «بتول خانیم شورابی زاده» ۱۳۱۷- جی ایل خوی دا «شوراب» کندینده دونیا یا گلیب، ایندی خوی- دا امیر کوچه سینده یاشاییر.

کندین خالقى پول سۆزو آرايا گتيرمه دن دئديگيميز ايشلرده بير- بيرينه كۆمك دوروب، تام بير سوسىاليزم ياشاديرديلار، آرتيرماليام كى آرسيز، قادينسىز يا ايگيتسىز عاييله نين ده اكين ايشلىرى بو يئرلى دبدە يئرده قالمايىب كى، هئچ آرتيقراق كۆمكليكله يئرینه يئتيريليردى. بئله سى خوشلوق و دينجلىكده ايشلر بيتندن سونرا كۆوشنده شوربا بيشيريب، اوزانلارين چالقيسى ايله شنلىك باراناردى. شوربانين ياي مۆوسومونده بوغدا بيچمه ايشينه باغلى اولدوغونا گۆره بو دب سامان شورباسى آدلانيبدير.

ماحال دان- ماحالا بو تۆرنه آرتيرما دبلىر اولوب اؤرنك اولاراق ايلك دؤيولن بوغدادان بيشيريب سارى ياغلا (سارى ياغ- حيوانى ياغ/ اينك يا داوار ياغى) يئپيرديلر يا دا سامانى اوتونان آزجا قارالديپ و بوغدا كندى نين (بوغدا ييغيشان قاب) دؤوره سينه جيزيق چكيرديلر، نيهه كى بركتلى اولوب، يامان گۆزدن اوزاق اولسون.

دانيشديگيميز ديين ايشلىرى گۆرولن زامان اوخونان باياتى لاردان نچه سيني عزيزلر اوچون يازيرام:

قول لارى وئرميشيك ائله
بوغدانى وئرميشيك يئله
سامانلى شورباميز قاينير
كۆوشن چؤنسون بو گون بئله

قووالاديق يامانى
حاضرلاديق سامانى
دولدوروروق طؤولهيه
ايشلنر قيش زامانى

بيلوولودور اوراقلار
اوراق سونبول داراقلار
آى قيز آيرانى گتير
قيزاريبدير ياناقلار

دوز تۇرنى

رضوان حاجى قاسمىلو (جاناى)

اورمو گۈلۈنۈن اطرافىندا ياشايدىغان ياشايدان اۈن بئش گۈن گئىدىن سۈنرا گۈلۈن كىنارىندا چۈخ داياز گۈلمەجە دۈزلىدىب، گۈلۈن شور سۈيۈيلا دولدورۇردولار. گۈلمەجە يە يىغىشان سۈنچە گۈنە بوغلانېب قورۇياردى و گۈلمەجە بۈيۈك سال دۈز اولاردى. البت سالىن قالېن اولدوغو گۈلمەجەنېن درېن لېگىنە باغلى اولوردو. بو ايشلىرى كىشىلەر گۇرۇردولر، قۇيرۇق دوغان آيى گېرىدىن سۈنرا آيلى گىجەدە قىز - اوغلان ساللارېن اۈستۈندە اۈيناردىلار. گۈندۈزلر اۈيناماق مطلق ياساق اېدى. دئىردىلر: - گۈل بېزدن كۈسر و گۇزۈمۈزە آغ سالار - البت علمى باخىشىدان دا تام دۈغرو بېر سۇزدۈر، گۈنش آغ دۈزون اۈستۈندىن گۇزە دېندە گۇزە زىان يىتىرىدى كى، سۈنۈجو گۇز خىستەلېگىي اولور. بئەلېكلە ساللار سېناردى، سۈنرا ساللارې چۈيۈرىدىلر قۇيرۇق دوغاندىن اۈن بئش گۈن گئىدىن سۈنرا، دۈزلر قۇروياندا يىغېب ائولرېنە آپارادىلار. دۈزو چۇلدىن ائۈە داشىيانلار گرک اۈزلرېنې رنگلى بېر پارچا ايلە تۈتۈردولار، اۈستە دئىگىمىز كىمى بئەلېكلە گۇزلىرى گۈنشدىن قۇرونوردو، ھابئە دۈز نېسلىرىنە قوشولمۇردو و آما اورادا اۈخونان باياتىلاردان:

ساللارې سېندىرمېشىق
داشقايا مېندىرمېشىق
سال دۈزلارېن اۈستۈنە
قىزلارې چىخدىرمېشىق

دۈز اۈستۈندە قىز اۈينار
قىز اۈيندە دۈز اۈينار
ھەر ھاۋا چالسا اۈزان
آداخلى قىز دۈز اۈينار

گۈلمەجە دە دۈزۈم وار
دۈز گۈلۈندە سۇزۈم وار
ساللارې سىن پارچالا
آي قىز سىندە گۇزۈم وار

دوشاب بيشير مك

رضوان حاجى قاسمى (جاناى)

اٲل آراسيندا ايش واختى هميشه پولسوز پايا- پاي يارديملار اولوب ايستر، دن سپنده، ايستر بيچين واختى، ايستر آل ايشى اولسون (اؤرنك اولاراق آرخ آتماق) ايستر عايله ايشلىرى. تنكه ايشلىرى ده همشه اٲل يارديمى يلا اولوب. ايلك اولاراق يارپاق ييغاندا گندىرلر، سونرا قورا واختى هابئله توربا تۇرنى و ان سونو اوزوم درمك، يئميش، ميلاق، سىركه، دوشاب ايشلىرىنه باخارلار كى هر بيرينده اٲل بير- بيرينه قوشولوب، ايشلىرى باشا چاتديريب.

دوشاب اوچون اٲل اؤنجه اوزوملىرى دريب، سئيرك سالخيملاردان ميلاق آسارلار (پامبيق ايلرله اوزوملىرى قارائلىق يئرده آسارلار، يون ايپ بيسكهلىرى قيزيشديريب و سالخيمى كوفلندير، گر ك دووآرا داينماسين، چيلله يه باشا گلر، اوزوملىرى سويو بارى دريلميش اولار). دوشاب اوچون سئچيلن اوزوملىرى يويولوب سولارى تام دريرلر، سونرا اوزوملىرى تليس لره دولدوروب، آغزين باغلارلار. تليسلىرى بؤيوك حووضدا يا قازاندا آياقلارلار. البت اوزومو قيز- گلين آياقلار و گنج ايگيتلر تام آياقلانميش تليسلىرى بوداقلاردان آسارلار كى سويو تام سوزسون.

باتمان ياريم سويو بير كيلو سارى تورپاق قاتيلار، تورپاق گر ك گون باتان چاچى آرتيريلسين اٲل آراسيندا بو اينانچ وار كى گونش گؤرسه اٲل تورپاچى يئمكلرينه قاتير اينجييب و ايشيغين اسيرگر. سحر - سحر ده گونشدن اؤنجه سولارى سوزوب، تورپاچى آيىرد اٲتمك گر كدير. اٲل دئير سون دؤنه اولاراق اوزومله تورپاچى بيرلشديريپ و آيىرد اٲتمه سك گلن ايل تورپاق بيزه اوزوم بسلهمز!

سولارى سوزمك اوچون گلين لرين يايلىغى گر ك اولسون بو ايش ائوه خئير گتيرر. سودان آيريلان تورپاچى باغين گيريشينده قويلا يارلار كى باغا بر ك و شيرين ليك قايتيسين.

دوشاب میس ده قاینادیلاماز، آخی میس گونشین قانلی رنگین داشییار، او اوزدن اوزونون قاراسینی یاخار دوشاب! دوشاب روف قازاندا گرک بیشین آخی روف آغ اولار.
چؤمچه گرک آغاجدان اولسون، آعاج اوزوم سویونا دینجلیک وئر کی یاد یئرده دئییر:
سیر قورخماین داشماین!

دوشاب حاضیر اولاندان سونرا گرک قازاندا قالیب سویوسون و سونرا قابلارا دولسون.
تلیسده قالان پولوشلری ایستی یئرده باسدیریپ، ساخلاماق گرکیر، تام قارانلیق یئرده بو فیکیرله کی شیریندن آیریلدیغینی اونودسون، پولوشون ایچینه بیر تیکه کؤمور سالیرلار، ایچی نین قاراسینی آلسین، بیر دمیر تیکه سی سالیرلار (اؤرنک اولاراق میخ) کی دایانانلی اولسون و بیر تیکه چؤرک کی آند وئیریک پولوشو بیزدن اینجیمه سین! (بو دوشونجه لر علمی باخیمدان تام ثبوت یئتیشیب کی کاتالیزور اولاراق سیرکه نین یئتیشمه سینده چوخ اؤنملی یئری وار). ۴۰ گوندن سونرا پولوشلرین اوستونو آچیب و سوزرلر تورشو قویماق اوچون سیرکه حاضیر اولوب و قالان آپریمیش پولوشو ده یئنی دن مئیوه ساخلارلار!
البت بو ایشلرین هامیسی شنلیک و قوپوزلا باشا گلردی.
اوخونان شعرلردن بیر نئچه باباتی:

اوزومو سالدیم تلیسه	دوشابی قاریشدیرین
تلیس لر اولدو پیللیسه	تورپاغی آراشدیرین
قیز بله شیرین آیقلا ییر	کوسولو کؤنوللری
من اولورام وسوسه	دوشابلا باریشدیرین
قیز یاناغی آلمادی	بیر قیز گلیر آغ آپباق
اوزومده سو قالمادی	آلا گؤز لاله یاناق
دوشاب بیشیرنلره	الینده بیر بایدا وار
بیزده ناهار دولمادی	دوشابا ساری تورپاق
سیرکه چیخار دوشابلا	
کباب گلر شرابلا	
اوزوملری سوزوروک	
گلینده کی دیرابلا ^۱	

۱- دیراب: بیر جور ایپک قوماش

توربا تېكمە تۇرنى

رضوان حاجى قاسمىلو (جاناى)

اوزوم مۇوسومونه باغلى دبلردن؛ توربا تېكمە تۇرنى

هر ماحالين دورمو ايله باغلى اۇزل ايشلىرى وار، دوروم دئىنده هاوا، داغ، ياماچ، دنيز و هابئله بيتگى لر و حيوانلار اولور و البت بونلار بير- بيرينه باغلى دير، داغ - داشدا داوار سورولرى اولاجاق و يايلاقلارين هاواسى سرين بئلهسى يئرده بيتگى لر و باغلار تام فرقى اولور؛ ياغيش بول اولان يئرلرله ائل آراسيندا بئلهسى ايشلر ايل لر اۇنجه ائل كۇمه بى ايله حاضيرلانيب. اۇرنك اوچون بوغدا بوتون اۇلكه لرده اكيلير اونو اكيب هابئله سوووارماسى، دۇيمهسى و ائوه داشيماسى اوچون، خالق بيريندن سوروشمادان هابئله پول سۇزو آرايا گلمه دن اۇز ايچلرينده پاى - پاى كۇمك اولوبلار. ايندىكى سۇزجوك لرله دئسك بير ساده سوسيالىزم ياشايبيلار.

اورمو ماحاليندا هاوا و تورپاق هر نه دن چوخ، اوزوم اوچون اويغون اولوب. اوزوم تنه كه لرى بير بويون باغى كيمي او شهرين بوينوندا دير ائل آراسيندا اوزوم اوچون گۇزل دبلر وار نه يازيق كى بو دبلرى ايندى اونودوب و ياددان چيخارتميشيق. بو گۇزل دب «توربا تېكمه» تۇرنى ايله باشلانير. قورالار درليپ، سويون قيش گون- لرى اوچون حاضيرلاياندان سونرا، هر كند و محله نين قيز - گليني گونده بير ائوه توپلانيب و اوزوملر اوچون توربا تيكيرديلر كى، اوزوملر آرى و قوشدان قورونسون، هر باغ اوچون نئچه لر توربا لازيم اولوردو، بللى كى هئچ ائوده بو قدر توربا تيكيلمهسى اوچون زامان يوخ ايدى، ائله بو اوزدن قورادان سونرا توربا حاضيرلاماغا باخيرديلار. ائو صاحابى دا دوروموندا آسيلي اونلار اوچون آشدان، شوربادان حاضيرلايىردى، بو ائل ايشى نين آن گۇزلى بو كى هر كسين باغى نين ايلك بارى اولسايدى، اۇنجه اونون تورباسيني تيكيرديلر. بئله ليكله او آدام ائلى اۇزونه داياق بيلردى.

بیردن بیرینین باغیندا بار اولماسا، یا دا آزا اولسایدی، آرتیق توربالارین بورج وئیردی و قارشیسیندا اوزوم یا دوشاب آلاردی. بئله لیکله قوجالار اوچون کی، باغ صاحب اولماق مومکون دئییلدی قیش گئجه لری توربا تیکیب و بورج وئیردیلر. توربا تیکمه لر نئچه گون زامان آپارماسی، کندین یا محالین باغلارینین سایینا باغلی اولوردو، چوخلو قیزلار دا ائله بو تورنلرده سئچیلیب و آداخلانیردیلار. ائل آراسیندا بو تۆرن لر اوچون گۆزل بایاتیلار دا واریمیزدی:

بوداقدا واردی اوزوم
اوزومسوز نئجه دؤزوم
توربا تیکن قیزلاردا
قالیب دیر منیم گؤزوم

توربا بو گون بیزده دیر
پارچا قالخیب دیزده دیر
نیشانی وئرمک اوچون
منیم گؤزوم ایزده دیر

اوزوم باغی آلمیشام
دادا حیران قالمیشام
آری لارین الیندن
توربالارا سالمیشام

توربا گونو پیلوو وار
پیلوو اوچون سینوو وار
اینه باشی آییلسه
یانیندا بیر بیلوو وار

آذربایجان گئیملری

- پاپاق. ناصر زارع
- دولقلار یا ساریقلار. ناصر زارع

پاپاق ناصر زارع

آذربایجان جغرافیاسی داغلیق هابئله سویوق بیر بؤلگه اولدوغو اوچون چوخ لازم گؤرونن گئیملردن بیرى ده پاپاق اولوب، گنت- گنده بو پاپاق کولتوروموزون ایچینده یئر آچاراق بیر زمانلار اؤزونو غیرت، عار، ناموسلا کیشی لیک سیمگه سیننه چئوریب، اجتماعی قاتلاری بیلیندیرمک رولونو اویناییب، بؤیوک شاعر شهریار دئمیشکن:

«بؤرکو باشا قویان گرک بؤرکونه ده بیر یاراشا»

یا بیر آتا- بابا سؤزو واردیر دئیر: «هر باشا پاپاق کئچر اما هر پاپاغا هر باش کئچمز!» و حتی ائله زمان اولوب کی توپلومون گرک و گرکمزلرین قورونوب، ساخلانماغی اوچون ده بیر قایناق اولوب؛ اوندا کی بیر کیشی گرک و گرکمزلری سیندیریب، اونو باشینداکی پاپاغیندان اؤتانماغا تکلیف ائله ییب، قیناییب قاباغیندا دایانیبلار. پاپاغی ایستی سویوق هاوا اوچون باشا قویمازلار. پاپاغی قوی قاباغینا یاخشی دوشون.

هابئله یوزلرجه بئله آتا- بابا سؤزلریندن پاپاغین و اونون یئرینی بو ملتین آراسیندا بیلیمک اولار البته بونلار تکجه سند دئییل لر کی پاپاغین و اونون یئریندن سؤز آچیب دانیشیر. آذربایجاندا پاپاغی یلا تانینان طایفالار دا اولوبلار، میثالچون "گؤن پاپاق" طایفاسی، قوچایی طایفاسی نین بیر قولو اولان و مغاندا قیشلاق ائله یین بیر طایفا و قاراپاق طایفاسی کی آذربایجان، ایران، تورکیه هابئله گورجوستاندا باشاییرلار پاپاغیندان تانینان و آدلانان طایفلارداندیرلار.

پاپاغین اولان اؤنملی یئرینه گۆره بیرده اونون ایسته‌ینلرینین چوخ اولدوغونا باخاراق اونون تولید ائله‌مین مرکز لرده اؤزلیک قازانیب، حتی اؤزونه شهر بؤلوملرینده ده یئر آچیب بو گون خوی، تبریز، زنجان، اردبیل کیمین شهرلره باخاندا پاپاچچی بازارینین اولماغی چوخ دا تعجب‌لندیرن دئییل، اما بؤیوک بیر سنددی بؤیوک بیر صنعتچیلیکدن و اونونلا یاناشی بؤیوک عنعنه‌لی بیر گئییمدیر. آذربایجان پاپاقلاری دا گئییملری کیمین چئشیدلی اولوب اونوندا ندنلری بونلاردان آسیلیدیر کی عصرلر بویو آذربایجان تجارت مرکزی اولوب و دنیانین اؤنملی آل - وئر یولونون (ایپک یولو) اوستونده اولوب و بورانین تولید و تجارت آداملارین یاخشی آل - وئر ائله‌مک اوچون چئشیدلی پاپاقلار تولید ائله‌ییلر، هاوانین سویوق اولدوغو اوچون احتیاج اولان گئییم‌لرین بیرى و اساس گئییم ساییلیب و اونا ایستک چوخ اولدوغو اوچون چئشیدلری چوخالیب.

بورادا اولدوقجا ماتریال چوخ اولوب و او اوزدن چوخ راحتلیغینان چئشیدلی پاپاقلار تیکمک اولوب اجتماعى طبقه‌لرین اولماسی و هر طبقه‌نین اؤزونه اؤزل پاپاغی نین اولماسی و چوخلو آیری نه‌دنلره گۆره پاپاق تنوعی اولدوقجا زنگین اولوب و پاپاچچیلیق ایشی چوخ چتین پئشه‌لردن بیرینه چئوریلیب و بو پئشه صاحب‌لرین توپلومون اؤنملی صنعت چیلرینه چئوریلیمیشدی. آدلیم نظامی گنجوی دئییر:

«یاریمچیلیق پاپاچچی اولماقدان بوتون پالانچی اولماق یاخشیدی».

بو گئییم او قدر ملتین ایچینده یئر آچیب کی بورانین قهرمانلارین ادیلرین و . . . نی پاپاقسیز تصور ائتمک اولماز قهرمانلاری تعریف ائله‌ینده بئله اونلارین پاپاقلارین دا تعریف ائلردیلر.

پاپاق قویماغیندا اؤزونه گۆره آداب و عنعنه‌لری واریدی، پاپاغی حامامدا بیر ده دست‌نماز آلان چاغ باشدان گۆتوردیلر.

پاپاقسیز اولماق بیر کیشی‌یه چوخ بؤیوک اسکیک‌لیک ساییلاردی بیر اوغلان پاپاقسیز دولانسایدی اونا قیز وئرمزدیلر بیر کیشی‌نین پاپاغینا توخونماق اونون اؤزونه توخونماق ساییلاردی.

آدام اگر چوخ بؤیوک بیر گناهی اولسا اونون پاپاغینا توپوروب اونو او کند یا منطقه‌دن قووردیلار. پاپاغین اوغورلانماغی اونون بییه‌سینه اعلام جنگ ائتمگیدی پاپاغی باشدان ووروب سالماق جووابسیز قالماسی گرکن بؤیوک بیر توهین و آلچاتما ساییلاردی.

توپلومون هر طبقه‌سی نین اؤزونه گۆره پاپاغی واریدی بیر چوبانین باشینا بی پاپاغی قویماسی چوخ گولونج بیر ایش ساییلاردی.

پاڭى باشا اڭرى قويماق قوچولوق ھابىلە ايگىدلىك سىمگەسى تىك تانىناردى ھەر آدام
 ائلەيە بىلمزدى بۇركون ياناكى باشىنا قويسون، آنچاق آتابابلار دئمىش كن:
 پاڭى اىستى سويوق اوچون باشا قويمازلار.

قاجار پاڭى

چوبان پاڭى

شلە پاڭى

داقا پاڭى

قىرخىم پاڭى

خالچالارين اوزون ايچلرين قيرخانان سونرا چوخلو مقدار دا ايشه گلمز ايپ كي چوخ نارينديلار اله گليردي بونلار قيرخيم دئيردير.
 بونا باخاراق كي پاپاقسيزليق چوخ بئوك بير ايراد سايلاردى كندين و اوبانين چوخ يوخسول اوشاقلارى و جاوانلارى اداملارى بو قير خيملارى پارچا آراسينا ييغيب سيريقليانان سونرا اؤز لرينه پاپاق تيكردير.

◀ شيش پاپاق

بو پاپاغي ماتيالي درى دن اولاردى. اوجاليغى ۲۰ سانت اولان بو پاپاغي دئمك اولار كي شهرده ان تانينميش و پولو تاجيرلر و اشراف زاده لر قويارديلار، اما چوخ اوجا اولدوغونا خاطر بير آز او بيريسى پاپاقلاردان فرقلي اولوب و آز مدت استفاده اولونوبلار.

◀ شله پاپاق

شله پاپاغي يونگول اولدوغونا گؤره قوجا كيشيلر بو پاپاغي داها چوخ باشلارينا قويارديلار. پاپاغي جنسى قارا درى دن اوجاليغى دا ۱۰ سانت اولاردى. بو پاپاغي بوتون باشا كئچيرتمه ييب باشا ديك يا دا قديم قوچولار تك يانكي قويارديلار.

◀ داقا پاپاق

بو پاپاقلارى داها چوخ شهرلرده قويولاردى، بو پاپاغي ان چوخ ايشله دنلر آيدين فيكىرلى لر، سوادليلار بير ده دولت اداملارى اولاردى.
 پاپاغي اوجاليغى ۱۶ تا ۲۰ سانت اولاردى، باشا كئچن بؤلومون اؤلچوسو هر شخصين باشى نين اؤلچوسونه گؤره تيكيلردى اما اوست بؤلومو كئتديكجه دارالاردى.

◀ چوبان پاپاغي

آدينان بللى اولان تك بو پاپاغي چوخراق چوبانلار باشلارينا قويارديلار. پاپاغي ماتيالي اوزون توكلو درى دن اولاردى آستارينا دا چئشيدلى پارچالار ايشله نردى. بو پاپاغي ماتيالي نين اوجوز، الدهه اولماغيغا گؤره كندلى لر ين هابئله ائلاتلارين يوخسول انسانلارين دا قيش چاغلاريندا فايدالانديغى پاپاقلاردان اولاردى.

◀ قجر پاپاگی

اوجالیغی ۱۶ دان ۲۰ سانتا قدر اولان بو پاپاقلار باشا کئچن هابئله اوست بؤلومونون قطری داها چوخ اولورلاردی. بو پاپاقلارین ماتریالی دری دن اولوب آستارینا دا مخمل پارچا ایشلنیردی، اونون اوچون ده چکیسی آغیر اولوب جوانلار باشلارینا قویاردیلار. قاجار دؤرونده دیواندا ایشله نیلر ده فایدالاناردیلار. اما سونرالار بو پاپاگی بی لر هابئله خانلار دا باشلارینا قویدولار.

◀ بخارا پاپاق

بو پاپاقلاری دوزتمک اوچون بخارا شهریندن دری گتیرردیلر اونا گؤره ده دیرلی پاپاقلاردان ایدی. بخارا پاپاگی نین چؤخ فرقلی بویالاری دا اولوردو اما اوچ رنگی داها آرتین قوللانیلیردی. قیزیلی پاپاق، گوموشو پاپاق، بیر ده قارا پاپاق. بو پاپاگی بی لر، خانلار، آشیقلار هابئله توپلومدا یوخاری قاتلاریندا اولانلار باشلارینا قویاردیلار. بخارا پاپاق استوانه ای شکلده، اوجالیغی ۷ دن ۱۲ سانتا قدر اولاردی.

◀ یون پاپاق

آدینان بللی اولدوغو کیمی بو پاپاغین ماتریالی یون اولوب، توخونما یولوبلا باشا گلردی. بو پاپاقلار درمان اوچون ده قوللانیلاردی. هر کیمسه نین هر جور پاپاق باشینا قویسایدی آلتینان تسک (آراقچین) قویماسینا باخاراق باش آغریسی اولان چاغ یون پاپاگی آراقچین سیز باشا قویولوب بئله لیکله درمان اوچون قوللانیلاردی. پاپاغین اوجالیغی ۷ سانت دان ۱۰ سانتا قدر اولاردی. بو پاپاگی قوللاقلارین اوستونه قدر چکردیلر. ماتریالی اوجوز یونگول هابئله راحت اله گلدیگینه گؤره بو پاپاقلاری کندلی لر ان چؤخ دا قوجالاری باشلارینا قویاردیلار.

دۇلاقلار يا ساريقلار

ناصر زارع

انسان ايگنە- ساپلا پالتار تىكمىگى اۋىرنمەمىشدىن قاباق دۇلاماقلا بورونمىك يۇلار يلا اۋزونە پالتار دوزلدىب گئىيرمىش.

البتە تىكمىك يۇللار يىن كىشە ائىدىن سۇنرا دا اذربايجانلى لار بو چئشىد گئىينمىگى قىراغا قۇيمايىب، لازىم اۋلان واقتلار بو متوددان استفادە ائلەيىب، اۋزلىرىنە گئىيم دىستى دوزلدىب لىر.

◀ كىشى باش دۇلاقلارى

دىن عالملىرى عارفلىر و بعضا شاعرلىر استفادە ائلەيردىلر بو دۇلاقلار يىن ماترىالى ايىك و بعضا اطلس پارچادان اۋلورموش. باش آچىق اۋلماق كىشى يە ھەم دە قادىنا عايىب سايىلدىغى اوچون باش ساريغىن، پاياغىن يا دا كى تىسكى (آراقچىن) باشا قۇياندان سۇنرا اۋنو چئورسىنە دۇلياردىلار باش دولاغى نىن اوزونلۇغو بىر متر يارىم يا ايىكى متر اولوردو كى ئىچە دۋور باشا دولانانان سونرا سىنە نىن اوستوندىن كئچىب او بىرىسى چىگى نىن اوستونە اتىلىردى و بىلەلىكلە گۈزلى بىر گۇرۇنتوسو اۋلوردو. باش دۇلاقلار يىن رىنگى چوخ وقت آغ اولورموش آما ياشىل بوز و قارا رىنگلردە دە اولورموش.

◀ خانىم باش دۇلاقلارى

بونا باخاراق كى باشى آچىق اۋلماق كىشى و آرواد اوچون بۇيوك عايىب سايىلاردى ھاوانىن سۇيوق و يىللى چاغلار يىندا بىردە ايش واقتىندا خانىملار باش اۋرتوكلىرىنىن اوستوندىن بىر باش دولاغى دا ساريب باغلاردىلار.

بو باش ساريغى اوچون آلىن كل آياغيسى ايشلدرديلر آلىن كل آياغيسىن تقريبا ۸ سانت
 ائىنىدە قاتلاپ آلىنا باغلاماقلا بىلە باش گئىمى نىن سوروشوب دوشمگى نىن قاباغىنى
 آلاق سۇيوقدان دا قورويوردو ھەم دە كى باش ساريغى آذربايجان قادىن گئىمى دىستىنە
 گۇزلىك وئىردى. آلىن كل آياغيسى نىن ماتريالى ايپىكدن اولاردى و باتىك چاپى يولوينان
 گۇزل باسما ناخىشلار اوزرىندە يارادارديلار. قديم آروادلار آلىن كل آياغيسى نىن درمان
 خاصيتىنە صاحب اولماغىنا اينانارديلار.

◀ بويون دولقلارى

بۇغازلا اوزو سۇيوقدان قوروماقدان اوچون ايشلنن بير گئىمى كى بويون دولغى يا شال دا
 دئىردىلر، چوخ زامانلار شالى ايپدن توخوما يۇلوينان دوزلدرديلر، اما پارچادان دا شاللار
 اۇلارمىش. شالىن ائنى نورمال حالدا ۱۰يا ۱۵ سانت و اوزونلۇغو بير متر يا متر يارما كىمىن
 اۇلاردى. شالى معمولاً كىشىلر قىش فصليندە باغلارديلار اما سارايلاردا بير تشرىفات پالتارى
 دا سايلاردى.

◀ قۇل دولغى

قۇل دولغى ۸ الى ۱۰ سانت ائنى و تخمينن ۵۰ دن ۸۰ سانتا قدر اوزونلۇغو اۇلاردى.
 ھاواين سۇيوق چاغلاريندا قۇل دولغىن بىلك قىسمتىنە دۇلويارقار و سۇيۇغون نفوذ
 ائتمگى نىن قاباغىنى آلىردىلار. قۇل دولغىن اكينچىلر اكين بيچىن وقتى قۇلارينا
 باغلارديلار تا ھەم بىلك زۇرا دوشمەسىن، بير دە كىچىك بۇجىكلرلە چۇر - چۇپ بدنە كئچىپ
 ايجىتمەسىن.

ھلە دە آذربايجاندا چوخ ائولردە اسكى زامانلاراردان قالان بى دولقلارينان اوزلشمك اولار
 بو دولقلارين ساخلاماغىن دا نەدىنى وار اۇ دا بوندان آسىليدير كى اۇغلانلار كىشى
 اۇلماقدان قاباق دولقلارى اۇلمازدى بلكە ائولنديكدن سۇنرا بو گلين خانىمىن گۇرەويدى
 كى بى اۇغلانا دۇلاق بزهيب وئرسىن او اوزدن چوخ عزيز سايلان بير كادولاردان
 حسابلناردى.

دۇلقلارين ماتريالى اطلسدن و تافتادان اۇلاردى. قۇل دولغىن قۇلا دۇلايدىقدان سۇنرا
 ۲۰يا ۳۰ سانتلىق ايپ ايله اۇنو باغلارديلار تا آچىلىپ يئره دوشمەسىن.

◀ قىچ دۇلاغى (پىتتاوا)

قىش فصلى؛ ايش چاغلارنى و بعضا خاص مراسىملەردە ايشلەنن بو گىيمىن ۱۰ دان ۱۵ سانىتى مترە كىمى ائنى بىر - دن بىر متر يارىما كىمى دە اوزونلۇغو اۇلار.

قىچ دۇلاغىن آياق تۇپۇغونان بعضا دىزە و بعضا دىزدن بىر قدر آشاغيا كىمى دۇلاردىلار.

دۇلاغىن ماترىيالى دۇلاق - دۇلايان آدامىن اقتصادى دورومونا باخاراق پارچادان گۇندن يا دا كى توكلو درىدن اۇلار.

پىتتاوانىن بىر باشىنا ۳۰ دان ۶۰ سانىتا قدر اوزونلۇغو اۇلان كىچى قزىلىندن اۇلان ابيدن تىكىلدىرى، دۇلاغىن آچىلىپ دوشمگى نىن قاباغىنى آلسىن.

قىش مۇسىمىندە قىچى سۇيوقدان ايش واقتىندا دا بۇجكلرىن و چۇر - چۇپون بدنه گىتمگى نىن قاباغىنى آلان بو گىيم نورمال واقتلار اوزون مسافەنى پيادە گئدن آداملارنى احتمالى قىچ بورخولماغى نىن دا قاباغىنى آلىر.

آذربايجانلىلار بو گون بو گىيمى گىيمەسەلەردە چوخ ائولەردە آتا - بابا يادگارى كىمىن قورونوب ساخلانىر.

◀ بىل دۇلاقلارى (قورشاق)

اۇن دان ايگىرمى سانىتى مترە قدر ائنى اۇلان قورشاغىن بىر متردن ايكى مترە كىمى اوزونلۇغو اۇلاردى.

قورشاغى بىر دب اۇلاراق قۇجالار بىللىرىنە باغلاردىلار.

قورشاقلارنى ماترىيالىنا باخاندا اۇنو باغلایان آدامىن تۇپلومدا اۇلان اقتصادى دورومونو دا باشا دوشمك اۇلارمىش، بىلەكى ان پولو آداملار ايىكدن بىل دۇلاغى تىكدىرردىلر، آما كاسىب آداملار اۇلچو و فۇرمو قۇرۇيارق اوجوزلو ماترىيادان اۇزلىرىنە قورشاق تىكدىرردىلر.

دئمك اۇلاركى بىل قورشاغى بو گونكو كىف و جىب نقشىنى يئرىنە يئتىردى.

راپور گزارش

- چۆمچه خاتین جیغا کندینده. رحیم قابل نژاد
- جشنواره استانی شعر روستا به گویش محلی.
- برگزاری مراسم آئین سنتی « قوزو قیرخیمی» در بیلاقات خاروانا
حسن رشتبر
- گزارش پنجمین نشست ماهانه فرهنگی ترکان در خطه خراسان
اسماعیل سالاریان
- یئنی نشر اولان اوغوزنامه آتالار سؤزو کتاببندان قیسا بیر بؤلوم
محرم پریزاد (سورگون)

چۆمچە خاتىن جىغا كندىندە رحيم قابل نژاد

آذربايجاندا هر ايل، باھاردا اكينچيلر و چوبانلار مختلف يوللار ينان الله دان ياغيش ايسترلر. اسكو شھرينه ياخين اسفنجان كندىندە اۆكوز قوربانليغي، تبريز، بستان آباد، هشترو شھرلري و اطراف كندلرينده «چۆمچە خاتين» مراسمي و «قاراداغ» ين بعضى بۆلگه لرينده ياخيندا اولان مصلی داغيندا، خاروانا بخشينده «نورسه» مراسمي و بعضى كندلرينده «هوبوللا» آدلى مراسم كنجيرمكله الله دان ياغيش ايسترلر.

مختلف ياغيش ايستمه مراسملرينين يوزده ۹۰ «چۆمچە خاتين» و «مصلی» مراسمدی. بو ايل «خواجه» بخشداری بو بخشين «بدوستان» بۆلگه سينه باغلى «جیغا» كندىندە «چۆمچە خاتين» و «مصلی» مراسمينى يئنى دن ديريتمك اوچون بير مثبت قدم گۆتوردی،

جیغا كندی غربی بدوستاندا «گۆیجه بئله» نئچه کیلومتر قالان «بیلوئردی» كندی ایله «خورمالو» جاده سی نین ۵ کیلومتر یولو وار، گۆزل جغرافیاسی دره بویو دائمی آخار چایی بوتونلوكله باغ- باغات و چیمنلیكدی، الله پیامبرلریندن «ارمیای نبی» حضرتلرینین اورادا مزاری وار. بو كندین صفالی بیر بابلاقدا یئرلشیب، یایدا هاواسی سرین اولار و قان ایستی، محبتلی ملت ی وار، «بوم گردی» آدلانان قوناقلارا ائو حاضیرلانیب و بیر مسافره هر نه لازم اولسا فراهم اولونار. تبریزدن اهر اوچ یولوندان ۶۰ کیلومتر آراسی وار. جمعه گونو ۹۷/۲/۱۴ سحر ساعت ۸ دن «چۆمچه خاتین» مراسمی «جیغا» دا كئچیریلدی.

كندده بیر حرمت صاحبی اولان خانم الینه آغاجدان اولان «چۆمچه» آلیب، اللرینه ایکی داش آلمیش اوشاقلار اونون دالیسیجا دوشوب قاپیلاری چالار، ائو صاحبی قاپینی آچاندا «چۆمچه خاتین» بو دؤرد بیتى شعرى اوخویار.

(چۆمچه خاتین نه ایستر

الله دان یاغیش ایستر

الی- قولو خمیرده

بیرجه قاشیق سو ایستر)

ائو صاحبی چۆمچه نین ایچینه سو تۆكر و چۆمچه خاتین باشی نین اوستوندن سو بو گۆیه سپر و سو اوشاقلارین باشینا یاغار، داها ائو صاحبی بیر آز یارما، نوخود، مرجی و هر هانسی آش بیشیرمك ملزمه سینى چۆمچه خاتینا وئرر، بو حالدا اوشاقلار داشلاری بیرى- بیرینه ووراراق اؤز هاوا ایله بو شعرلری اوخویا- اوخویا او بیرى قاپییا ساری یولا دوشرلر

(چاخ داشی چاخماق داشی

یاندی اورگیمین باشی

پیر داغی نین بولودو

كاسییلارین اومودو

الله بیر یاغیش گؤندر

آرپا- بوغدا قورودو)

بوتون ائولری دولانیب و ییغدیقلاری دن- دوشله آش بیشیریپ پایلنار.

بو ایل احیا اولان مراسملردن بیرى ده مصلايا چيخماق ایدی: کند اهالیسی بیرلیکده آياق یالین «پیرلی» تپه یه چیخدیلار. قویون سورولرینی قوزو سورولرینه یاخینلادیلار، قوزولار اؤز آنالارینی گۆردوکده آنا - بالا بیر- بیرینه یئتیشسین دئییه مله مگه باشلادیلار، سوت امر اوشاقلاری دا نچه لحظه آنالاریندان اوزاقلادیلار، اولار دا آغلاماغا باشلادیلار، اهالی الله درگاهینا یالواریب، بو قوزولار و سوت امر اوشاقلارین حرمتینه یاغیش نعمتیلرین یاغدیرماسینی ایسته دیلر. سونا قوربانلیق کسلیب، یاغیش دوعاسی اوخوناراق ایکی رکعت حاجت نامازی قیلیندی. مراسم آش پایلانماق ایله سونا چاتدی.

بو مراسملری چوخلو قوناقلار و مسئوللار استقبال ائتدیلر، کند اهلی ایسه وار گوجلریله چالیشدیلار بو کۆلکو مراسمی یاخشی شکیلده یئرینه یئتیرسینلر.

بو مراسمه استاندارین معاونی استاد رحیمی، اهر- هریسین مجلسده اولان نمایندسی عبدالهی، هریس فرمانداری و خواجه بخشدارینین حضورلاری واریدی. بوتون قوناقلار جیغائین آشاغی محله سینده اولان مسجدینده ناھارا قوناغیدیلار، بو مراسمه یاناشای معلم گونو، طبیعتین سالم سازی گونو، شورا گونو ده عزیزلندی. بو گون خواجه بخشی نین آشیقلاری دا مراسمه داھا آغیرلیق وئردیلر. آشیق سخاوت ۱۲ یاشیندا آذربایجانین افتخاری اؤز هنری ایله ماراقلاندیردی.

ائل بیلیمی فیس بوک صحیفه سیندن.

جشنواره استانی شعر روستا به گویش محلی

اولین جشنواره استانی شعر روستا به گویش محلی در تاریخ ۹۷/۴/۱۴ با حضور مدیر کل فرهنگ و ارشاد اسلامی استان مرکزی (اراک) و معاونان و کارشناسان فرهنگی و ادبی این اداره کل، نماینده مردم شازند در مجلس شورای اسلامی، مدیر کل دفتر امور روستایی و شوراهای استانداری مرکزی، فرماندار، بخشداران و جمعی از مسئولان اجرایی شهرستان شازند و با حضور گسترده دانشجویان، مردم و علاقه‌مندان به فرهنگ مردمی در روستای «غئینر» واقع در بخش مرکزی این شهرستان برگزار شد.

رئیس اداره فرهنگ و ارشاد اسلامی شهرستان شازند و دبیر نخستین جشنواره استانی شعر روستا به گویش محلی گفت: در این جشنواره ۶۹ نفر از شاعران استان مرکزی از شهرستان‌های اراک، شازند، زرنديه، ساوه، تفرش، کميجان، دليجان، محلات، خنداب و خمين شرکت کردند.

مسعود عظیمی تعداد آثار رسیده به دبیرخانه جشنواره را ۱۳۸ اثر عنوان کرد و افزود:

- پس از بررسی آثار توسط هیأت داوران متشکل از اعضای هیأت علمی دانشگاه پیام نور شازند پنج اثر به عنوان آثار برتر و پنج اثر دیگر به عنوان آثار برگزیده انتخاب و صاحبان این آثار با دریافت تندیس و لوح ویژه جشنواره، مورد تجلیل قرار گرفتند.

ر این جشنواره تعدادی از شاعران منتخب به ارائه آثار خود به زبان‌ها و گویش‌های شازندی، ترکی سربندی، وفسی، تاتی، راجی و شاهسونی پرداختند.

امیر مولوی و علی رضائی از اعضای «اثر بیلیمی» به رتبه برتر این جشنواره دست یافتند.

گفتنی است شهرستان شازند آخرین نقطه اختلاط زبانی و قومی فارس، لر، لک و ترک در استان مرکزی است و با برخورداری از ۲۱۴ روستای دارای سکنه دومین شهرستان کشور از نظر تعداد روستاها بعد از شهرستان میانه است. بیش از ۶۵ درصد جمعیت این شهرستان در روستاها سکونت دارند که میانگین کشوری در این شاخص ۳۰ درصد است.

♦ در بخش برتر همایش ۵ اثر مورد تقدیر قرار گرفت.

آقای محمدابراهیم مطیع از شهرستان زرندیه
 آقای امیر مولوی از شهرستان اراک
 آقای هرمز احمدی از شهرستان شازند شهر شازند
 آقای سیدمهدی سجادی از شهرستان کمیجان
 آقای مجتبی صابری از شهرستان تفرش

♦ در بخش تقدیر همایش ۵ اثر مورد تقدیر قرار گرفت:

آقای ولی اله صابری از شهرستان زرنديه
آقای علی رضانی از شهرستان ساوه
آقای غلامعلی یادگاری از شهرستان خنداب
آقای عبدالله یوسفی از شهرستان دلیجان
خانم مریم عبدی از شهرستان شازند

♦ در بخش ویژه همایش (لالایی ها و عاشقانه های روستا) ۳ اثر مورد تقدیر قرار گرفت:

آقای محمدتقی محیط از شهرستان ساوه
آقای مسعود بمانی از شهرستان شازند شهر شازند
خانم بتول گاپله از شهرستان شازند شهر هندودر

برگزاری مراسم آئین سنتی « قوزو قیرخیمی» در ییلاقات خاروانا حسن رشتبر^۱

در روز پنجشنبه مورخه ۹۷/۵/۱۱ مراسم سنتی قوزو قیرخیمی در ییلاقات خاروانا با حضور اهالی منطقه، گردشگران، خبرنگار رادیو تبریز و مستندساز به همت بخشرداری خاروانا، اداره میراث فرهنگی شهرستان ورزقان و اعضای شورای اسلامی شهر خاروانا برگزار گردید. این مراسم که همه ساله به صورت سنتی و مردمی برگزار می‌شود، امسال با تلاش شورای شهر خاروانا، به صورت رسمی برگزار گردید تا این مراسم به صورت یک آئین سنتی شهر خاروانا به همگان معرفی گردد و زمینه برای جذب گردشگر و ثبت ملی اینگونه مراسمات فراهم گردد. در این مراسم همه ساله، همه اهالی شهر به ییلاق دعوت می‌گردند و در یک روز مشخص این مراسم سنتی برگزار می‌شود. چند روز قبل از این مراسم، بره‌ها در محل رودخانه‌ها و برکه‌ها کاملاً شستشو داده شده و سپس در یک روز مشخص، توسط افراد حرفه‌ای، پشم چینی می‌شود که اصطلاحاً به آن قوزو قیرخیمی می‌گویند. همه مهمانان که به ییلاق دعوت شده‌اند با خود میوه و یا شیرینی و حتی کله قند با خود به ییلاق به عنوان سوغات می‌آورند و ساکنین ییلاق نیز در زمان بدرقه مهمانان، با یک «سَرْمَه» آنها را راهی خانه‌های خود می‌کردند. «سَرْمَه» عبارتست از یک کاسه بزرگ ماست گوسفندی همراه با قشماق که بر روی کاسه دستمالی می‌بستند و این دستمال بستن را سَرْمَه می‌گفتند. در کنار این‌ها آشپق‌های محلی به خواندن ترانه‌های محلی با حال و هوای ییلاقی و دامداری اجرا می‌کردند. جوانان نیز در کنار آنها به اجرای بازی‌های

۱- متولد ۱۳۴۷، متولد شهر خاروانا، عضو شورای شهر خاروانا، عضو شورای اسلامی شهرستان ورزقان و عضو شورای استان آذربایجان شرقی، رئیس کمیسیون صنعت معدن و گردشگری شورای اسلامی استان آذربایجان شرقی، سابقه دو دوره شورای اسلامی خاروانا دوره دوم و دوره پنجم.

بومی و محلی می‌پرداختند مانند «قئیش قاجیتدی» «اویدورما» «چیلی - چیلی»، «آشیخ اویناماق» و سایر بازی‌های بومی و محلی و سنتی.

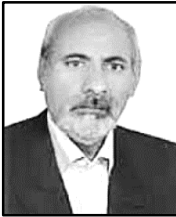
مراسم جشن دیروز، توسط جناب آقای نصیری گزارشگر رادیو تبریز با انجام مصاحبه‌های لازم با افراد حاضر در محل جشن، گزارش‌گیری شد تا از طریق رادیو تبریز و برنامه‌های «آخساملار» و «اٹل سؤزو برنامه‌سی» به اطلاع هم‌استانی‌های عزیز برسد.

همچنین دیروز در این جشن، آقا نوید صدیقی، کارگردان، فیلمساز، ساخت مستند «زندگی عشایری در بیلاقات خاروانا» را فیلمبرداری کردند تا این فیلم را در جشنواره‌ها ارائه کنند.

در کنار این مراسم جوانان منطقه به اجرای بازی بومی محلی «اویدورما» پرداختند و گزارش صوتی آن توسط خبرنگار محترم رادیو ضبط و در رادیو تبریز پخش خواهد شد.

در ادامه این برنامه‌ها، گزارشگر رادیو به اتفاق آقای قابل‌نژاد مردم‌شناس، رشتبر و مداحی عضو شورا و آقای زارعی از کارشناسان فولکلوریک آذربایجان، از بیلاق قره‌قیه خاروانا بازدید و خبرنگار رادیو، با ساکنین آن بیلاق مصاحبه‌های لازم را انجام دادند تا در رادیو تبریز پخش گردد.

گزارش پنجمین نشست ماهانه فرهنگی ترکان در خطه خراسان گزارشگر: اسماعیل سالاریان

اهداف برگزاری جلسات و نشست فعالین فرهنگی ترکان در خطه خراسان بزرگ: به منظور حمایت؛ احیا و ارتقا زبان و فرهنگ ترکان خراسان شامل (رقص؛ صنایع دستی قالی- گلیم- لباس سنتی- موسیقی مقامی) و استعداد یابی و دیدار پیشکسوتان و بیداری آگاهی ترکان نسبت به تاریخ و فرهنگ و داشته‌های دیرینه خود در خراسان بزرگ از ابتدا سال ۱۳۹۷ در هر ماه بنا به دعوت ترکان شهرهای مختلف فعالین فرهنگی و ادبی اقدام به برگزاری نشست در یکی از شهر می‌نمایند.

در این نشست‌ها بنا به نیاز و موقعیت اقدام به برگزاری سخنرانی؛ شعر خوانی؛ معرفی کتاب ترکی؛ معرفی صنایع دستی؛ لباس های سنتی؛ بررسی اشعار شاعران ترک معاصر و قدیم و حمایت از هنرمندان ترک می‌شود.

در این نشست‌ها از شاعران؛ نویسندگان؛ فرهنگیان؛ بخشی‌ها و خوانندگان ترک و دیگر علاقه‌مندان به زبان و فرهنگ ترک در سراسر خراسان بزرگ دعوت بعمل می‌آید. در تمام این نشست سخنرانی و اشعار تماما به ترکی بیان می‌شود. در لابلای برنامه بخشی‌ها اقدام به اجرای مقام ترکی می‌نمایند.

در زیر گزارش پنجمین نشست فرهنگی ادبی تورک‌های منطقه خراسان در شهر زیبا و همیشه تورک بجنورد آمده است.

در این جلسه که به همت فعالین فرهنگی تورک صورت گرفت از دست اندرکاران صدا و سیمای اترک، شورای شهر بجنورد، شاعرین، نویسندگان و خوانندگان دعوت بعمل آمد.

این نشست با خوشامدگویی به حضار توسط سرکار خانم سعادت‌مند و شعر ترکی زیر (ص ۱۸۰ مثنوی ترکی یوسف و زلیخا) شروع شد.

زلیخا دندی : هانی او صبر و طاقت.
که سندن آیری دورسم بیرجه ساعت.
جانیم چیخماقدادیر رحم ائيله ای جان!
که جانیم باشینگه مینگ دفعه قربان!
یوره گیمدن اگر اولسئیدینگ آگاه،
منه رحمینگ گلوردی گاه و بی‌گاه.
غریب جانیمه نه اودلار دوشوبدور،
یانرم من سнга خوشلار دوشوبدور.
غمیم یوک - یوک ییغلمیش غصه، چوخ - چوخ،
غریبم نئيله ییم بیر غمخواریم یوخ.
منیم دردیم چوخ اولمیش ائيله درمان،
یاخیننن حسرتینگدن وئره ییم جان.
منه رحم ائيله گین زار و غریبم،
وصالینگدن گل ائتمه بی نصیبم.

اسماعیل سالاریان ضمن بیان لزوم جمع‌آوری مثل‌ها و داستان‌های خلقی با ذکر نمونه‌ها اشعار زیر را قرائت نمودند (مثنوی ترک یوسف و زلیخا ص ۱۶۲) :

یارب اولا تاپولا سرو خرامانیم منیم
گلسه یانیمه اوتورسا ماه تابانیم منیم
سنی گوردوم قارداشیم یادیمه دوشدو ای عزیز
سنی چوخ اوخشاریدی خورشید تابانیم منیم
آیتورور سن که سنه قارداش دئیرم تا زنده‌ام
هانی قارداشیم تا گرک اولا دلداریم منیم
قارداشین یئرینی توتماز هئچ یار مهربان
هانی قارداش تا اولا دلداریم منیم
یوسفینگ قارداشی گوردو چونکی قارداش یوزینی
مظلوم بیچاره دئیر گلمه‌دی سولطانیم منیم.

جناب آقای جمشید گریوانی شورای شهر بجنورد نیز با نطق سخنانی به محجور ماندن زبان و فرهنگ ترکی در این منطقه اشاره کردند. ایشان در بخشی از سخنان خود فرمودند: ایشان ضمن خوش آمدگویی به خواننده، شاعران، نویسندگان، نوازندگان و بقیه حضار در جلسه از تشکیل جلسات فرهنگی تورک‌ها در خراسان بسیار شادمان و خرسند شدند. ایشان بیان داشتند در خراسان چه در رسانه چه در حوزه فرهنگ در حق تورک‌ها بسیار بسیار اجحاف و ظلم شده است.

عضو شورای شهر بجنورد بیان داشتند همان‌گونه که خراسان تشکیل شده است از اقوام مختلف (تورک، کورمانج، تات، تورکمن، فارس و...) (ضمن محترم شمردن همه اقوام در خراسان لکن از نادیده گرفتن و اجحاف در حق تورک‌ها در خراسان بسیار ابراز تاسف کردند!

ایشان ابراز داشتند فرهنگ تورک در خراسان به صورت کاملاً برنامه‌ریزی شده و به نرمی و شیب ملایم رو به نابودی قرار گرفته است.

درحالی که این فرهنگ (موسیقی، رقص، آداب و رسوم و گلیم) تورک به نام قومی دیگر (کورمانج) به صورت یک برنامه منظم در حال ارتقاء و اوج گرفتن است!

آقای گریوانی گفتند در خود منطقه ما گریوان مادرم پالاس، جاجیم، قالی و قالیچه تورکی می‌بافتند و گریوان مرکز این دست بافته‌های تورکی در منطقه بود، لکن این دست بافته‌ها اکنون بنام کورمانج و سفره کوردی ثبت میشود! چرا در حق مردم مظلوم تورک در خراسان ظلم می‌شود...!

ایشان در این جلسه قول دادند از فرهنگ تورک در جلسه فرهنگی شورای شهر بجنورد دفاع کنند و حمایت لازم را جهت برگزاری همایش بزرگتر دیگری در شهر بجنورد انجام دهند.

جناب بلال زورآبادی از جوین اقدام به خواندن اشعاری با مطلع زیر نمودند:

دوروب آقوشکه یاننده، گزنده عالمی نازی
یقین بیللم قرار آلمیش، گجه گیندیزدن آوازی

سرکار خانم حکم‌آبادی نویسنده کتاب افسانه‌های گلین علاوه بر نقل داستانی ترکی در ادامه به معرفی کتاب خود پرداختند. ایشان فرمودند: در کتاب گلین باجی ده تا سئریچک

نوشتم که از زبان پدر ترکم به ترکی شنیدم ولی بفارسی منتشر نموده‌ام. سریچک‌ها یا همان افسانه‌های خلقی از منطقه‌ی جوین هستند و از بخش، عطا ملک حکم آباد می‌باشند. در پایان کتاب ضرب‌المثل هم نوشتم و یک کتاب دیگری نیز با نام محمدنام و مچ بند طلا نوشته‌ام. این کتاب دو افسانه‌ی شیرین دارد. یکی درباره شاه‌عباس است و دیگری قصه طاهر میرزا و زهره خانم است.

در بخشی از این نشست جناب کریم معینی در باره ریشه‌یابی کلمات چنین سخن گفتند:

چون زبان پدر و مادری‌ام، ترکی بوده، حتی در زبان رسمی‌ام، یعنی فارسی حکم صادر نمی‌کنم، تاچه رسد بزبان عربی! اما از آنجا که در زبان مادریم به اصل اثبات شده و یقینی در ریشه و معنا و مفهوم کلمات رسیدم، بنظرم قانونی در همه‌ی زبانها وجود دارد که...

هر کلمه در زبان مادری و اصلی‌اش، از هدف و کاربرد و صفت بارزی، ریشه و معنی گرفته که حضرات فرهنگستان باتوجه به محدودیت‌های زمانی، فکری و...، همه کلمات را معنای ریشه‌ای و حقیقی نکردند، گاهی نه تنها در کلمات بیگانه، بلکه در کلمات فارسی هم مطابق عُرف و نظر عوام عمل کردند! مثلاً کلمه برنج را، نام محصول کشاورزی، بیابان را سرزمینی خشک تلفظ کرده، نوح، موسی، مریم و محمد و حسین، زینب و کلثوم و... را ناقص و فقط بعنوان نام پیامبر! (پیام آور) و... معنی نمودند... کلماتی مانند پدر و مادر و پسر و دختر را معنی نکردند، درحالی‌که...

بیابان = «بی آب آن» است

برنج = «به رنج» است

نوح = «ملوان و کشتی ساز»، چون آقا کشتی ساز بوده. . .

موسی = موشی = از آب گرفته شده. . . (عبری)

مریم = ماری = مری = دوشیزه، بکر، دختر، . . و ویرجینیاست، بقول ترک‌ها: قیز و قیزیل

و قیرمیز و با حیا و شرم است!

محمد = حمد گو و قدرشناس و ستوده بوده و شده. . .

حسین = حسن کوچولو، خوب کوچک بوده و. . .

زینب = زین آب = خوشگل بابا. . . چون ایشان خوشگل بوده

کلثوم = تپل و چاق، چون ایشان گونه‌های تپل داشته!

گول = لبخند حالتی از گیاهان که شکفته، شکوفا، باز شده و لبخند می‌زند، برخلاف غنچه

که یعنی بسته، ریشه ترکی دارد!

کلمه عربی قربان به اشتباه فدا شدن معنی شده، در حالیکه در زبان اصلی بمعنی قُرب و

عزت و نزدیک شدن است.

کلمه وضع، پست و ذلیل

معنی شده، در حالیکه در اصل

کسی که خودش را کوچک

می‌داند است و باید فروتن معنی

شود.

کلمه بخیل در ایران به غلط

חסود معنی وعرف شده،

در حالیکه در اصل خسیس کاربرد

دارد و. . .

❖ کلمه کانگورو با نفهمی

مطلق! انتخاب و نامگذاری شده؟!!

چون این کلمه در زبان اصلی اش

بمعنی نفهمیدن است؟

یعنی دو نفر انسان دانشمند، چون زبان مادری همدیگر را نفهمند! نفهمیدید؟! نام حیوان بیگناهی را نفهم نامیدند؟...

در بخش دیگر از برنامه آقای مهنانی مجری توانمند برنامه‌های ترکی شبکه اترک نیز سخنان بسیار تاثیر برانگیزی من باب ترک‌ها و زبان و فرهنگ ترکی بیان کردند.

همچنین در این هم‌نشینی از یکی از البسه سنتی ترکان خراسان و پالاس‌های ترکی منطقه خراسان رونمایی شد و در مورد آنها توضیحات جامعی ارائه گردید.

آقایان سراج اکبر، محمد حصاری، علی ملاجردی اشعار ترکی خواندن. جناب رسول محمدیان از خوانندگان ترک خراسان که برنامه‌های خود را در مجالس تماما به ترکی اجرا می‌کنند به ایراد سخن پرداختند.

همچنین در قسمت نوازندگی و خواندن مقام شاه‌ختایی توسط بخشی‌های جوان آقای سلیمیان (گرویانی) و احمدی به اجرای موسیقی و خواندن مقام شاه‌ختایی پرداختند.

يئنى نىشراولان اوغوزنامە آتالار سۆزۈ كتايبىندان قىسا بىر بۇلوم كۆچۈرۈپ يئنى آرتىر مالارلا سەھمانلايان: محرم پىرىزاد (سورگون)

«أل - ف»

(آ - آ - إ - اؤ - او - اؤ - اى - اى) (a - ə - e - o - ö - u - ü - ı - i)

- ۱. آبدال اول، سنى گۇرن دلى سانسون.
- ۲. آتالارون سۆزى قرانا گىرمز، اما قران يانينجا يالين - يالين ياليشور.
- ۳. آت اتودن اوليجاق اؤگدول اولماز.
- ۴. آت بولونار، آير بولونماز.
- ۵. آت بىنن دىر، قىليج قوشانانين دىر.
- ۶. آتدا آياق گرگ، ايتده قوبروق گرگ.
- ۷. آت دؤشوردوگى وقت تيمار گرگدير؛ كؤشك دؤشوردوگى وقت تيمار گرگدير؛ ائشك دؤشوردوگى وقت قازما گرگدير.

-
۱. آبدال، اورتا عصرلرده يۇخسول و درويش ساياغى، حيات كىچىرلرە دئىيرمىشلر، بعضى تديققاتچىلار ابداللارنى خصوصى اتيك قروپ حساب اندىر! ص. ع.
 ۲. همين آتالار سۆزۈ، اورخان شايىق گۆك يايىن (دەم قورقود كىتاپى، استانبول، (۱۹۷۳) آدلى اثرينده. (بوندان سونرا تديققاتچى نىن آدى اختصارلا: (اوش) يازىلاجاق) دده قورقودا عاييد اندىلن نمونلر سياهى سىندە وئىرلىب. لاکين جملە نىن ايکىنجى حىصەسى (اوت قران يانينجا، يالين - يالين ياليشير) شکلىندە گىتمىشىدیر. اوغوزنامەدە ايسە (اوت) سۆزۈ عوضىنە (اما) سۆزۈ آيدىن اوخونور. ص. ع.
 ۳. يعنى «آندان، كؤشكدن يىخىلاندا، معالجه لازىمدىر؛ ائشكدن يىخىلاندا ايسە، قازما - كولونگ گرگدير، دئمك، ساغالماق غىيرى - مومكوندور يعنى؛ ايکى باشلى كولونگ ايله قىير قازماليسان». ص. م. پ.

- آت كيمين، ... كيمين؟
- آت موراددير.
- آت يئرینه ائشك باغلاما.
- آت، قيرق قيراو ائيمده تۇبار.
- آتا- آنا وئردوگى كۇنوللو، تانرى وئردوگى دۇيولمقدور.
- آتا باقما تۇنا باقما، جانا باق
- گير كۇنول ايچينده كى سولطانا باق.
- آتا بينمك، جان اوستونده جان بسله مكدير.
- آتا صنعتى اوغولا ميراندير.
- آتا نه منزىل.
- آتاسى اۇلن اۇكسوز قالماز، آتاسى اۇلن اۇكسوز قالور.
- آتالار «آت قالدى» دئميشلر، «قۇلايدى اۇلا» دئميشلر. «آت اوچدى» دئميشلر، «تورى ايدى اۇلا» دئميشلر. «آر قالدى» دئميشلر، «تول عۇورت اوغلى ايدى اۇلا» دئميشلر. آتالار «دوشمان گلدى دئميشلر، آل اتلو آلنىندا ساقارو قىلىنچ لاشسون» دئميش. ^۱
- آتالار «بابام اۇلدى، ايش باشينا دوشموش» دئميشلر؛ «آنام اۇلدى، اۇكسوز اولموشسان» دئميشلر؛ «اوغولم اۇلدى، يوره گينه اوق توقونموش» دئميشلر؛ آما «قىزيم اۇلدى، خرجدن قورتولموشسان» دئميشلر؛ عۇورتيم اۇلدى، دۇشه گين يئنى لئميش» دئميشلر. ^۲
- آتالار آيتميش: «حق تعالى مۇسلمانلاردين عُربت ده خستەلىق دَن و ييگيدلىك ده اۇلومدن و پيرلىك ده يوخسوللوقدان ساقلاسون». ^۳

۲. (اوش)دا، همين جملەلرلە، مضمونجا ايغون گلن نمونەلر اوغوزنامەدن هم سیرالانما، هم دە بعضى سۆزلرە گۆرە فرقلئير. يعنى: «آتالار دوشمان گلدى، - دئميشلر، آت(۴) اتلو آلنىندا ساقار قىليجلاسون، - دئميش؛ بير آت اوچدو، - دئميشلر، آل آت، دور اۇلا، دئميش؛ آر قالدى، - دئميشلر، دول آورات اوغلى دى اۇلا، - دئميش». گۆرۈندۈيۈپ كېمى اوغوزنامەدە كى تورو ات آدى عوضينە (اوش)دا، آل آت آدى وئرىلميشدير. تورى ات آدينين كىتاب ددە قۇرقود دا، دورو آيغير كېمى ايشلەندىكى معلومدور. يقين كى، كۇراوغلۇ داستانينداكى دور آت، آدى دا، دورو سۆزو ايله عىنى منشاڭدندير. (ياخ: ا، اى، عزىاؤو: «قىرات» و «دورأت» سۆزلرينين ائتمولوگىياسى- تورك ديللرينين لئكسيك- مۇرفولوژىيا قورولوشو (علمى اثرلرين تئماتيك مجموعهسى)، باكى، ۱۹۸۱، ص ۹۷-۱۰۴). ص.ع.

۳. همين جملەلر (اوش)دا، عىنىلە تکرار اولونور، لاکين (اوش)دا، علاوه اولاراق: «قۇنشين اۇلدى، دئميشلر، تانيشيق چون گئتميش، - دئميش» جملەسى ايشلنميشدير. ص.ع.

۶. (اوش)دا، بوآتالارسۆزونون مضمونو ايله سسلەشَن، بئله بيرنمونه واردير: (قورولوق خستەلىغىلە، قۇجالىق يوخسوللۇغو، زيياده مشكل ايميش. حق- تعالى كيمسە يە مينيتمەسون). ص.ع.

کتاب تانیتیمی

- اوغوزنامه. صامت علیزاده. کۆچورن: محرم پریزاد (سورگون)
- اساطیر تورک. پرفسور موراد اوراز. ترجمه: روح‌اله صاحب‌قلم

اوغوزنامه

يازان: صامت عليزاده

كۆچورن: محرم پريزاد (سورگون)

آذربايجانين آشار- داشار فولكلور خزينه-سينده «اوغوزنامه، اوغوز آتالار سؤزو و ضربالمثللى» ايشيق اوزو گوردو. بو اثر صامت عليزاده نين چاپاسى ايله كيрил الفباسيندا يازيلاركن، آذربايجان ادبيات و فولكلوروندا دا يانمادان قلم چالان استاد «محرم پريزاد (سورگون)» جنابلارينين زحمتى ايله كۆچورولوب، يئننى آرتيرمالارلا سهمانلانيب، ۲۳۵ صفحه ده ۱۳۹۷- جى ايل ماراغادا «مكتب استوند» ناشرى طرفيندن نشر اولونوب، كتابين ديري ۱۵ مين تومندير. بو اثرين حاقيندا كتابين گيريش بۇلوموندن قيسا سۇزلر:

اوغوزنامه، اوغوز آتالار سؤزو و ضربالمثل لردن عبارت بير مجموعه دير. بو اثرى عرب الفباسيندا توپلايان محمدعلى آدى مۇلف، أمثال محمدعلى و يا مجمع الأمثال محمدعلى كتابى نين عنوانيندا اؤز آدينى دا گتيرميشدير، لاکين ايلک مۇلفى يعنى؛ محمدعلى نين اؤزونو تانيتديرماغا هئچ نه معلومات آده يۇخدور.

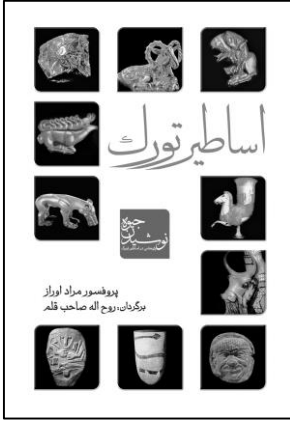
بونو قيد ائتمک لازيمديركى اوغوزنامه هم اسلامدان اؤنجه هم ده اسلامدان سونرا بوتون تورک دونياسيندا ايشلديلىن آتالار سؤزونون بير قيسمينى احتوا ائدير و بير مى سند کيمى قيمتلىر، بونا گؤره كى اولو بابالاريميز يوز ايل لر بوندان اؤنجه مدنى - تاريخى و ادبى ياشايشلاريندا دؤنه - دؤنه مثل لر خزينه سيندن: تاپشيريقي، دليل، اويود، عزيزله مه، حتى حربه - زوربا و آتماجا کيمى نمونه لر گتيرمکله اؤز داهيلرينين پوزولماز ياسا کيمى يول گؤستريجي سؤزلريندن فايدالانميش و اونلارى گؤز بېگى کيمى قورويوب، نسيل دن نسيله،

سینه‌دن سینه‌یه دیلدن دیله گزدریب، بیر امانت کیمی بیزلره چاتدیرمیشلار. بو زامان وگله‌جکده ده بۇیله اولمالیدیر.

ایندی ایسه اۆزگه قووم‌لارلا قارداش واری کئچینیپ و اولنلارین کولتور و ملی وارلیغینا حرمتله باخارکن، اۆز ملی وارلیغیمیزی قوروماغا، کئچمیشی میزی آرتیق تانیماق و صاباحکی نسیل لریمیزه چاتدیریب تاپشیرماغا، اوغوزنامه کیمی آسکی منبعیره دقت نظرله باخیب فایدالانماق داها لازیم‌دیر، چونکو بو کؤهنه‌لمز و اونودولماز و قیزیل سویو ایله یازیلماغا لاییق اولان آتالار سۆزو بعضی اویدورما تاریخلره جواب اولاراق تکرارلا یازیلیب - یاییلماسی، گنجلریمیزی ده زنگین تاریخیمیزله داها آرتیق تانیش ائده‌جکدیر.

حرمتلی اوخوجولار! تقدیم ائتدیگیم بو حاضری اثرده ۱۸۶۳ اوغوز آتالار سۆزو و ضرب‌المثل، ۱۴۰۶ معنا اولونموش لغت، ۱۳۱ قیسا شرح و ایضاح و آذربایجان فولکلوروندا بوگونکو ایشلک ضرب‌المثل لردن ده ۱۷۲ نمونه آتک یازی کیمی گلیبدیر. دئمک اولارکی بو کتاب ییغجام صورتده، ۲۰۰۰- دن آرتیق آتالار سۆزو و ضرب‌المثل لری احتوا ائدیر.

اوغوزنامه‌نی کۆچوروب و بو صورت ده سهمانلاییب حاضیرلاماغا، سۆزلوک بؤلومونده صامت علیزاده کۆچوردیو اوغوزنامه‌دن علاوه میزا مه‌دی خان استرآبادی‌دن سنگلاخ، محمود کاشغری‌دن دیوان لغات‌التّرك، محمد آغا‌کای‌دان تورکجه سۆزلوک، پروفیسور بیات‌دان اوغوزنامه (امثال محمدعلی)‌دن سۆزلوک بؤلومو و شفاهی خلق ادبیاتیندا دا، محرم پریزادین چاپ اولمامیش سولدوز بؤلگه‌سی، فولکلور خزینه‌سیندن، دؤنه- دؤنه بیر قاینق کیمی آرتیقجا فایدالانیلیب.

اساطیر ترک

نویسنده: پروفیسور مراد اوراز
ترجمہ: روح الہ صاحب قلم

مترجمین اؤن سؤزوندن خلاصہ

انسانین جمعی بیلینجسیزلیگی نین گئیش لیگی قدر اولان میفیک دونیاسی، اونو آنلادانلارین دوشونجه و اوچوش اوفوقلری یاردیم ائتدیگی قدر، یاشام آنلاملاریندان دولودور. انسانین آرزولارینی افسانهلرده تجسم ائتدیرن بو فلسفی جنت انسانین یارانیش تاریخینه کیمی اوزانیر.

اسطوره لر بعضا انسانین اوتدوغو عقده لریندن، اینجیکلریندن، ساواشلاردان، وحشی طبیعت قارشیسیندا قورخوسوندان، ماغالارلر خاطیره لریندن، اولومدن، گؤمولمکدن، پریشان روحلاردان یا دا یاردیما جان آتان آتا- بابالاردان دئییر.

بعضا انسانین وارلیقدان اولان قاورایشیندان حیرتینی، ایلک تانریلاردان، یارادیجی قادینلاردان و چاره سیزلیگین آغیر یاتاغیندا دوغمدان دانیشیر.

بوتون بو آلقیلار اسطوره آراشدیرجیلارینی فیلسوفلارین یولونا چیراق اندیر. میفولوژی، معرفت بیلیملرینی آلتونا دؤنوشدورن اکسیردیر.

انسانین روحو و نیچه نین دئدیگینه گؤره، آنا سورونلار یول آچان، روح بیلیمچی لیگی، فلسفه و انسان یاشامی نین و اونون آنلامی نین آراییشی، بشرین تاریخی و آیین یازیسی،

اٲل بىلىمى و توپلوم بىلىمى، ادبىيات و اونون آلتون وارقلارى، ھامىسى مىفولوژى اولمادان اوچوشو بىلمەيىب، باشارمايان بىر قوشا بنزر.

ايگىرمىنجى يوزايلىن تانىنمىش اسطوره شىناسلار يىندان، مىرچا الياده (۱۹۸۶-۱۹۰۷م) اسطوره نىن ايشلأوينى انسانىن بوتون آنلاملى چالشمالار و آيىن لرى نىن اؤرنكلرى و اولگولرىنى تاپىب ايشىغا چىخارتماقدا بىلىر.

پروفىسور موراد اوراز (۱۹۸۱-۱۸۹۲ م) - يىن آراشدىرىب، يازدىغى «اساطير تورك» كىتابى توركلرىن انگىن اسطوره دونياسى نىن بىر يارپاغىدىر! بو كىتابدا التصاقى دىل لرى اولان ملتلىرىن تانىرلارى، دئولر و پرىلرىنىن باشقا كىتابلاردا اندر گؤرولن- آدلارىنا لغتنامه ساياغى اشاره اولونوب.

صاحب سلطان خانیمین ناغیل لاریندان:

سناور پادشاهین ناغیلی

یا خود (سناور گوله نئيله دی، گول سناوره نئيله دی؟)

سناور پادشاهین ناغیلنا بیر باخیش

علیرضا صرافى

صاحبسلطان خانیم خالقیمیزین دگرلی "ناغیل آنالاری"ندان ساییلیر. او دعوتلی اولاراق بیر نچه دفعه درنگیمیزه تشریف گتیریب و همین مناسبتہ چاقریلان قوناقلارا ناغیل سؤیله میشدیر. بوندان اول ده صاحبسلطان خانیمدان باشقا بیر ناغیل (اوج قارداشلار ناغیلی یا ملیک ممد ناغیلی) درگیمیزین ۹۶- جی ساییندا نشر اولموشدور. بورادا تقدیم اولاجاق ناغیل سناور پادشاهین ناغیلی دیر، کی باشقا آدا دا مشهوردور: گول سناوره نئیلهدی، سناور گوله نئیلهدی؟

آشاغیدا همین ناغیل حاقدای بعضی معلومات وئریله جک آما اوندان اول ناغیلین عمومی خصوصیتلرینی دستانلا ناغیلین مقایسه‌وی توتوشدورماسی ایله آچیقلا یا جاغیمیزدا فایدا وار دییه دوشونورم.

دستان و ناغیل حاقدای

بیلدیگینیز کیمی تورک خالقلارینین چوخ گوجلو دستان و ناغیل گلنه کلری وار. دستان و ناغیلین بنزریکلرین و فرقلی لیکلرینی مقایسه‌وی شکیلده آچیقلا ساق دییه بیلریک کی:

۱- دستان و ناغیل هر ایکیسی ده شفاهی خلق ادبیاتیمیزین ان ایری حجلمی

نمونه‌لری ساییلیر. (البته دستان ناغیلا گؤره داها بؤیوک حجمه صاحبیدیر)

۲- دستانداکی شخصیتلر تاریخده عموما وار اولان شخصیتلردیر و بللی زمان و مکانا

باغلانیرلار، حالبوکی ناغیللارداکی شخصیتلر عموما خیالیدیر و زمان و مکاندان

آسیلی دئییلدیر. دئییلدیر. (بونا استثالار دا وار یعنی بعضی ناغیللاردا دا تاریخی

شخصیتلردن سؤز گئدیر.)

- ۳- ناغیلدا اخلاقی بیر درس وئرمک آماجی وار، دستاندا خالقین کئچمیش تاریخی واراقلانیر.
- ۴- ناغیل نوعونه باشقا خالقلاردا دا راست گلمک اولور، آما داستان آنجاق تورک خالقلارینا مخصوص بیر ژانر ساییلیر.
- ۵- داستانلار نثر و نظم حیصه‌لریندن اولوشوب، سازین مشایعتینده اوخونار. ناغیل ایسه تامامیله نثر دیر، منظوم بؤلومو عموماً یوخدور یا وارسا دا قیسا شعرلر دیر و سازلا دئییل، معین هاوا ایله سولو آوازی کیمی ایفا اولونار.
- ۶- داستان و ناغیل سؤیله‌مک هر کسین ایشی اولماییب، معین مهارت و گوجلر حافظه ایستر. داستانی سؤیله‌مین اوستاد بیر عاشیق اولمالیدیر. عاشیقلار ایسه عموماً کیشی خیالاغینداندیر. ناغیلی ایسه ناغیلچی آنالار سؤیلر. البته بعضی کیشیلر ده گوجلر ناغیل سؤیله‌مه قابیلیتی وار، بونولا بئله اکثر ناغیلچیلار خانیمدیر.
- ۷- داستان سؤیله‌مین عاشیقلار یا توی مجلسلرینده یا دا قهوه‌خانالاردا داستان سؤیلرلر و بو ایشی معین موزدون قارشیلیغیندا گؤررلر. دئمک داستان سؤیله‌مک عاشیغین ایشی و پئشه‌سی ساییلیر. حالبوکی ناغیل سؤیله‌مک بئله دئییل، ناغیل سؤیله‌مین ناغیلی یاخین آداملارینا ائولرده دانیشار و بو ایش اونون پئشه‌سی دئییل داها چوخ ایلگی لنیب، سئودگی بیر مشغولیت دیر و ائشیدنلردن آلدیغی آلقیش اونا یئتیر.^۱

سناور ناغیلی نین اؤز تی

الی آچیقلیغی ایله فخر ائدن حتم پادشاه، حتم طئی آدلی باشقا بیر پادشاهین اوندان نئچه قات آرتیق سخاوتلی اولدوغون ائشیدینجه تعجب لنیر و بو حده سخاوتین سیرینی اؤیرنمک اوچون درویش پالتاریندا اونون قاپیسینا گئدیر، آنجاق حتم طئی سیرینی دئمیر و شرط قویور کی دمیرجی اسماعیلین سیرینی تاپیب اونا گتیرسه، او دا اؤز سیرینی آچاجاق. بئله‌لیکله بیر سیری آچماق ایسته‌مین داستانین قهرمانی ایکینجی بیر سیرین دالیسینجا گئدیر، آما او دا - عینی بیر شرطله اؤز سیرینی آچاجاق - دئییر! بئله‌لیکله حتم پادشاه بیر

۱- قئید ائتمک لازیمدیر کی بعضی پئشه‌کار قادینلار دا ناغیل دئیردیلر او جمله‌دن قدیم قاش آلان، بند سالان خانیملار گئندگی ائولرده بیر ناغیل باشلاردیلار، اکثراً ده ناغیلین چوخ شیرین یئرینده اونو پارا قویوب قالانین گلن سفر قالدیغی یئردن باشلیب دئیردیلر.

يا ايکى دئييل، بئش نفرين سيريىنى اؤيرنمهلى اولور. سون منزل سناور پادشاهين قاپيسى دير. سناور اونا قورخولو بير شرط قويور و دئير: - من سيريىمى بير شرط ايله دئيرم كى سونرا سنى اؤلدورم! - آنجاق او سناور پادشاهين ايندن قورتولماغى باجارير و بير-بير باشقالارينين يانينا گنديپ، سيرلرينى اؤيرنرک، حتم طئى يين قاپيسىنا گلير. اونون دا عجايب سيرينى اؤيرنير هم ده بو آرادا معلوم اولور كى حتم طئى اصلينده بير قيزدير. بو قيز دوزلوگو و صداقتينه گؤره بؤيوك ثروته صاحيب چيخيپ سونرا دا شاه اولوب، دستانين سونو همين قيزلا حتم پادشاهين ائولنمهسى و هر ايکى مملكته اورتاق صاحيب اولمالاريله سونا چاتير.

قئيد ائتمک لازمدير كى «سناور گوله نئيلهدى، گول سناوره نئيلهدى؟» آدلى ناغيل او تاي آذربايجاندا دا يايغين ناغيل لارداندير. اورادا دا سناورين اؤز ماجراسى همين بوردا سؤيلهئن ماجرايا چوخ ياخين و بونلار عيني ناغيلين ايکى واريانتي سايىلا بيلير، آنجاق ناغيلين عمومى قورولوشوندا حتم پادشاه، حتم طئى، دميرچى اسماعيل، سو کورکلهين جوان و بو کيمى شخصيتلره راست گلينمير. اورادا مليک جومشود و مليک ممد کيمى باشقا تيپلردن سؤز گئدير.

ناغيلدا اولان بعضى خصوصيتلر

- ۱- سناور ناغىلى مرکب بير ناغيلدير. بورادا آچيلماسى لازيم اولان آلتى سيرين داليسندا آلتى ناغيل وار. حتى بو آلتى ناغيلين بيرينده ايکى باشقا ناغيل دا يئرلشيپ. دئمهلى اصيل سناور ناغىلى يله بيرليکده جمعى دوققوز ناغيلين کمپلکسى ساييليردير.
- ۲- خالق ناغيل لارى ايچينده سناور ناغىلى ايرى حتملى ناغيل لاردان بيرى و بلکه ده ان ايريسى ساييلير. همين اعتبارا گؤره بونو "ناغيل لارين ناغىلى" آدلانديرساق هئچ ده يانيلماميشيق.
- ۳- خالق ناغيل لاريندا اولدوغو کيمى بورادا ناغيل لارين هانسى زماندا و هانسى مکاندا اوز وئردىگى معلوم اولمور. دئمک زمان و مکاندان آسيلي دئييل، حادثه لر افسانهوى و ميتيک بير فسادا سير ائدير. سناور ناغىلى سئحيرلى وارليقلار و اسرارانگيز ماجرالارلا دولودور.

- ۴- ناغیل حتم پادشاهین سارایندان باشلانسا دا بوتون ماجرالار سارایدان چوخ اوزاق یئرلرده باش وئیر. ناغیلین سونوندا قهرمان هم آختاردیغی سیرّی تاپیر، هم ده قونشو اؤلکه نین شاهی اولان بیر قیزلا ائولنرک خوشلوقلا اؤز سارایینا قاییدیر.
- ۵- ناغیلدا تربیه وی جنبه لر و اخلاقی درس لر وار. اساس ناغیلدا الی آچیقلیق و سخاوت تبلیغ اولور، اما ناغیلین ایچینده کی کیچیک ناغیل لارین هر بیرینده بیر درس وئریلیر، اورادا طاماهکارلیق و خیانتکارلیق پیسله نیلیر. . . .
- ۶- ناغیلین قورولوشو ائله دیر کی بیر ی بیریندن چتین سیرلار اورتایا چیخیر، ایش اورا یئتیشیر کی دینله ییجی بوتون بونلارین بیر تهر آچیلجاغینی هئچ نوع ايله تصور ائده بیلیمیر. آنجاق ناغیل قهرمانی سنور پادشاهین الیندن قوتارماسی یله بوتون دویونلو، بوروشوق مسئله لر و سیرلار بیر-بیر آچیلیر.
- ۷- ناغیل سنجیرلی و ماورالطبیعه شخصیتلر و اسرارانگیز ماجرالارلا دولودور: دیولر، ازگیل آغاجی، آدم قیزیلار، انسانلارین حیوانلاشماسی، حیوانلارین انسانلاشماسی، حیوانلارین جانلی اولماسی حتی علاوه حیوانلاردان بیر یئرده اود بئله جانلی و ذی شعور تصور اولونور و یئنی دونیا یا گلن یاش اوشاق اونا تاپشیریلیر و . . .

ناغیلین آدی حاقدا

سنور سؤزونون معناسینا گؤره الیمیزده آیدین بیر معلومات یوخدور، اول بیلر سندباد، سمباط یا سومبات سؤزونون دییشیلیمیش فورمو اولسون. قئید ائتمک لازیمدیر کی عرب دیلینده صابر سؤزو شاختا و چتین لیک معناسیندا ایشلنیر. مثلا صابرلاشتا قیشین شاختاسی دئمکدیر. (باخین ده خدا لغت نامه سینه)

بئله بیر سوال اورتایا گله بیلر کی دوققوز ناغیلی بیر آرایا گتیرن ناغیلین آدی نییه (بو ناغیل لارین ایچینده سنور اولان) او ناغیلین آدینی داشییر. سنور پادشاهین بورادا هانسی فرقلی خصوصیتی وار کی اونا بئله بیر موقع وئریب؟

ناغیلدان معلوم اولان کیمی سنورین سیرّی ناغیلداکی بوتون سیرلارین چؤزولوب، بیر-بیر آچیلماسینا باعث اولور، دئمک اصیل ناغیلین آچیلان دویونو سنوره قاییدیر. بلکه بو استثنا موقعینه گؤره بو ناغیلا همین آد وئریلمیشدیر.

اثرین یازییا آلینماسی و ائدیتی حاقدا

ناغیل کئچن ایلین پاییزیندا توپلانمیش و تایپ ایشلری ده آردینجا حاضیرلانماسینا رغما، اونون نثری بو ساییدا ایشیق اوزو گؤرور.

اثری لنته آلان صاحب‌سلطان خانیمین اوغلو رسول بی‌ کاربرینی‌ دیر. سونرا رسول بی‌ سس‌ فایله‌ لارینی‌ درنگیمیزین‌ داخلی‌ مدیری‌ سوسن‌ خانیم‌ نواده‌ رضی‌یه‌ تاپشیرمیش، او‌ ایسه‌ تاپیینی‌ تانسو‌ خانیم‌ خیای‌دن‌ و رساملیق‌ ایشلرینی‌ ده‌ اولدوز خانیم‌ طهماسب‌پوردان‌ ایسته‌میشدیر.

بیرینجی ائدیتی احد بی فرهمندی اوزرینده آپارمیشدیر، نهایی ائدیتینه ایسه من
باخمشام.

قئید ائتمک لازمدير کي ناغيلين نهایی انديتينده چاليشديم ناعيل چي نين دانيشديغي شيوه خصوصيتلريني قورويايم، آنچاق بو ايشده گرک کي بعضي نقيصه لر اولسون. عيني حالدا چاليشميشام متنده ايشلنن بعضي مهجور يا دا يئرل لغتلرين ده معناسيني سوروشوب اتک يازي کيمه گتيرم.

اثرين اهميتينه گۆره بير داها نشر اولاجايني تخمين ائديرم، بئله اولورسا يقين بو نقيصه لر اولدوقچا آرادان قالدیر يلا حاقدير.

صاحب سلطان خانیمین ناغیل لاریندان:

سناور پادشاهین ناغیلی

یا خود (سناورگوله نئیلهدی، گول سناوره نئیلهدی؟)

رسول کاربرینی

توپلاما تاریخی: ۱۳۹۶ / ۸ / ۱۲

ناغیلدا اوجان (بوستان آوا) آغزی خصوصیتلری قورنماغا چالیشیلیب.
قایناق شخص: صاحب سلطان آقایی اکین آبادی، او ایسه ناغیلی قایناناسیندان اؤیرنیب.
دوغوم ایلی: ۱۳۲۰ (بوستان - آوانین اکین آباد کندی)

حاضر لایان: تانسو خیاولی

رسام: اولدوز طهماسب پور

مهربان باغیشلییان آلاهیین آدی ینان.

بیر گون وار ایدی، بیر گون یوخ ایدی. آلاهدان سورا هئچ کس یوخ ایدی. بیر دانا پادیشاه وار ایدی، آدی حَتَم پادیشاه ایدی. بیر گون بونون قاپیسینا بیر بابا درویش بی گئدر. آجالار قاپینی، گۆرلر بابا درویشدی. پادیشاه دئیرلر، پادیشاه دئیر:

- مننه ایسته ییر، وئرین گئتسین!

بونا چیخاردالار بیر تومن وئرلر، گئدر. صاباح اولار، گینه همان قرار گلر قاپینی دئیر. گلر قاپینی آجالار، گۆرلر همان درویشدی. پادیشاه دئیرلر. پادشاه دئیر:

- مننه ایسته ییر وئرین!

بیر تومن چیخاردالار وئرلر گئدر. بیر گون او بیرسی گون اولار، بیر گون گینه گلر بو قاپی، گئدکلر پادیشاه دئیرلر کی:
- او همان بابا درویشدی.

دئیر:

- اونو چاغیرین گلسین بورا.

درویش گئدر پادیشاهین یانینا، باش ائندیرر، ال باغلار دورار^۱ دئیر:

- قبله ی عالم ساغ اولسون! منه امریز وار ایدی؟

دئیر:

- بلی، اوتور یئرہ سنہ سؤزوم واردی.

او اوتورار شاهینان اوز به اوز، گینه بونا بیر تومن چیخاردار وئر. دئیر کی:

- هئچ منیم کیمی سخی پادیشاه گؤرموسن؟!

دئیر:

- قبله ی عالم ساغ اولسون. سیز چوخ یاخجی سیز، آما فیلان مملکتده بیر دانا

پادیشاه وار، آدی «حَتَم طئی» پادیشاهدی. اونون قیرخ دانا قاپیسی وار، گئدرم

هره سیندن بیر تومن آلام اولار قیرخ تومن.

۱- ال باغلاماق: ƏL BAĞLAMAQ قدیم زمانلار شاهلارین، خانلارین و چوخ حرمتلی شخصلرین قارشیسیندا آلرینی چارپاز سینہ یه دایارق دورماق. بو سایغی دوروشونا ال باغلاماق دئیرلر.

uldaz

شاہ دئیر:

- یوخ؟

دئیر:

- بلی.

دئیر:

- پس ایندی کی بوجور اولدی، مندن سخی پادشاهی او. پس گل پالتارلاریمیزی عوض ائلیباخ، سن منیم پالتارلاریمی گئی اول شاه، هله لیخدا اوتور تختده، اول پادشاه. منده سنن پالتارلارینی گئییم، گندیم اونو گوژوم نه جریاندی، سیری منهدی.

درویش دئیر:

- باش اوسته!

بولار پالتارلارین چیخادالار، عوض ائله لر. پادشاه بابا درویشین پالتارین گئیر، بابا درویش پادشاهین پالتارلارین گئیر. خودا حافیظ لیغ ائله لر، پادشاه گندر درویش لیباسیندا. گندر ها بوردا، ها اوردا، یئتیشر او مملکت. بلی، سوروشار پادشاهین قاپیسین تاپار، گندر بیر قاپیسینا. قصیده دئیر، چیخادالار بونا بیر تومن وئرلر او قاپیدان. گندر او بیرسی قاپیسینا، گینه قصیده دئیر، چیخادالار بیر تومن وئرله لر. تا قیریخ تومن بو آلا، قیرخینجی سیندا دئیر کی، من پادشاهی گوژه جاغام. گندرلر پادشاهدان سوروشالار کی:

- بیر دانا درویشدی دئیر پادشاهی گوژه جاغام.

پادشاه دئیر:

- گندین گتیرین.

گلرلر بونو آپارالار پادشاهین یانینا. باش ائندیرر، قول، ال باغلار دورار.

پادشاه دئیر:

- بابا درویش امرین منهدی؟

دئیر:

- قبه لی عالم ساغ اولسون! سنن قیریخ دانا قاپین واردی، بیر گونون ایچینده من بولارین قیریخین دا دولانمیشام هره سیندن بیر تومن آلمیشام، اولوب قیریخ تومن.

۱- قصیده: درویشلر حضرت علی مدحینده شعر اوخولار کی بو شعرلر عموماً قصیده قالیببندادیر.

من گلمیشم بونون سیرین اؤرگنم کی بو بؤیوک بیر ایشدی کی، گونده قیرخ تومن، بلکه گونده اون دانا منیم کیمی درویش گلدی بو قاپییا، ائله اونو دا منیم کیمی آلسا بؤیوک بیر ایشدی. من بونون سیریندان اؤتورو گلمیشم.

دئیر:

- بابا درویش سیریندان اؤتورو گلمیسن؟

دئیر:

- بلی.

دئیر:

- عیبی یوخدو، سن گئت فیلان یئرده بی دانا باشماقچی، پینچچی وار اونون سیرین گتیر منه، او بیزی باتیریر باشماغا، باتیریر دیلینه، دیلیندن قان شور- شور شورولدویور، دئیر- دیلیم سنی دیلیم- دیلیم اولاسان!- گئت گؤر او نییه هئله^۱ ائلییر. اونون سیرین سن گتیر منه، منده سیریمی وئریم سنه.

دئیر:

- باش اوسته!

بوندان خوداحافظلیغ ائلییر، گندر. آز گندر- چوخ گندر، یئتیشر او پینهچییه. گؤرر بلی، پینهچی بیزی باتیریر باشماغین گؤنونه، قالین گؤنه، دؤنور باتیریر دیلینه، چیخیر خیسلیتی پنان، قان شور- شور گندیر. بو دورار دئیر کی:

- کیشی به اوجور نییه ائلیسن دیلیوی؟!

دئیر:

- نئینیسن؟

دئیر:

- آخی من گلمیشم بونون سیریندان اؤتورو.

دئیر:

- سیریندان اؤتورو؟

دئیر:

- بلی

دئیر:

- عیبی یوځو، سن گټ فیلان یثرده بی دانا دمیرچی اسماعیل واردی، اونون یئددی دانا شاگیردی واردی. اولارادا موزد وئرر یئددیسینه ده، وسایلی قویار اوتا، اوت دا قیپ- قیرمیزی قیزارار قویار او زینداین اوستونه کی دؤوه جاخ، وسایل دوزهلده جاخ. اونو دؤیمز ائله گینه قالار سویون ایچینه سوویار. گینه قویار اوتا قیپ- قیرمیزی قیزارار. آخشاما جان ایش - پئشه لری ائله اوجوردی. وسایل دوزتمزلر ائله اونو سوودالار او یئددی دانایا دا موزد وئرر، سن گټ اونون سیرینی منه گتیر، منده سیریمی وئریم سنه.

بوندان دا خوداحافیظلیغ ائله دی، گتیدی.

(یانی دمیری قویورموشلار کوره ده قیزاریرمیش، قیپ- قیرمیزی اولورموش تا وسایل دوزکده لر. وسایل یانی اوراخ دوزهلده جاغیمیش. هر نمه، بونو قویورموشلار زینداین^۱ اوستونه کی تاپداسینلار کی، وسایل دوزتسینلر. . . تاپدامیلار، او گوپون^۲ اللرینه اوجور قالیر. گینه او قالیر سوویور، گینه قویوللار. آخشاما جان ایش- پئشه لری ائله اودو. شاگیردلرینه ده موزد وئریر.)

گندیر گؤرور بلی، یئددی دانا شاگیرددی، یئددیسیده چکوش الینده دوروب آماده. بیر نفرده اونو قویور کوره یه قیپ- قیرمیزی قیزاریر، قویور زینداین اوستونه بولار دا آماده دیلر وورماغا، وورمورلار. گینه سوویور، گینه قویوللار اوتا قیپ- قیرمیزی اولور. ائله آخشاما جان اوجور.

بو بابا درویش دئیرکی:

- آغا من گلیمشم سنین سیریندان اؤتورو، اونو کی قویوسان اوردا قیزاریر قیپ- قیرمیزی اولور، بوردا وسایلی دوزلده سن، تاپدامیرسان گینه سوویور، گینه قویوسان اورا. بو یئددی دانا شاگیرده ده موزد وئریسن. بونون سیریندان اؤتورو من گلیمشم.

دئیر:

- اونون سیریندان اؤتورو گلیمسن؟!

دئیر:

۱- زیندان: ZİNDAN اوستونده دمیری تاپدالاییب، اونا ایستیلن فورمو وئرمک اوچون قوللانیلان وسیله. زیندان چوخ آغیر و نسبتا ایری حملی دمیردن دوزلر و مسمارلا آلتیندا کی تاختایا ایلیشدریلر. آغیر اولان نسنه لری زیندانا بنزدرلر مثلاً: {بو صاندیقچانی یئریندن ترتیمک اولمور، ائله بیل زینداندی}، فا. سندان

۲- گوپون: GÜPÜN بؤیوک چکیش، سال داشلاری گوپسه ییب قیرماغا یا دا بیر بؤیوک میخ یا میسماری باشیندان گوپسه ییب، یئرینده برکیتیمک اوچون ایشلنن وسیله، فا. پتک

- بلى

دئير:

- عىبى يوخدو. سن گئت فىلان يئردە بى دانا چاھار راھ وار، چۆللۈ بىرى- بىباباندى.
بىردانا اووچى اسماعىل باردى. (بو اووچى اسماعىل دى، او دمىرچى اسماعىل دى)
اووچى اسماعىل باردى قىزىلى قالار نە ھاۋادا، دۇنر تاپدار- تاپدار نارىن ائلر، اون
كىمىن ائلر، سوورار گۇيە، يئل گۇتورر آپارار. سن گئت گۇر او نىيە ھئلە ائليير
قىزىل لارى؟ اونون سىزىنى منە گتير، مندە سىزىمى سنە دئيمىم.

دئير:

- باش اوستە.

اوندان دا خودا حافىظلىغ ائليير گئدر. گئدر گۇرر بلى بو، قىزىل لارى يئكە داشىن اوستوندە
دۇيور، يئكە داشىنان- دمىرنن سوورور گۇيە. دئير:
- آغا بە اوجور نىيە ائليسن قىزىل لارى؟ اولار حئيف دئيللر؟ بە نىيە اوجور ائليسن؟

دئير:

- نئىنيسن؟ سنىن نە ايشىن؟ قىزىل لازىمىندى؟

دئير:

- يوخ. من گلمىشم بونون سىرپىندان اۇتورو.

دئير:

- سىرپىندان اۇتورو گلمىسن؟

دئير:

- بلى

دئير:

- اولسون سن گئت فىلان يئردە بىردانا چشمە باردى، چشمەنىن باشىندا بى دانا
جاوان باردى، اليندە كورگى، بو سويو ھئى قارىشىدريير، دئير: - يا ربيم يئتير، يا
ربيم يئتير! سن گئت گۇر او نمە ايسته يير آلاھدان كى، دئير يا ربيم يئتير. سن
گئت اونون سىزىنى منە گتير، مندە سنە وئريم سىزىمى.

اوندان دا رد اولور گئدير. آز گئدير- چوخ گئدير. يئتيشير او چشمەنىن باشىنا. گۇرور بلى،
بى دانا جاۋاندى، ھئى سويو قارىشىدريير، دئير: - يا ربيم يئتير، يا ربيم يئتير!
يئتيشن كىمى:

- سلام عليك

- عليك السلام.

دئير:

- اوغول نمەدى ايستەين آلاھدان سەنە يئتيرسين؟

دئير:

- نئينيسن؟

دئير:

- مەن گلميشم بونون سيزيندان اؤتورو.

دئير:

- سيزيمدان اؤتورو.

دئير:

- بلى

دئير:

- سەن گەت بىر سەناور پادىشاھ وار بى دانە، آدى سەناور پادىشاھدى بى دانە دا اونون

نیشانلىسى واردى. نیشانلىسى نىن آدى دا «گول»دى. سەن گەت گۆر او گول سەناورە

نئىلەدى، سەناور گولە نئىلەدى؟ سەن گەت اونون سيزينى مەنە گەتەر، مەندە سيزىمى

وئەيم سەنە.

دئير:

- ياخجى

بوندان دا خودا حافىظلىغ ائليير گەتەر. يولدا گۆرور بىر نەفەر بونو دالدا چاغىرەر كى:

- حەمەن پادىشاھ!

بونون توكلىرى باشىندا بىز- بىز دورور كى، مەن بۇ چۆللى بىر- بىاباندا كىم نە تانىير كى،

مەن پادىشاھام، آدمەن سەسلەيىر. بۇ دۇندو بئەلە، گۆردو بى دانە روھانىدى. سەلام عليك

ئەلەدى.

دئى:

- گەتەرسەن سەناور پادىشاھىن سيزينى گەتەرەسن؟

دئير:

- بلى

دئیر:

- یاخجی، گئدرسن اجازه ایسترسن. گئدرسن سناور پادیشاهین یانینا. دئیرسن کی من گلمیشم سنین سیزیندان اؤتورو. دئیر کی- بابا درویش ال چکنه سیزیدی، نمنه ایستهیین وار وئریم، پول ایستهسن وئریم، ایش ایستهسن وئریم، هرنه، منیم سیزیمنان نه ایشین وار. سن ال چکمه. دئن من گلمیشم سنین سیزیندان اؤتورو. آخیره او دئییه جاخ کی من سیزیمی سنه دئسم اؤلدوره جاغام بیلهوی. دئن اولسون.

دئیر:

- یاخجی.

- ائله کی سن قبول ائله دین، سنی آپاراجاخ بی دنه آشاغادا زئرمی واردی، اورانین آچاجاخ قاپیسین، تامام باشدی، لشدی کی، گندیبلر اونون سیزیندان اؤتورو، هامیسینی اؤلدوروب ییغیب او زیرزمی یه. بی دانا دا آینا وار اوردا، سنه شرح وئره جاخ، اولاری دییه جاخ. اوندان سورا گله جاخسان اوسته، باشلا یاخا بو سیزینی سنه دئماغا. او دئدیخجان کؤیگی نین آلتیندا یاز. ائله کی دئدی: - قوتاردی- او ایشلییه نینه دییه جاخ کی گئت او قمه نی گتیر منه. بو گئده جاخ قمه نی گتیره، گلیب دئییه جاخ قمه نی تاپامادیم. بو حیرصنن دوراجاخ اؤزو گئتسین گتیرسین. سن تئز دور اوتور اونون اوتوردوغی خالچانین اوستونده. دئن- سلیمان پیغمبرین عشقینه منی بوردان گؤتور قوی او کورکچی نین یانینا- بو سنی گؤیده گتیرر قویار کورکچی نین یانینا. اونون سیزینی گتیررسن، بونوندا سیزینی همان کؤیگی نین آلتیندا یاز.

دئیر کی، حتم پادیشاه گؤرموسن کیمدی گلیر او طرفدن، دالینا دؤنر باخار. دؤننده گؤرر آغا یوخدی.

بو دئیر:

- آلاهُ اکبر آغا ایمیش ها.

بو باش آلا ر گئتسین.

گئتدی- گئتدی. . . آز گئتدی- چوخ گئتدی، یئتیشدی سناور پادیشاهین قاپیسینا. بونو پئش خیدمت لیرینه، قاپیچی لارینا دئیر کی- من پادیشاهی گؤره جاغام. - گئدلرر پادیشاهدان اجازه آلالار. دئیر:

- اولسون گل سین. گئدین اجازه وئرین گل سین.

گتيرير لر سناور پاديشاهين يانينا.

سلام، عليکالسلام، ال - قول باغلار، دورار باش ائنديرر. سناور پاديشاه دئير:

- بابا درويش امرين وار ایدی؟

دئير:

- بلی، اگر اجازه وئرسز عرضيم وار ایدی.

دئير:

- امرين نمناه ایدی؟

دئير:

- قبلهیی عالم ساغ اولسون، اگر اجازه وئرسز گلیمیشم سنين سیریندان اؤتورو.

دئير:

- آه بابا درويش بتر شئی دن ياپيشدين، آخی منيم سیریمی نئینسن. اگر سرمايه ايستيسن

وئريم، ايش ايستيسن وئريم، پول ايستيسن وئريم، منيم سیریم نان نه ايشين وار.

دئير:

- يوخ، من گلیمیشم سنين سیریندان اؤتورو.

دئير:

- سنه سیریمی دئسم، اولدوره جاغام ها بيلهوی!

دئير:

- عیبی يوخدو.

دئير:

- ياخجی.

دئير:

- گل گنداخ آشاغيدا زئرزمی وار اورا باخ گلیم. بو گئدير، پاديشاه قاباخدان، بو

داليسيجان، گؤرور بلی، زئرزمی نين قاپی سين آچار، اول گؤرر بی دانا بؤيوک آينادی،

اونون قاباغيندا بزک وسايلي زاد واردی. زئرزمی نين بوتون تکی تمام باشدی،

لشدی، کسيب آتيب اورا.

دئير:

- بابا درويش سنی ده بوجور اؤلدوره جاغام بوردا ها!

دئير:

- اولسون.

بو قئیدیب گلر. گلر اوتورار یئرینده.

پادشاه باشلار: بابا درویش منیم قصریمین قاباغیندا او قیزیل قفسی گۇروسن! اونون ایچینده بیر سئیره بولبول وار.

دئیر:

- بلی

دئیر: او سئیره بولبولنن من، عمی اوغلو، عمی قیزی ایدیخ، عاشیق - معشوق ایدیخ بیر - بیریمیزه. گونلرین بیر گونونده گئجه یاریسی یاتمیشدیم گۇردوم کی بو عمی قیزی ال - آیاغی بوم - بوز گیردی منیم یئریمه. من دیسکیندیم، دندیم عمی قیزی سننن نییه ال - آیاغین بوم - بوزدی هاردان گلیسن؟
بو منه قئیتدی بی چیرکین جواب وئردی.

دئدی:

- زهرمار عمی قیزی، چور عمی قیزی. من زئهر زارا دوشموشم «یانی ایسهالا دوشموشم»

دندیمدا بوی منه بئله جواب وئردی من بونون قاباغیندا نه دئییه جاغام. دندیم:

- اولسون توخدارسان دا، دئنن دؤهتوره آپاراخ بیلهوی.

یاندیخ، صاباح همان قرار. گینه آیلدیم گۇردوم بونون ال - آیاغی بوم - بوز گیردی منیم یئریمه. دندیم:

- عمی قیزی به توخدامادین؟

دئدی:

- زهرمار عمی قیزی - چور عمی قیزی، یوخ توخدامامیشام - دئدی.

دا من دینمه دیم. صاباح اولدی من دندیم سؤز بو دئییل. من بارماغیمی کسیدیم، دوز باسدیم، دندیم گۇروم بو جریان نمهدی! بو هارا گئدیر، هاردان گلیر؟! بارماغیمین گۆینه مه سیندن من یاتاممادیم. گئجه نین بیر یاریسی بابا درویش، بو عمی قیزی دوردو آیاغا، گئتدی همن او زئرمیه کی گۇردون ها یئکه آیینانی! دوردو اونون قاباغیندا، زینت وئردی اؤزونه، پالتار گئیدی. باشدان گئیدی - آیقدا قیفیل لادی، آیقدا گئیدی - باشدا قیفیل لادی. بزک فیلان، پیر اسباب، قمنی باغلادی بئلینه گلدی دوردو منیم باشیمین اوستونده، منده گلیب گیرمیشدی میئریمه. اؤزومو ووردوم یوخویا. منیم یوخولو یاتمیشیما دئدی کی:

- دوعا ائله کی یاتمیسان، اگر اویاغ اولسا بدین بو قمه ایله ایکی پارچا ائلییه جاخدییم بیلهوی. گئتدی، منده بونون دالیسیجان یاواشجانا دوردوم گئتدیم. گیزلینجه یاواش - یاواش گئتدیم گوردوم کی مئهری چاغیردی. (مئهرده یانی آتارین ساخلایانی). دندی کی:

- مئهر منیم آتیمی چک ائشیگه!

بی دانا مخصوص آتی وار ایدی. چکدی ائشیگه، قیز میندی. دؤندو بو مئهره دندی کی:

- دوه گوردون، قیغین گورمه دون!

بو گئتدی، گئتدی، منده دالیسیجان دئدیم کی، مئهر بی دانا دا منه چک. بی دانا دا منه چکدی. دئدیم:

- دوه گوردون، قیغین گورمه دون!

دندی:

- باش اوسته!

او گئتدی، منده دالیسیجان گئتدیم. چؤللی برّی - بیابانلاری گئشیدی، یئتیشدی مئشه لیغا. منده پنهان - پنهان، گیزلنه - گیزلنه گئدیرم. گوردوم کی، اورانین قاپیچیسی واردی، آتی تاپشیردی اونا. اونا دا دندی:

- دوه گوردون، قیغین گورمه دون!

گئتدی ایچرییه. منده آماده گئتمیشم، هر نمنه وار ایدی یانیمدا. داوا زاد وار ایدی. او گئتدی، منده دالیسیجان. یئتیشدیم قاپیچی نین یانینا. ائندیم آتدان، آتی وئردیم بونا. دئدیم:

- دوه گوردون، قیغین گورمه دون!

دندی:

- باش اوسته!

من گیردیم بو باغین قاپیسیندان. گوردوم باغین باشیندا قصر واردی، شاهانه. قیریخ دانا، قیریخ حرامی دوزولوب. بو قیز یئتیشماخ همان بیرری ده آیاغ اوسته دولانیر. اودا قیریخ حرامی نین باشی دی آیاغ اوسته دولانان. من یئیین ال - آیاغ ائله دیم، بولارین زهریمار کولرین تاپدیم «شراب کولرین» تغز بئھئشدار^۱ داخیل ائله دیم اونا. (قیریخ حرامی قدیم لوتولارا دئیرمیشلر).

۱۱- بئھئشدار: BEHŞDARİ ایچیب یا یئیینجه انسان هوشدان گئدیپ، بیر ساعت یوخلادان بیر توز. قدیم بعضی عطارلاردا اولارمیش.

دئیر: من بولارین زهریمار کوپلرینه بئھئشدارینی داخیل ائله دیم، پینهان اولدوم بیر طرفده، گوردوم بو قیرخ حرامی باشی شخ سیللی قویدو منیم نیشانلیمین اوزونه. خانیمیمین «گولون اوزونه»، آغزی بونونون قانی دیدی بیر- بیرینه. دئدی:

- سن هایاندا ایدین به سحر دن؟

دئدی:

- کوپئی اوغلو هله یاتمامیشدی!

بو آپاردی گئندی ال- آباغینی زادی یودو گلدی. دئدی:

- گوؤتور ساقی لیغ ائله.

بو گوؤتوردو بیر مئژمه یی ده گتیردی شرابلاری پایلادی، هامیسی لوللندیلر^۱. گئتدیلر اولار. قالدی حارامی باشیینان، بو قیز. بولاردا ایکسیسی باهم ایچدیلر. بولاردا گئتدیلر، لوللندیلر. ائله کی لوللندیلر من، بابا درویش! گئتدیم او قیرخ حرامی نین باشین کس دیم سالدیم بی دانا توربانین ایچینه گتدیم وئردیم او قاپیچیا، دئدیم:

- بو حرامی باشی نین باشی دی. منده کی پادشاهام «سناور پادشاهام» بونو صباح

دوزگون اورتا چاگی قویارسان بی دانا قیرمیزی مئژمه یی یه، اوستونه قیرمیزی

اؤرتوک چکرسن. دوزگون اورتا چاگی یوللارسان بیزه.

دئدی:

- باش اوسته.

من قویدوم گلدیم. گینه بیرآز گئشیدی، چوخ گئشیدی. گوردوم گینه عمی قیزی ال- آیاخ

بوم- بوز گیردی منیم یئریمه. من گینه گوزومو آچدیم دئدیم:

- عمی قیزی توخدامادی سنین آزارین؟

دئیر:

- زهریمار عمی قیزی، چور عمی قیزی، یوخ توخدامادی.

دئدیم:

- آلاهییم بتر ائله سین انشاآللاه.

صباح اولدو، ناھار چاگی کی ایکیمیز گولنن باهم اوتورموشدوخ گوردوخ خونچا گلدی.

دئدیم:

- عمی قیزی آچ گوؤراخ مننه تحفه گلیب بیزه؟!

۱- لوللنمک: LÜLLƏNMƏK لول کئفلی اولماق، چوخ مست اولماق.

بئله بونون اوستون آچاندا گۆردو قيرخ حارامی نین باشی دی. بو گۆتوردو منیم یانیمدا اونی باسدی باغرینا:

- ائی وای سن نن دانیشان گونلریم، سن نن گولن گونلریم، سن نن شاد اولان گونلریم! منیم اورگیم قبول ائله مه دی، بی سیللی چکدیم بونا، بونون آغزی بونونون قانی قاریشدی بیر- بیرینه، بیر آزان قان گئندن سورا دوردوم آپاردیم حیوانلیغیم گلدی^۱، گینه یودوم. گتیردیم قاپی دالیندا گیرنده، قاپی دالیندا ازگیل آغاجی وارایدی. (قدیم ازگیل آغاجین چالاندا بیرینه هر نه دئسیدین او اولاردی) قاپیدان گیرنده بو گۆتوردو ازگیل آغاجین چالدى منه، دئدی کی، ائششگین بیرى ائششک بونو سالین ائشگه، منی سالدیلار ائشگه. گتدیم سرگردان دولاندىم، دولاندىم، نئيله ییم، نه ائله ییم، گتدیم گیردیم عمیم گیلین طؤله سینه. همن او قیزین دده سی گیلین.

منیم بی دانا کیچیک بالدیزیم وارایدی منی بتر سئوردی.

گتدی طؤله یه گلدی دئدی کی:

-بابا طؤله میزه بی دانا آیری ائششک گلیب. گتدیلر منیم او یانیمدا باخدیلار، بو یانیمدا باخدیلار.

بو قئین اتامدا تعجب ائله دی کی، بو نجور آدم کیمی گلیب، گریب بورا. بو

بالدیزیم بی باخدی منیم گۆزلریمه. دئدی:

- بابا خبرین واردی!

دئیر:

- ندن؟

دئیر:

- بو منیم سنور عمی اوغلودی!

دئدی:

- قیز گئچ گئت سفهله مه، نئجه سنور عمی اوغلودی؟!

دئیر:

- واللله سنور عمی اوغلودی!

گتدیلر ازگیل آغاجین گتیردیلر، هر ائوده واریمیش اولاردان، چالدى منه دئدی:

- سنور عمی اوغلو، سنور عمی اوغلو!

۱- حیوانلیغیم گلدی: یازیق لیغیم گلدی، اورگیم رحمه گلدی.

aldiz

من اولدوم سناور عمی اوغلو گینه. دئدی:

- به نییه بئله؟

قئین اتاما دئدیم کی جریان بئله دی، بو منیم بالدیزیم دئدی کی:

- سنین او چپل ا قیزین بونو چوخ ایشلره قویا جاحدی.

من گئتدیم گینه ائوه، گینه منیم یانیمدا دوردو گتیردی او باشی قویدو قاباغینا، گینه آغلادی، فیلان، باسدی باغرینا. گینه من بونو ووردوم آغزی بورنونون قانی قاریشدی بیر- بیرینه. گینه دوردوم آپاردیم یودوم. یادیمدان چیخدی از گیل آغاجین گؤتورمه دیم. قاپیدان گیرنده گؤتوردو ووردو منه. دئدی:

- گئت ایتین بیر ایت!

من اولدوم ایت. آلاسه گینه آوارا قالدیم، سرگردان قالدیم، سالدیلار منی ائشیگه. من دولاندیم ائله دیم. نئینیم- نئجه ائله ییم گینه گئتدیم گیردیم قئین اتام گیلین حیطدرینه. دئیر: منیم بو بالدیزیم گلدی گینه بی بو یانیم باخدی، او یانیم باخدی، دئدی:

- بو ائله قشح ایتدی، بونو باغلیا خ حیطده قالسین.

منی باغلادیلار حیطده. (قدیم حیطده گؤیدن بی توربا آسلا رمیشلار) دئیر: منیم قئین اتامین دا بی شریکی وار ایدی، بو، گونده بیر تومن گتیریردی اورا سالیردی، آی باشی قیرخ تومن آسکیک گلدی. سرمایه دن آسکیک گلدی قیرخ تومن. بو هار دادی، نه جور دی، کیم گؤتوردی، نه تهردی؟ دئیر: من گئتدیم یاپیشدیم قئین اتامین قولوندا گتیردیم اورا بیر الیمن نشان وئردیم.

دئیر: قئین اتام چیخدی اونو ائندیردی، دئدی:

- گؤتور قیرخ تومن اور دادی.

او شریکی گتیرمیش، نشان وئردیم کی بو گتیریردی. بارماغیمنان نشان وئردیم. منیم بو بالدیزیم گینه گلدی منیم بی او یانیم باخدی- بو یانیم باخدی، گینه منیم گؤزلریمه باخدی.

دئدی کی:

- بابا خبرین واردی؟

بو گینه منیم سناور عمی اوغلو مدی. گینه از گیل آغاجین گتیردی چال دی منه، من اولدوم گینه سناور.

دئدى كى:

- ناشى اولما، گئت او ازگيل آغاجين گۆتور اوردان! او چپلين اليه وئرمه ازگيل آغاجين!

بابا درويش! گلدېم گينه اوتوردوم، گينه بو باشى گتيردى منيم قاباغىمدا آغلادى، سىز يىلدادى، گينه من باشلادېم بونو ووردوم. قاباخجان ازگيل آغاجين گۆتورموشدوم. گينه آپاردېم يودوم بونون آغزين بونونون قانين. ايچرييه گيرنده الين آتدى ازگيل آغاجين گۆتوره، گۆردى يوخو. منيم اليمه ايدى، من آلدېم بونا دئدېم:

- گئت قاتيرين بيرى قاتير.

عمى قىزىما چالديم. بو اولدو بى دانا قاتير. من دندېم كى گلين بونو سالىن ائشيگه. من سورا فيكر ائله دېم، دندېم ياخجىلىغى يوخو من اؤز قاتيرىمى وئرم اؤزگه مينه. من دوباره ازگيل آغاجين چالديم بونا. دئدېم:

- گئت سئيره بولبولون بيرى سئيره بولبول!

بو اولدو بى دانا سئيره بولبول.

ايندى او عمارتين قاباغيندا گؤروسن دا قىزىلدان قفس ايچينده كى منيم عمى قىزىم دى كى سئيره بولبول اولوبدى. گؤزومون قاباغيندا. بودا منيم سىرېم! گونده باخارام اونا، اودا منه باخار. اونا گۆره بابا درويش «گول سناوره نئيله دى، سناور گوله نئيله دى» نين جوابى بئله دى. بو دا منيم سىرېم.

قىز گئچ او پىچاغى گتير منه! بو گئدير پىچاغى گتيره، تاپامماز، گلر دئير:

- قبله يى عالم ساغ اولسون، تاپاممادېم.

دورار گئدر اوزو گتيرسين. بابا درويش دورور اؤتورور اونون خالچاسى نين اوستونده. دئير:

- سليمان پىغمبر عشقينه منى بوردان گۆتور قوى او كوركچى نين يانينا.

بو قئيدير كى بونون باشىنى كىسسين گؤرر گؤيده گئدير. دئير:

- گئت نامرد منيم سىرېمى سن آپاردىن.

سناور گؤرر سىرې فاش اولدو، اؤز-اؤزون اؤلدوردو، قوتولدو، اونا گۆره دئيرلر:

«گول سناوره نئينه دى، سناور گوله نئينه دى»

بولاريندا سىرې بوجور ايميش.

اوردان گلر كوركچى نين يانينا.

دئير كى:

- قارداش من سناور پاديشاهين سيريى گتيرميشم، ايندى سن سيريى دئن منه.

دئير:

- اونون سيريى هئچ كس گتيره بيلمه ييب سن نئجه گتيرميسن!؟

دئير:

- بودوها! آچار، اوخويار، گؤرر بلى واقعن سيردى.

دئير: بلى بابا درويش منده گونلرين بير گونونده، بيز اوچ قارداش ايديخ، پاديشاه اوغلو ايديخ. بيزيم ددهميزين گؤزلى آغريدى توتولدو. او دوقتور بو دوقتور، بونو دوقتورلار جاواب ائلهدى. بيرى دئدى كى:

- بى دانا قيزيل آلا باليغين قانين داميزساز بونون گؤزلى آچيلار.

پاديشاه بيز اوچ قارداشى مأمور ائلهدى گئتديك، گلدك بو همن چشمه نين باشينا آختارديخ بيز باليغى، او بيرسى قارداشلاريم تاپا بيلمه دى. من گوردوم بى دانا منيم توروما قيزيل آلا باليخ دوشدو. نه گؤزلىكده دى. منيم بونا حئيقلگيم گلدى كى بونو كسلر قانين داميزديرالار دده مين گؤزلىرینه، حئيقلگيم گلدى. بونو دوباره دن اؤتوردوم سووا. منيم او آرا قارداشيم گوردو. گئتدى آتاميزا خبر وئردى كى آتا بو اوغلون سنى ايسته مير، قيزيل آلا باليخ بونون تورونا دوشدو، بو باخدى دوباره دن اوتوردو سووا. پاديشاه غضبه گلدى دئدى كى:

- جلاّد گلسين منيم بو اوغلو مون بوينون وورسون.

اوياندان- بو ياندان وزير- وزارتى ييغيشديلار دئديلر كى:

- قبله يى عالم ساغ اولسون ياخجيليغى يوخدو سن اؤز اوغلونون بوينون ووردوتدوراسان، ايندى كى ناراحتسان، اؤتور ائشيگه.

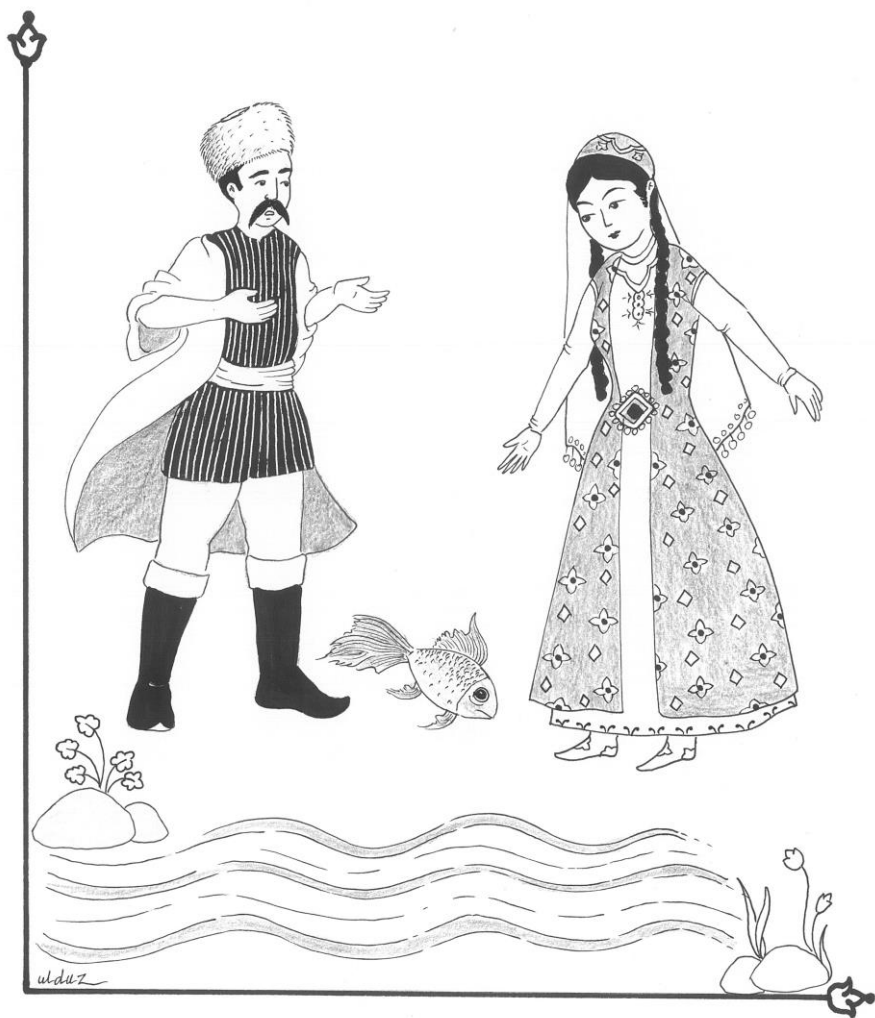
آتام منى سالدى ائشيگه، من وزنده يونگول، قيمته آغير بيرآز لئره دن، پولدان، قيزيلدان گؤتوردوم باش آلديم گلديم بو همن چشمه نين باشينا. گوردوم بير دانا قره آتلى، قره گئيىملى بير جاوان گلير. دئيم قوى گوروم بو كيىمدى. بو گلدى يئتيشدى منيم يانيما، سلام، عليك ائله ديك. منه دئدى:

- جاوان هارا گئديسن؟

من دئيم:

- آتام منى اؤز يانيندان قووب، ساليب ائشيگه، ايندى گلديم بيلميرم هارا گئديرم هئچ.

بو قارداش منه دئدىكى:

- منده تكم، گل يولداس اولاخ، منيمده اليمدن فالچيلخ گلر، گل ايكي ياندان قازاناخ، گتيراخ بو چشمه نين باشيندا استراحتليخ ائلييك.

من قبول ائله ديم. بيز گئتديک. يانيميزدا بير آيري مملکت وار ایدی اورا. گئتديک شاهين قصرينين قاباغيندا- فالا باخارام، دوعا يازارام- منيم بو قارداشيم سسلندی. بو قره گئيملی اوغلان. شاهين خدمتگارلاريندان بيری گلدی دئدی کی:

- پاديشاه سنی ايسته يير.

بیز گئتديک. باش ائنديريب، ال باغلاديخ، دوردوخ. پاديشاه سوروشور:

- فالچی سیز؟

يولداشيم دئدی کی:

- بلی فالچی ييق.

دئدی کی:

- منيم بو قيزيم ديل آچميب، لال دی. اونا باخين گؤراخ نجوردي.

بو دئدی:

- قبله ی عالم ساغ اولسون! بيزه اوچ گون استراحت وئر، اوچ گوندن سورا باخاريق.

دئدی:

- عیبی يوخدو.

بیزه منزل وئردیلر، گئتديک منزله. گئجه اولدو، گئجه پاديشاه خانواده سی ایله گلديلر بيزيم منزله.

- سلام

- عليک السلام

- گلमيشيک قوناغين صحبتی شیرين گلر، گلमيشيک قوناخ صحبت ائلسين.

آيلشدیلر اوياندان- بوياندان پاديشاه دئدی کی:

- قوناغين صحبتی شیرين اولار، بويورون صحبت ائليين بيزه قولاغ آساخ.

منيم بو قره گئيملی يولداشيم چيلتيگين ووردو کورسونون اوستونده جام وار ایدی اونا، دئدی:

- بو گئجه جامدان دانيشاجام.

جامدان باشلادی: گونلرين بير گونونده، ايکی قارداش وار ایدی. بيرينين بير دانا قیزی وار ایدی، بيرينين اوچ دانا اوغلو وار ایدی. بايرام ایدی، بو اوچ دانا اوغلو اولانين بيری بؤيوک اوغلو گئتدی عمی نين گؤروشونه. دئدی:

- عمی بايرامين مبارک اولسون!

دئدی:

- اوغول بیر دانا قیزیم وار اودا سنین اولسون.
 بو اورگینده ساخلادی، گئتدی. آرا اوغلانا دا همین سؤزو دئدی. بالا اوغلان گئتدی، بالا
 اوغلانا دا همین سؤزو دئدی. بولار گلدیلر ائولرینه، هره اؤز اورگینده سئوینیر. ناھار زامانی
 ایدی، ناھار یئییردیلر، بو بالا اوغلان ناھار باشیندا دئدی کی:
 - بابا خبرین واردی؟

دئدی:

- نمہدن؟

دئدی:

- عمی، قیزین وئردی منہ.

او یاندان آرا قارداش دئدی:

- وورام اؤلرسن ها! قیزی وئریب منہ.

او یاندان بؤیوک قارداش دئدی:

- ایکیزی ده اؤلدوررم، قیزی وئریب منہ.

بولار دوردولار جنگہ. چیرپیش، ووروش، بو دده دوردو بئچارا دده بولاری آییردی بیر-
 بیریندن کی، داعوا ائلمہیین گئدک عمی نین یانینا. بولاری گوئتوردو آپاردی قارداشی نین
 یانینا. دئدی:

- قارداش سنین اوچ دانا یومورتان یوخ ایدی بولارین هره سینہ بی دانا وئره سن.
 اوچونہ ده دئیبسین بی دانا قیزیم وار، او دا سنین اولسون.

دئدی:

- عیبی یوخدو گلین اوتورون دئییم سیزه. گئدرسیز دروازادا بیدانا بؤیوک داش
 واردی اونون اوستونده یازیلیب ساغا گئدن ساغ گئدر، سلامت گلر. سولا گئدن،
 گلر خوب گلمییر خوب، آرایا گئدن گئدر- گلمز یولدی.

گئدین اوردان منہ بی خبر گتیرین، من گوروم نہ ائلییہ جاغام. بولار اوچو ده خوداحافیظلیخ
 ائلییرلر عمی دن ده، دده دن ده گئدیرلر. اوچو ده گئدرلر دروازایا. یتیشیرلر همین داشا، گؤرورلر
 بؤیوک بیر داشدی، اوستونده یازییدی کی ساغا گئدن ساغ گئدر، سلامت گلر. سولا گئدن، گلر
 خوب گلمییر خوب، آرایا گئدن گئدر- گلمز یولدی. بو بالا قارداش ملک محمد دئییر:

- بۇيوك قارداش سەن گل گەت ساغا، سەن بېزىم دەدەمىز سەن كۆمگى سەن، ساغ گەت-
سلامەت گل. آرا قارداشىمىز دا گەتسەن سولا، گلر خۇب گلەمىر خۇب، مەندە گەتدەم
گەندەر- گلەز يولا.

بولار اۋۇشۇللار، گۆرۈشۇللار خۇداخافىزلىشۇللار، آيرىلارلار گەندەرلەر. مەلەك مەھمەد گەندەر، گۆرۈر
بىلى، قاباغىندا اوزاقدان بىر داغ گۆرۈسەنەر اوجا داغ، بو داغىن اوستۇندە اوجا دانا دىۋى،
بىۋىنوز- بىۋىنوزا وئرىلەر چىرىشىلارلار مەنى (مەلەك مەھمەد) گۆرۈمەك ھەمەن بولار ال
سالخادىلار دىۋىلەر كى:

- سەبەر ائىلىن مەلەك مەھمەد گلەر، قۇي گۆرۈك او گلەر بىزە نە دىيەر؟
مەندە اۋۇز- اۋۇز مە خىيال ائەلەدەم كى ايندى مەن بوردان قىيىتەمەن، اولار اوجاخلار گلەللەر
مەنى ھەلەك ائىلىپ، بىيەلەر، دا مەن ھەلە قىيىتەمەن، گەندەم گۆرۈمە قىيىتە مەندە دىيەر،
يىتىشىر بولار مەن يانىنا. سلامەلەك ائىلەر. دىيەرلەر:

- مەلەك مەھمەد! چۇخ ياخىي گلەمەن، بېزىم مۇشكۈلۈمۈز وار اوجا دانا شۇدى، بىرى
خالچادى، بى دانا اوتوراسان اوستۇندە سەلىمان پەغمبەر مەن شۇقىنە مەنى بوردان گۆتۈر
ھارا دۇسەن قۇيار اورا، بىرى سۇفەرەدى، بۇك بو يىكەلەكەدى، قۇي جىيەنە اوندان
سۇرا قۇي يىتەر دۇسەن «آچىل سۇفەرە آچىل!» آچىلار بىر لىشگەر قۇشۇن بىيەر، ھەر ناز-
نەمەت ھازىردى اچىيەنە، گەنە دۇسەن «بۇكول سۇفەرە بۇكول!» بۇكول بو بىئەلە اولار
قۇيارسان جىيەنە، بىرى بۇدى، بىرە خالچادى، بىر دە بۇركدى كى قۇياسان باشۇوا
گىرەسەن بىر لىشگەر قۇشۇنۇ قۇياسان، سەنى گۆرۈملەر. بولارى بۇل بىزە ھەنەسەن ھەرەمىزە
وئرىسەن وئر. دوزەمەلى وئرمەسەن بىيە جىيىق سەنى- مەلەك مەھمەد دىيەرلەر.

مەلەك مەھمەد دىيەر كى (يانى عاغلىنا آلاھ سالار بونۇن):

- بى دانا اوخ پەللىندىرەر^۱، بو اوخ ھارا گەتسە ھەر كەس تىز يىتىشىسە اونۇن يانىنا
خالچا اونۇنكىدى. اونۇن دالىسى يىتىشەن بۇرك اونۇنكىدى، اونۇن دالىسى دا سۇفەرە
اونۇنكىدى.

بو بىر دانا اوخو پەللىندىرەر بو دىۋىلەرنەندە گۆتۈرەر^۲، انداز گۆتۈرەندە بو تىز اوتورار خالچانەن
اوستۇندە بۇركى باسار باشىنا، سۇفەرەنى دە قۇيار جىيەنە. دىيەر:

- سەلىمان پەغمبەر مەن شۇقىنە مەنى بوردان گۆتۈر قۇي بۇيوك قارداشىمەن يانىنا!
دىۋىلەر قىيىدەندە گۆرۈرلەر اوۋۇخ گەتەدى، (گۆيدە گەتەدى)، دا بولار مەن لىرى قۇتۇلدى. بونۇ
گەتەر قۇيار بۇيوك قارداشەن يانىنا. گۆرۈر بۇيوك قارداش دا دۇقتۇرلۇق ائىلەر. دىيەر:

۱- پەللىندىرەر: PİLLƏNDİRMƏK اوخ آتماق.

۲- انداز گۆتۈرەر: ƏNDAZ GÖTÜRMƏK دوو گۆتۈرەر، گۆتۈرەلمەك، سەرتەلە قاچماق، قاچىش مەساقەسى.

- قارداش!

بۇيوك قارداش گۇرر ملك محمدىن سسى گلىدى آما يوخدى.

گينه دئير:

- قارداش!

بو دئير:

- ملك محمد هارداسان؟ به گۇرمورم من سنى؟

بۇركو گۇتورر باشبىندان، گۇرر ملك محمدى. اوردا قارداشىنى دا قوبار خالچانىن اوستونه

دئير:

- سليمان پيغمبرين عشقينه بيزى بوردان گۇتور قوى آرا قارداشىمىز يانينا.

گندرلر گۇرلر آرا قارداش دا خياطليغ ائليير، اونو دا قوبالار خالچانىن اوستونه گتيرلر.

گلرلر عى نين يانينا. ايندى بو قيز بولارين هانكى سينا يئتير؟

لال قيز اوياندان دئير:

- او گتيرنه يئتير. دوقتور دوقتورليغين ائله سين، خياط خياطليغين ائله سين، قيز

گتيرنه يئتير.

پاديشاه گۇرر قيزينين دىلى آچيلدى. دئير:

- منى ايسته ين بولار خلعت،

او قدر بولار خلعت تۇكلر كى بولار قالالار خلعت آلتيندا. هله گئجه گئچر، صاباح اولار.

صاباح گينه دورالار گندرلر پاديشاه خانواده سى ايله بولارين منزلينه. پاديشاه دئير:

- چوخ شيرين گلىدى سيزين صحبتيز منه، گينه گلميشم صحبت ائلييه جيخ، قيزين

دىلى آچيلدى آما گينه توتولدو.

دئير:

- قبله عالم ساغ اولسون، عيبى يوخدو آچيلاجاغ آخيره.

بولار گينه اوتورالار او ياندان، بو ياندان. . . پاديشاه دئير كى:

- گينه قوناغين صحبتى شيرين اولار، قوناخ دانيشاجاخ.

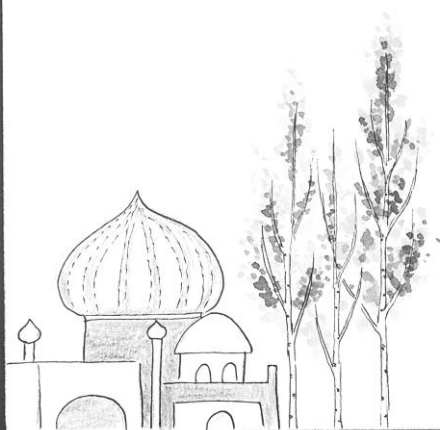
قوناخ همىن او قره گئيىملى اوغلان چيلتيگين وورار شمعدانا، دئير:

- بو گئجه ده شمعدن دانيشاجايىخ، شمعدان.

باشلار: گونلرين بير گونونده اوچ يولداش وار ايدى، بولار تصميم توتدولار كى گئتسينلر

ايرى مملكته دولانماغا يا ايشله ماغا مثلن بوجور. باهم اولالار بيرى خياط ايدى، بيرى ده

نچار ايدى، بيرى ده ماللا ايدى. بولار باش آلالار گندرلر، گئجه اولار يئتيشلر بير دانا

ulduz

مئشه يه، دايى ورولموشدولار. بولار دئييرلر كى:

- بوردا ايستراحت ائليياخ، بو گئجه گئتمياخ.

دئييرلر:

- نجور ائليياخ، نجور ائله مياخ. ايكي مئز ياتاخ، بيريميز كئشيك وئراخ. اوندان سورا

نوبت به نوبت تا سحر اولسون.

دئيير:

- عيبي يوخدو كييم ياتير، ياتسين.

دئيير:

- نجار قارداش اويياخ قالسين، ماللاينان خياط ياتسين.

بولار ياتارلار، نجار قارداش گلر بو مئشه نى دولانار، گؤرر يوخوسو گلير - نئينيم، نئجه

ائله مئيم - گندر بيراز آغاجدان - ذاتدان گتيرر قيرار بوردا بى دانا قيز مجسمه سى جوررار،^۱

مجسمه نى دوزلدر قويار اورا، دايار اوردا دووارا، گندر خياط قارداشى اويادار دئير:

- خياط قارداش منيم يوخوم گلير دو بيراز دا سن كئشيك وئر.

بو خياط دورار، دئير:

- ياخجى گه يات، نجار ياتار.

خياط گلر دولانيردى، گؤرور اوزاقدا بير نفر واردى، چكر توفنگى وورار گؤرر شاققيلىتى ينان

دوشدو يئر، بو گندر بونون يانينا گؤرر بابا، بو نجار قيز مجسمه سى دوزلديب بى دانا. بو دئيير:

- آلايه نه ائلييم، نه ائله مئيم (بو، قيزين مجسمه سىنى دوزه لديب)، منده پالتارلارين

تيكه جاغام.

بو دا باشلار اونون پالتارلارين قشنگ تيكير، گئيديرر يورولار. گندر ماللا قارداشى اويادار. دئيير:

- ماللا قارداش، ماللا قارداش دو من ده يورولدوم، دو بيراز دا من ياتيم، سن كئشيك وئر.

ماللا دورار آياغا، بو ياتار (خياط ياتار)، ماللا دورار آياغا، گندر دولانيردى گؤرر بير نفر او

باشدا واردى يا گلير بونا طرف، يا دوروبدى. بو چكر توفنگى وورار گؤرر تاققيلىتى ينان

دوشدو يئر. بو يئرير گندر بونون ياخينليغينا گؤرر بابا بو بى دانا قيزدى، بونون هر

نمنه سى تكميلدى. نجار بونون تخته سين يونوبدى، خياط پالتارلارين تيكيبدى، قشنگ

بى دانا قيزدى. بو گندر دستاماز آلا، گلر ايكي ركعت حاجت نامازى قيلار. دئير:

۱- جورله مك / جورلاماق: CÜRLƏMƏK / CÜRLƏMƏK حاضيرلاماق، دوزلتمك

- آلاء نچار بونون تختہ سہین یونوبدی، خیاط پالتارلارین تیکیددی، منہ ده اؤزون لطف ائله بونا نفس وئر، بو بی دانا قیز اولسون.

بو باشین سجده دن قووزار گؤرر بلی بو بی دانا قیزدی، گلیر بونا طرف، بو گلر ماللا یانینا، بولار وحدت- صحبت ائللرلر، بو خیاط قارداش گؤرر سس گلیر بابا، بو دورار آیاغا گؤرر ماللا قارداش بیر نفرن دانیشیر. بو گندر دئیر:

- کیم آخی بوردا بیر کس یوخدو کی، کیمدی، بو کیم دئییل.

گؤرر ماللا او بو پالتارینی تیکیب گئیدیرن قیزنان دانیشیر، او یاندان نچار اویانار دورار گلر، گؤرر بلی دای بو قیزدی دای، مرتب دانیشیر. نچار دئیر بونون تختہ سہین من یونموشام، خیاط دئیر پالتارلارین من تیکمیشم. ماللا دئیر کی منده آلاهدان بونا نفس ایسته میشم.

- ایندی بو قیز بولارین هانسینا یئتیشر؟

او یاندان لال قیز دئیر کی:

- خیاط، خیاطلیغین ائله سہین، نچار، نچارلیغین ائله سہین، قیز ماللا یا یئتیشر.

قیزی وئرلر ماللا یا، قیزین دلی آچیلار. پادشاه الچکمز دئیر و گینه بو توتولدو. دئیر کی بو قیزی وئرہ جاغام سیزہ.

بابادریش من ایسته مدیم، من بو قرہ گئیملی یولداشیم دئدیم کی:

- سن ایسته هر نمہ ایسته ییسن، من بیر کارہ دئییل. بو قرہ گئیملی یولداشیم ایسته دی.

دئدی:

- عیبی یوخدو. بیز، قبلہ یی عالم ساغ اولسون بونو آپارساخ بونون خرجی، اختیاراتی

بیزیندی دای، بونون دلی آچیلاجادی.

دئدی:

- گؤتورون، هارا آپاریسوز، آپارون.

بیز گئتدیک بو چشمہ نین باشینا، بیر آماج واریدی. بو قرہ گئیملی قارداشیم منہ یاواجبا دئدی کی:

- بو قیزی باغلاباغ آغاجا، بی دانا قمہ سن گؤتور، بی دانا قمہ من گؤتوروم وورمویاق

ها اوزاقدان بلہ گتیراخ بو قیز ائله بیلسین کی بونو بیچیر یخ. اوندا بو قیزین دلی

آچیلاجاخ.

بو حیوان قیزی باغلالار آغاجا، بیر قیلینجی بو گؤتورر، بیر قیلینجی بو، حملہ ائللر بو

قیزین اوستونہ، بو قیز بیردن دئیر:

- ووووغ !.

ووووغ. . . ئىلىر، اۋوۋىر^۱، اۋوۋىندە ايلان بونون آغزىندان دوشەر يىرە قىز دانىشار. قىز دانىشىدى،
هئىسساد، قرە گئىيملى قارداشىم منە دئدى كى:

- بونون دىلىنى توتان بو ايلان ايدى، آچىلدى داي قارداش، ايندى بو وار- دۋولت كى
وئربىلر، انعام وئربىلر هر نمە قىزىلدىن- پولدان، هر نمە بو قىز و بولارى من
وئردىم سەنە، منە گئدىم. منە ھەم او قىزىل آلا بالىغام گلدىم سەنەن
ياخجىلىغىوين عوضىن ئىلىيم، گئدم.

بو ھەم قىزىل آلابالىغ اولدو، جومدو سووا ايندى او واختدان بو يانا بابا دروۋىش، من بو سوۋو
قاتىشىدىر يام دئىم آلاھ گىنە اونو منە يىتتىر، اوجور قارداش اولماز دونىادا. يا رېم! يىتتىر،
يا رېم يىتتىر! بودا منىم سىر يىمىدى. يازدى، اونودا يازدى.
اوردان گلدى او آۋوچى اسماعىل كى، قىزىلى دۋوردو سىپىردى گۈيە اونون يانىنا. سلام
عليك ئالەدى، دئدى كى:

- من كۇركچى نىن سىر يىنى گتىرمىش، اوندان دا سورا بىرىن گتىرمىش.

دئىر:

- كىمدى؟

- بىرى سەنوار پادىشاھدى، بىرى دە ھەم او سو كوركلىيندى. آچار ايكي سىنيدە
او خودار. اوخويار گۇرر بلى مرتب گتىرىب بولارن سىر يىن.

دئىر كى:- بابا دروۋىش گونلرىن بىر گونوندە من ئالە بودا آۋوچى ايدىم، گۇردوم كى بىردانا
قرە ايلان گئتىدى، بى دانا آغ ايلانن چىخدى اوستونە، ايندى اونو سانجىردى، نئىنيردى
منىم روھوم قبول ئالە مەدى. من چكدىم توفنگى ووردوم او قرە ايلانى ووراند ديدى آغ
ايلانن قویروغونان. آز گئشدى، چوخ گئشدى گۇردوم ايكي دانا يىكە قرە ايلان گلدیلر
منىم يانىما، دئدىلر كى منىم اۋز دىلیم جن، آۋوچى اسماعىل سەنى پادىشاھ اىستەيىر،
وورموسان پادىشاھەين قىزىنن قویروغونان. منى گۇتدولر بو ايلانلار، آپاردیلار ايلانلار
شەرىنە وارد اولدوم. گۇردوم تامام ايلاندى، يىر بوتون ايلاندى. منە دئدىلر كى:

- او يىكە ايلانلارى آياخلا گئچ.

آپاردیلار، آز آپاردیلار، چوخ آپاردیلار، اوزاقدان گۇردوم بى دانا قايە واردى اونون اوستونە
بى دانا سارى جام واردى، اونون اچىينە بى دانا آغ ايلانلاردان بويلانير باخیر، گىنە باشين

۱- اۋوۋمک: ÖVUMƏK مەدەسى بولانماق، اورگى بولانماق، فا: عىق آمدن

چکیر اونون ایچینه. من سوروشدوم یئکه ایلاندان کی:

- نمده دی اوجور بیزه باخیر؟!

دئدی:

- بیزیم پادیشاهییمیزی. سنی آپاریریخ اونون یانینا، بو سندن سؤال ائلییه جاخ کی
آووجی اسماعیل منیم قیزی می نییه وورموسان؟ سن دئن کی، قبله ی عالم ساغ
اولسون! من او قره ایلانی ووروردوم گئندی ایشتیباهن دَیدی او بیرسیینه. بو
دئییه جاخ کی مندن نمده انعام ایسته ییسن؟! سن دئن: سنین ساغلیغیوی
ایسته ییرم قبله ی عالم ساغ اولسون! دئییه جاخ کی: یوخ گینه بیر زاد ایسته. چوخ
دئیندن سورا دئن کی، ایندی کی لطف ائلیرسیز، دلیزین آلتینداکی گوموش
آچاری لطف ائله یین. بولار گندر باش ائندیریپ ایلانلار پادیشاهی اولان بو آغ ایلانا.
پادیشاه دئیر کی:

- آووجی اسماعیل منیم قیزی من قویروغوننان نییه وورموسان؟

بو دئیر:

- قبله عالم ساغ اولسون، من اونو وورموردوم، او بیرسی کی ایسته ییردی اونا اذیت
وئرسین- قره ایلان- اونو ووروردوم ایشتیباهن گئندی دَیدی اونون قویروغونا.

دئیر:

- چوخ یاخجی، ایندی مندن انعام نه ایسته ییسن؟

دئیر:

- سیزین ساغلیغیزی ایسته ییرم قبله ی عالم ساغ اولسون!

دئیر:

- یوخ گینه بیر زاد ایسته!

گینه دئیر:

- یوخ من ائله سیزین ساغلیغیزی ایسته ییرم.

دئیر:

- یوخ بیر شی ایسته!

دئیر:

- ایندی کی لطف ائلیرسیز، دلیزین آلتینداکی گوموش آچاری لطف ائله یین.

بو دئیر:

- آوۇچى اسماعىل، بتر يىردىن ياپىشىدىن!
 چىخاردار گوموش آچارى وئىر بونون يانينداكى مأمورلار يېرىنە، بونو آپارالار خزانە يە.
 چىخار دىب گوموش آچارى وئىرنە كى، اونوندا «آدى گومان اسماعىل ايمىش» او ايلانين
 آدى اسماعىل ايمىش. اسماعىل هاردا دئسە بىدى، اوردا بىدى.

بو دئير:

- باش اوستە!

آپارار خزانەنى آچار گۇرر بابا بوردا اغلىوا گلن قىزىل، مجسمە، هر نمە اىستەسن وار.
 ايكىنجى سىن آچار، اوچونجوسون آچار، دۇردونجوسون آچار، بئشىنجى سىن آچار،
 آلتىنجى سىن آچار. بىدى، بىس دئىيل، آلتىنجى سىنا يىتتىشندە بو داي اوتانار. دئير:
 - بلى داي بىدى.

دئير:

- حئيف، حئيف!

يانينداكى دئير:

- سىن بوردا دئىدىن بىدى كاش دئىيىدىن، اورانى دا اىستەيىدىن.

دئير:

- اوسسون گىت اورانى دا آچ باخىم دا.

اورانى دا بابا درويش، آچدى باخديم گۇردوم كى بى دانا قىزىل تىختدى، بى دانا قىز ياتىب
 اونون اوستونده، آياغى يارادى. من ووران قىز «پادشاهين قىزى من ووران قىز» قىزىل
 تىختە استراحت ائلەيىدى، من دئىيم كى: بورانى دا وئى داي.
 مأمور دئى كى:

- يوخ گۇردون دئى هاردا بىدى، اوردا بىدى. بىزىم قانونوموز اوجوردو.

قويدوخ گلدىك بو آلتى دانا خزانەنن قىزىلن منە وئىدىلر قويدوم گلدىم. ايندى دئيرىم بو
 قىزدان سورا من نئىنيە جاغام بو قىزىل لارى، ايندى اونا گۇرە بولارى دۇيورم، دۇيورم،
 سوورورام گۇيە. بو دا منىم سىررىم.

بابا درويش آوۇچى اسماعىل يىن سىررىن آلدى، گئىدى دىمىرچى اسماعىل يىن اينا يىتتىشىدى،
 - سلام، سلام عليك - دئى:

- گلمىشم سىن سىررىندان اۇتورو.

دمیرچی اسماعیل دئدی:

- آووچی اسماعیلین کینی گتیردین منہ؟

دئدی:

- هن دۇردون گتیرمیشم سنه.

دئییر:

- هانی؟

آچار گۇرسدر.

باشلار کی بابا درویش! منیم ده سیریم بودو: گونلرین بیر گونونده ائله بوردا دمیرچی ایدیم گۇردوم بو، همن او سیم آغاجینا بی دانا سئیره بولبول قوندو، بو چوخ گۇزل ایدی من چیخدیم بونو توتام، چیخدیم الیمی آتدیم بونون قیچینا، یاپیشدیم قیچیندان، بو منی گۇتوردو هاوایا آپاردی. آز آپاردی، چوخ آپاردی، بیر مدت یول آپاردی، یئتیشدی بی دانا باغا، باغدا منی قویدویئرہ اؤزو گئتدی. بیر آز گئشدی گۇردوم بی دانا خانیم گلدی:

- سلامعلیک،

- سلام،

- دمیرچی اسماعیل چوخ خوش گلیبس سن بورا.

دئدیم:

- ساغ اولاسان.

دئدی کی:

- ایکی دسته قیز گلیر، اولارا باخ هانکی سین سئچسن وئرہ جاغام سنه.

باخدیم بو ایکی دسته قیز گلدی- گئشدی. دئدی:

- هانکی سین سئچدین؟

بو مندن سوروشدو. دئدیم:

- خانیم! هامیسی یاخجی دی، ولی سن اؤزون هامی سیندان یاخجی سان.

دئدی کی:

- دمیرچی اسماعیل! سیز بشرین بیرآز صبریز یوخدو. اونا گۇره من بیرآز قورخورام

سؤزوموز چیخار.

دئدی:

- یوخ، چیخماز، سن اؤزون یاخجیسان.

بىز عقد ائلەدىك، بوننان آغا- خانىم اولدوخ. دوققوز آي گئشدى، بىزىم بىر دانا قىزىمىز اولدى. بو آنادان اولماخ ھەم، بو دئدى:

- قورد آلان، قورد آلان، قورد آلان. . .

بىر دانا قورد گىردى قاپىدان. ياش اوشاغى قويدو اونون قاباغىنا، اونو آلدی دىشلىرىنە گۇتوردو آپاردى. من ناراحات اولدوم، اۇزومو ساخلادىم. بو خانىم منە دئدى:

- ھەن دىمىرچى اسماعىل ائلە بىل ناراحات اولدون!

دئدىم:

- يوخ خانىم ناراحات اولمادىم.

اۇزومو ساخلادىم.

گىنە بىر ايل گئشدى. بىزىم بى دانا اوغلوموز اولدى، گىنە بو اولماغ ھەمان دئدى:

- تولكو آلان، تولكو آلان. . .

تولكو قاپىدان گىردى، ياش اوشاغى قويدو تولكونون قاباغىنا، آلدی دىشلىرىنە گۇتوردو آپاردى.

من گىنە دئدىم:

- آلاھە من نئىنئىم، نئجە ائلەمەيىم، بو آرواد منىم اوشاقلارىمى نىيە بوجور ائلىير آخى.

گىنە ايستەدىم پىتداشدىرام دئدىم:

- بو منە دئىيب ھلە صبرىن اولسون، قوى گۇراخ نجور اولور.

گىنە بىر ايل گئچندن سورا بىزىم بى دانا قىزىمىز اولدى، بو قىز اولماخ ھەمان دئدى:

- اود آلان، اود آلان. . .

اۋوين آراسىندان اود نەرە چكدى بو اوشاغى آتدى اۋتون ايچىنە، اود گئشدى. من اۇزومو ساخلاياممادىم، دوردوم بونا نە يئمىسن، تورشولو آش كى كۇپگىن قىزى منىم اوشاقلارىمى نىيە بوجور ائلەيىسن!؟

خلاصە دۇيىندن سورا گئشدى اۋتوردو او طرفدە دئدى:

- دىمىرچى اسماعىل! اوشاخلارىۋى ايستەيىسن؟

دئدىم:

- ھەن من اوشاخلارىمى ايستىرم.

دئدى:

- قورد آلان، قورد آلان. . .

قورد اوشاغي گتيردى، قرآن قولتوغوندا تحويل وئردى.

- تولكو آلان، تولكو آلان. . .

تولكو اوشاغي گتيردى قرآن قولتوغوندا تحويل وئردى.

دئدى:

- اود آلان، اود آلان. . .

ياش اوشاغي اودون ايچيندن چىخاتدى ائشىگه دئدى:

- بو دا سنین اوشاقلارين. دای آیری بیر سۆز یوخدی کی؟!

دئدیم:

- یوخ دای، من بولاری ایستیردیم.

دئدى:

- دور ياپيش منيم قيچيمدان!

من ياپيشديم اونون قيچيندان بو اولدو همن سئيره بولبول، منى گتيردى قويدو همن سيم
آغاجى نين باشينا. من يئنديم گلديم توکانيما، توکانيدا کى او سيم آغاجى نين دوز
قاباغيندا ايدى.

ايندى بابا درويش او واختدان بو يانا منيم نه اينكى اوشاغيمين بيرى اوددان چيخيدى اونا
گۆره من بو يئددى دانا شاگيرده مزد وئريرم بى شئى دوزلتميرىک، تاپدالاماريخ او اوتدان
چيخان دميرى، اونا خاطر کى منيم اوشاغيمين بيرى اوتدان چيخيدى. بو دا منيم
سيريم.

اونون دا سيرينى يازدى، گلدی گينه پينکچى نين يانينا.

گلدی دئدى:

- قارداش سيرينى دئ، گلميشم سنین سيريندان اؤتورو.

دئدى:

- دميرچى اسماعيلين کين گتيردين؟

دئدى:

- هن بئشين گتيرميشم، آچار گۆرسدر، گۆر بلى، مرتب او سيرلارى گتيريدى.

دئدى: قارداش گونلرين بير گونونده من ائله بوردا پينکچى ايديم، من صويح نامازين
قيلاندا سورا آلاهدان ايستهديم کى، آلاهِ! گونده منه بير تومن پول وئر. ايکى گون

دئدیم، اوچونجو گون نامازی تزه قوتارمیشدیم. بیر نفر قاپینی دۇیوب بیر تومن وئردی. بی دانا یولداشیم وارایدی او گلدی بیزه. دئدیم کی:

- فیلانکس بیر نفر قاپینی دۇیور منه گونده بیر تومن پول گتیریر ایکی گوندو.

دئدی:

- قوی من گلیم بوردا گیزلنیم گۆرک او کیمدی، هاردان گتیریر!

گلدی گیزلندی اوچونجو گون گینه قاپینی دۇیدو، همان روحانی گینه دۇوندە، یولداشیم چیخدی یاپیشدی اوندان کی:

- سن بو پولو هاردان گتیرسن؟

او روحانی اوزون توتدو منه دئدی:

- او پولو کی سن آلاهدان ایسته ییردین، او ایدی، من آلاھین طرفیندن گتیریردیم.

بو غیب اولدو گئتدی. منیم ایکی الیم اولدی بیر تپەم کی، من نییە بونو دئدیم بو یولداشیم، نییە بو جریان اولدی. او واختدان من بو بیزی باتیریرام باشماغا دلرم، سورا دۇنرم دېلیمە باتیرارام، بو دا منیم سیریمدی.

اونون دا سیرینی یازدی گلدی.

گلدی حتم طئی پادشاه، دئدی کی:

- گتیرمیشم قبله عالم ساغ اولسون! پینکچی نین ده سیرینی گتیرمیشم، بئش دانا دا اوندان سورا گتیرمیشم.

دئدی:

- هانی؟

آچدی هامیسین گۆرستدی.

دئدی: چوخ قشچ، سن بوسیرلارین هامیسین گتیرمسن، منده دئییم سیریمی سنه. گونلرین بیر گونوندە، من بیر دانا کاسیبین قیزی ایدییم. تقریب اون بئش یاشیندا. منیم ددهم اوقدر کاسیب ایدی کی، گتیردی منی مئیداندا بئش تومنه ساتدی. بی دانا حاجی آلدی منی بئش تومنه، آلدی گتیردی بو باغا دئدی کی:

- من بونو خانیم کۆمک آلیرام آپارام.

گلدیک باغا گیردیم دئدیم:

- هانی به خانیمین؟

دئدی:

- نه خانیمې، سنی اؤزومه خانیم گتیرمیشم دای! هئسساد. . .
 دای منیم الیم گیردی اورگیمه، اؤزومو ساخلادییم گلدیک بیز اولدوخ اوننان آغا- خانیم.
 بیر گون، اوچ آیدان سورا کی من اوننان عقد ائله میشدیم دئدی کی:
 - قیز سن هئچ بو باغین او باشینی گۆرمه میسن دور گندک دولاناخ.
 دوردو منی گتیردی بو باغین باشینا، دولانديخ، دولانديخ باغین بو باشیندا گۆردوم کی بی
 دانا قاپی واردی، دئدیم:
 - حاجی او قاپی نمه دی؟!
 دئدی:
 - گنت، آچ باخ دای، گۆر نمه دی.
 من بو قاپینی آچماغ همان گۆردوم بی دانا مئیمون حمله ائله دی منی چکدی ایچری،
 قاپینی اؤرتدو. دا بو حاجی دا دینمه دی.
 خلاصه بیر مدت دن سورا، بیر آجبادان سورا بو مئیمون آچدی قاپینی منی ایتله دی
 ائشیکه. قویدوم گلدیم.
 دئدیم:
 - حاجی بو نه ایشدی، نجوردی!
 دئدی:
 - اوسسون عیبی یوخدو.
 گلدیک ائوه، دوققوز آیدان سورا بیزیم بی دانا اوغلوموز اولدی، بونون باشی آدامدی، بدنی
 مئیمون. بو اوشاغ اولدو اوچ آلیخ منه بیر گون دئدی کی:
 - قیز قاپی دؤیولور دو گنت گۆر کیمدی باغین او باشیندا؟
 من بیلدیم، او کی منی آپارمیشدی او قاپی نین یانینا، بوروق ایشلری منه ثابت اولموشدی.
 بیلدیم بونون بوروق ایشلری وار.
 گئتدیم اوردا دوردوم آغاجلارین دالیندا بونو گۆددوم، گۆردوم کی بو دوردو آیاغا رفدن بیر
 ایکی دانا شوشه وار ایدی ائندیردی یئره، بی دانا دسمالی آشدی، بو اوشاغین گتیردی
 باشین کسدی، دوغاردی تتز قۇووردو اولاری، سوزدی او شوشه لر قویدو رفه، تتز گۆتوردو
 ییغیشدیردی، اوشاغین سور- سوموگون گۆتوردی باستیردی کُردی ده (باغچادا) اوستونو
 اورتدی. قوتولاندان سورا من گلدیم.
 دئدی:

- قىز كىم ايدى قاپى دۇيىن!

دئىدىم:

- حاجى آغا ھىچ كىس دئىيلىدى، بە اوشاغ ھانى - دئىدىم؟!

دئىدى:

- بە اوشاغى اۋزون آپاردىن داي.

داي من قورخومدان آغزىمى آچىپ دانىشمادىم، والسلام.

بىر ھفتە زاد گئشىدى. بو دئىدى كى:

- قىز منىم قوناغىم واردى.

دويودىن - زاتندان آلدى گتىردى. دويو پىشىردىخ، خوروش پىشىردىخ، گۆردوم او ياغدان

گتىردى بولارن او خوروشو چكىب ھەرسىنە بىر قاشىخ دولاندىردى، آپاردى وئردى!

تقريبن ايكى يوز نفر جاوان چاغىرمىشىدى، جاوان ايدى ھامىسى، ھىكل لى، جاوان بولارن

ھامىسىنا وئردى، گلدى. اۋزوموزونكى نىن دە بىر طرفىنە وئردى او ياغدان، گۆردوم او بىر

طرفى دە دۇندردى منە طرف. من دئىدىم:

- بوندا بىر ايش واردى، باشلادىخ يىتماغا.

من دئىدىم:

- آغا اورا باخ اوتوردوغوموز يئردە سىچان گلير گئچىر!

بو اورا دۇنوب باخاندا، تئز بوشقايى دۇندردىم اونا طرف. بو بىر تىكە گۆتوردى،

ايكىنجى سىندە گۆردوم بو شوش قىزىل اولدى، دۇندو.

دئىدىم:

- واى ائوين يىخىلسىن او جاوانلارى تامام اوجور ائلىيب ھا!

دوردوم گئتىدىم ھلە باخدىم تنى بە گۆردوم بىرى آغزىنا قوياندا قىزىل اولوب، بىرى گئدىب

تىكەنى گۆتورندە قىزىل اولوب، بىرى بويانا باخاندا قىزىل اولوب، ھامىسى شوش قىزىلدى.

حاجى نىن دا آچارلارى قالمىشىدى يئردە، من بو آچارلارى گۆتوردوم، گئتىدىم زىرزمىنى

آچدىم گۆردوم بو باغى كى گۆروسن ھر يئر نىن آلتى زىرزمىدى، ھامىسى آدام -

قىزىلدى. بولارى دا داشىدىم گتىردىم تۆكدوم اولارن يانىنا، گلدىم حاجى نىن پالتارلارن

بىر دست گئىدىم، سىگارى آلدىم الىمە حىطدە دولاندىردىم. گۆردوم بىر دانا قوش گلدى

قوندو منىم چىيىنمە، بو قوش گئتمەدى ائلە قالدى منىم يانىمدا. دئىدى: قاپىنى دۇيدولر.

قاپینی آچدیم، گۆردولر قوش منیم چیینیمدهدی، گۆتوردولر آپاردیلار. گینه بیرآز گئشیدی
 همن قوش گینه گلدی اوتوردو منیم چیینیمده. گینه قاپینی دؤیدولر، آپاردیلار قوشو.
 اوچونجوسونده دای گۆتورمه‌دیلر. قوش گلدی قوندو منیم چیینیمه، منی آپاردیلار
 آداملارین ایچینه، منی شاه ائله‌دیلر کی قسمت بونونکودی. منی پادشاه ائله‌دیلر، ایندی من
 قیزام آدیم دا حتمطئی پادشاه‌دی.

ایندی او واختدان بویانا او آدم قیزیللاری من وئرمیشم قاب- قاشیخ چکدیرمیشم، هر کس
 قوناخ گلسه قاب - قاشیغی دا وئررم اؤزونه هر نئچه گون قالسالار، قاب- قاشیخ قیزیلدان
 وئررم او گلن قوناغا.
 بو دا منیم سیریم!
 دئدی:

- سنین کی قیرخ دانا قاپین واریمیش، قیرخیندان گونده بیر تومن وئررمیش سن،
 منده تعجب ائله‌دیم، اونا گۆره گلدیم سنین سیریندان اؤتورو، پالتارلاریمی وئریم
 بابا درویشه . منده شاهام «حتم پادشاهام» ایندی منیم یریمده پالتارلاریمی
 گئییب او بابا درویش شاه‌دی. من دوشموشم سیرلاردان اؤتورو.

{سورا حتم پادشاه قیزدان ائلچیلیک ائلر. قیز دا قبول ائلر.} قاضی چاغیرالار گلر بولارین
 کیین لرینی کسر. {اؤز قویوب حتم پادشاهین مملکتینه گئدرلر.} او بابا درویشی ده رد
 ائلرلر، اورانین دا پادشاهی اولارلار، بورانین دا پادشاهی اولالار .
 یئددی گون، یئددی گئجه توی توتالار، داغلار گۆن چیراغی، ائولرده شمع چیراغی، یییرلر،
 ایچرلر، مطلبلرینه یئتیشلر.
 {سیز ده ییین ایچین مطلبیزه یئتیشین!}

توپلانیب یایملانان ماتریاللارین جغرافیاسی

